

Bu Proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Eğitimde Çocuk Katılımı

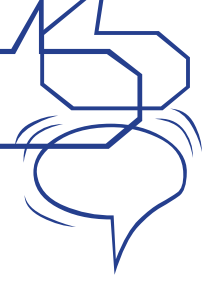
Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler

Eğitimde ocuk Katılımı

Dünyadan ve Türkiye'den
Örnekler

Eğitimde Çocuk Katılımı: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler

Yazarlar: Ayşe Beyazova, Gözde Durmuş, Işık Tüzün

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi – Eğitim Reformu Girişimi
Demokratik Okullara Doğru Projesi Kitapları – No: 3

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 501
Birinci Baskı İstanbul, Şubat 2015
ISBN 978-605-399-377-3

© İstanbul Bilgi Üniversitesi

Yazışma Adresi: İnönü Cad.No: 6 34387 Kuştepe / İstanbul (0 212) 311 61 64 / 311 64 63

www.bilgiyay.com

e-posta: yayin@bilgiyay.com

Dağıtım: dagitim@bilgiyay.com

Yayına Hazırlayan: Gözde Durmuş, Işık Tüzün

Son Okuma: Ayşe Beyazova, Işık Tüzün, Yaprak Sarıışık

Tasarım ve Uygulama: Pelin Telyak

Baskı & Cilt: ER-AY Basım Hiz. Tic. Ltd. Sti. Mas Sit. No: 87 Bağcılar 34204 İstanbul Türkiye

Proje Ekibi: Ayşe Beyazova, A. Zeynep Kılıç, Gözde Durmuş, H. Melda Akboğa, Işık Tüzün, Yaprak Sarıışık.

Katalog Bilgileri:

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.
Beyazova, Ayşe.

Eğitimde çocuk katılımı: Dünyadan ve Türkiye'den örnekler / Ayşe Beyazova, Gözde Durmuş, Işık Tüzün.

pages : chart, illustrations ; cm. – (İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; 501).

Includes bibliographical references.

ISBN 978-605-399-377-3

1. Student participation in administration. 2. School management and organization. 3. Education --Research --Turkey. 4. Elementary school administration. 5. School improvement programs. 6. Student participation in curriculum planning. 7. Education, Elementary --Research. 8. Education, Elementary --Research --Turkey. I. Title. II. Durmuş, Gözde. III. Tüzün, Işık.

LB2822.B49 2015

Bu yayın Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımıyla hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ve Eğitim Reformu Girişimi sorumlu olup, herhangi bir şekilde AB ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

“Demokratik Okullara Doğru: Öğrencileri ve Okulları Güçlendiren Katılım Uygulamaları” Projesi

Proje, Türkiye’de demokratik okul kültürünün güçlenmesine katkıda bulunmak amacıyla 15 Ağustos 2013-14 Şubat 2015 tarihleri arasında, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi tarafından, Eğitim Reformu Girişimi ortaklığında yürütüldü. Proje, başta çocuklar olmak üzere farklı paydaşların eğitim sürecine ve karar mekanizmalarına tam ve etkin katılımını sağlamayı kolaylaştırmayı amaçlıyor. Bu doğrultuda, “paydaşların demokratik vatandaşlık ve insan haklarına ilişkin bilgi, beceri ve olumlu tutum edinmelerini destekleyerek, birlikte ‘katılımcı okul’ uygulamaları geliştirme ve yaygınlaştırma” hedefini benimseyen projenin ana çıktıları şunlardır:

- Türkiye’de örgün eğitimde, çocukların okul düzeyinde karar mekanizmalarına katılımına ilişkin durumu değerlendiren durum analizi raporu,
- Durum analizi raporunun 10-15 yaş grubundaki çocuklara yönelik hazırlanan “çocuk versiyonu”,
- Türkiye’den ve dünyadan okullarda paydaşların karar mekanizmalarına etkin katılımına ilişkin örnekler derlemesi,
- Pilot okuldaki uygulamaların geliştirilmesini, uygulanmasını ve aynı zamanda etki analizi sonuçlarını anlatan kılavuz,
- Çocukların okullarda karar mekanizmalarına etkin katılımlarını destekleyen politika ve uygulama önerilerini içeren politika notu,
- Eğitim ortamlarında çocuk katılımını izleme ve geliştirme amacıyla hazırlanan göstergeler,
- Çocukların geliştirdiği ve pilot okuldaki uygulamanın çocukların gözüyle anlamını ve etkisini içeren belgesel.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK ÇALIŞMALARI BİRİMİ (ÇOÇA) PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ

ÇOÇA, Türkiye’de çocuk haklarının yaşama geçmesi amacıyla 20 Kasım 2007’den beri çalışıyor. Bu amaca yönelik çalışmalarını, çocukların haklarını bilmesi ve kullanması ile çocuklarla beraber çalışan yetişkinlerin çocuk haklarını korumak için güçlenmesi hedefine odaklayan ÇOÇA, çalışma alanıyla ilgili araştırmalar yapıyor; bunlardan hareketle eğitim materyalleri ve modelleri geliştiriyor ve yaygınlaştırıyor; aynı zamanda çocukların seslerini duyuracakları araçlar geliştiriyor. ÇOÇA yaptığı çalışmalarla Türkiye’nin çocuk politikasının gelişimine katkı sağlamayı hedefliyor. Çalışmalarını Türkiye ve dünyada sivil toplumun gelişimine katkıda bulunmak için kurulan İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi’nin (STÇM) çatısı altında gerçekleştiriyor.

cocukcalismalari.bilgi.edu.tr

EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ (ERG) PROJE ORTAĞI

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) çalışmalarını iki öncelikli amaç doğrultusunda sürdürüyor. Bunlardan ilki, tüm çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimlerini güvence altına alacak ve Türkiye’nin insani, toplumsal ve ekonomik gelişimini üst düzeylere taşıyacak eğitim politikalarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. ERG’nin katkıda bulunduğu diğer başlıca alan ise eğitime ilişkin katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasıdır. 2003 yılında Sabancı Üniversitesi bünyesinde yaşama geçen ERG, bu amaçlara yönelik olarak araştırma, savunu ve eğitim çalışmalarını “herkes için kaliteli eğitim” vizyonu doğrultusunda sürdürüyor. ERG’nin eğitim süreç ve ortamlarında çocuk haklarının yaşama geçmesine dönük çeşitli projeleri ve yayınları bulunuyor.

erg.sabanciuniv.edu

İçindekiler

Sunuş	7
GİRİŞ	9
DÜNYADAN ÖRNEKLER	15
Öğrenciler öğrenme süreçlerinde inisiyatif alıyor	17
Öğrenciler okulun ödev politikasını iyileştiriyor	24
Çocuk kulüpleri okullarda bedensel cezayla mücadele ediyor	31
Çocuklar eğitim politikalarına ilişkin görüşlerini e-danışma yöntemiyle paylaşıyor	39
Ulusal politikalar okullarda çocuk katılımına hizmet ediyor	46
TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER	55
Türkiye'de okullarda çocuk katılımına ilişkin arka plan	57
Öğrenciler, okul çalışanları ve velilerle birlikte okullarını güzelleştiriyor	59
Alternatif katılım uygulamalarıyla öğrenciler görüşlerini ifade ediyor	67
Araştırmacılar neden çocuk olmasın?	75
Öğrenciler arabuluculuk sistemiyle bağımsızlaşıyor	83
Başka bir okul meclisi mümkün!	90
SONUÇ	99

Sunuş

Demokratik Okullara Doğru: Öğrencileri ve Okulları Güçlendiren Katılım Uygulamaları Projesi kapsamında hazırladığımız bu yayında, eğitim süreç ve ortamlarında çocukların katılım haklarının yaşama geçmesini destekleyen farklı örnekleri bir araya getirdik.

Türkiye'nin çocuk haklarına ilişkin taahhütleri, çocukların, yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri ve gelişimleri ile gelecekları üzerinde benzersiz bir etkiye sahip olan okullarında, karar alma süreçlerine anlamlı biçimde katılabilmelerini gerektiriyor. Eğitim ortamlarında çocuğun görüşlerini özgürce ifade edebilmesi, görüşlerinin ciddiye alınması ve çocuğun kendini doğrudan etkileyen karar alma süreçlerine katılabilmesi, temel bir hak ve demokratik okulların sergilemesi gereken başlıca özellik. Dahası, öğrenci katılımının anlamlı biçimde yaşama geçebildiği okullarda, gerek öğrencilerin öğrenme ve gelişim düzeylerinde, gerekse okul ve sınıf düzeyinde olumlu sonuçlar gözlemleniyor. Yararlı bulacağınızı umduğumuz bu yayını hazırlarken de bu yaklaşımı temel aldık; Türkiye'deki tüm çocukların katılım haklarını en üst düzeyde kullanabilecekleri, öğrencilerin demokrasiyi okullarında deneyimleyerek öğrenecekleri, tüm okulların çocuk katılımının olumlu etkilerini yaşayacağı bir eğitim sisteminin gelişmesine katkıda bulunmak istedik.

Bunun bir parçası olarak, eğitimde çocuk katılımının farklı uygulamalarını derleyerek hem çocukların potansiyellerini görünür kılmak istedik, hem de eğitimcilerin bu potansiyelin yaşama geçmesinde önemli roller oynayabildiklerinin altını çizmek. Gerek dünyadan gerek Türkiye'den örnekleri incelerken gördük ki çocukların eğitim yaşamlarında söz sahibi olabildikleri süreçler ve ortamlar yaratmak zorlu koşullarda dahi mümkün. *Eğitimde Çocuk Katılımı: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler*'i hazırlayarak bu örneklerin çoğalmasına katkıda bulunmayı hedefledik.

Dünyadan iyi örneklerin belirlenmesinde ve incelenmesinde bize destek olan ERG stajyeri Marc Sinan Winrow'a özenli çalışması için teşekkür ediyoruz. Ayrıca, Türkiye'den iyi örneklerin derlenmesinde görüşlerini ve deneyimlerini bizimle paylaşan tüm öğrencilere, öğretmenlere, okul yöneticilerine ve uzmanlara değerli katkıları için teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu derlemenin, eğitimde çocuğun katılım hakkının ve buna eşlik etmesi gereken ilkelerin somut uygulamalarına ışık tutacağını; Türkiye'de çocukların okullarındaki karar alma süreçlerine katılımını destekleyecek örnekleri çoğaltmaya katkı yapacağını; eğitim ve çocuk hakları alanlarındaki politikalar tasarlanır, uygulanır ve değerlendirilirken dikkate alınacağını umuyoruz.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ve Eğitim Reformu Girişimi

GİRİŞ

Eğitimde Çocuk Katılımı: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler, eğitim süreç ve ortamlarında çocukların katılım haklarının yaşama geçmesini sağlayan farklı örnekleri bir araya getiriyor. Derleme, eğitimde çocuk katılımının farklı uygulamalarına ilişkin bilgi sunmanın yanı sıra, çocukların potansiyellerini görünür kılıyor ve eğitimcilerin bu potansiyelin yaşama geçmesinde oynadıkları rollere çeşitli örnekler sunuyor. Ele alınan örnekler, çocukların eğitim yaşamlarında söz sahibi olabildikleri süreçler ve ortamlar yaratmanın zorlu koşullarda dahi mümkün olduğuna işaret ediyor.

Çocukların eğitimle ilgili karar alma süreçlerine katılımına odaklanan derlemede, çocuk katılımına, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de (ÇHS) güvence altına alındığı biçimiyle, çocuğun kendini ilgilendiren tüm konularda görüşlerini özgürce ifade edebilmesi ve bu görüşlerin dikkate alınması olarak yaklaşıyor. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin (ÇHK) Genel Yorum 12'de, katılım süreçlerinde gözetilmesi gerektiğini belirttiği ilkelerin rehberliğine de başvuruluyor.

Demokratik Okullara Doğru Projesi kapsamında hazırlanan bu derlemenin ilk bölümünde dünyadan örnekler, ikinci bölümünde ise Türkiye'den örnekler yer veriliyor. Dünyadan Örnekler bölümünde, her örneğin başında, örneğin kendi bağlamında değerlendirilmesine katkıda bulunacak arka plan bilgilerine yer veriliyor. Türkiye'den örnekler ilişkin arka plan bilgisiyse, bireysel örnekler aktarılmadan önce ortak bir metin olarak sunuluyor. Bunun dışında, farklı ülkelerden ve Türkiye'den örnekler -örneğin niteliğine göre alt başlıklar yer yer farklılaşmakla birlikte- derleme boyunca benzer bir yapıda ele alınıyor. Katılım süreçlerinin nasıl yaşama geçtiğini aktaran bölümde uygulama aşamalarının yanı sıra süreci destekleyen yaklaşımlar ve hazırlık çalışmaları da aktarılıyor. Uygulamaların ardından, çocuk katılımının yarattığı etki, örneğin öne çıkan özellikleri ve sürdürülebilirliği tartışılıyor. Raporun son bölümünde ise, örneklerin öne çıkan ortak özelliklerine ve örneklerden öğrenilen başlıca derslere ilişkin kısa bir değerlendirme sunuluyor.

ÇHK'ya göre çocuk katılımı ilkeleri

Genel Yorum 12'ye göre, çocukların görüşlerinin alındığı ve çocukların katılımının sağlandığı tüm süreçler, aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

Saydam ve bilgilendirici - Çocuklara, görüşlerini özgürce ifade etme ve görüşlerinin dikkate alınması hakları ile katılım sürecinin kapsamı, amacı ve olası etkisine ilişkin, tam, erişilebilir, farklılıklara duyarlı ve yaşlarına uygun bilgi sunulmalı.

Gönüllü - Çocuklar görüşlerini ifade etmeye asla zorlanmamalı, katılımlarını her aşamada sona erdirebilecekleri konusunda bilgilendirilmeli.

Saygılı - Çocukların görüşleri saygıyla karşılanmalı, sosyoekonomik ve kültürel farklılıklara duyarlı olunmalı.

İlgili - Çocukların görüşlerinin alınacağı konular, çocuklarının yaşamları ile ilgili olmalı; çocuklara bilgi ve becerilerini kullanma olanağı verilmeli.

Çocuk dostu - Ortamlar ve yöntemler çocukların yaşlarına ve gelişen kapasitelerine göre uyarlanmalı.

İçermeci - Katılım içermeci olmalı, tüm çocukların eşit katılımı sağlanmalı; dezavantajlı grupların/bireylerin katılımını sağlayacak olanaklar geliştirilmeli.

Eğitim ile desteklenmiş - Yetişkinler ve çocuklar, birlikte ortaklaşa ve etkin biçimde çalışabilmek için hazırlanmalı, güçlendirilmeli.

Güvenli ve risklere duyarlı - Çocukların görüşlerini ifade etmeleriyle oluşabilecek risklerin azaltılması için gerekli önlemler alınmalı; çocuklar, gereksinim duyduklarında yardım için nereye gitmeleri gerektiği konusunda bilgilendirilmeli.

Hesap verebilir - Çocuklar, görüşlerinin nasıl yorumlandığına ve kullanıldığına ilişkin bilgilendirilmeli; katılımlarının elde edilen sonuçları nasıl etkilediği konusunda açık geribildirim alabilmeli.

Son olarak, bu yayında yer verilen örnekler derlenirken, eğitimde çocuk katılımına ilişkin deneyimlerin tamamının ele alınmasının amaçlanmadığını belirtmek gerekiyor. Gerek dünyada gerek Türkiye'de esin kaynağı olabilecek çok sayıda çocuk katılımı sürecine rastlanıyor.¹

¹ Dünyada gelişmiş çocuk katılımı örneklerine ev sahipliği eden okullar arasında "demokratik okullar" öne çıkmaktadır. Demokratik okullarla ilgili ayrıntılı bilgi için Dr. Eylem Korkmaz'ın www.alternatifokullar.com/demokratik-okullar/demokratik-egitim/ adresindeki yazısı incelenebilir.

Ek olarak, bu yayında yer verilenlerin dışında, çok çeşitli çocuk katılımı biçimleriyle karşılaşılıyor. Tek bir yayında tüm bu farklı katılım biçimlerini incelemek mümkün olmadığı gibi, dünyadan örnekler kapsamında araştırmacılar tarafından kullanılan dillerde hakkında bilgiye erişilemeyen örnekler de oldu. Bu sınırlılıklara rağmen, derleme hazırlanırken olabildiğince farklı coğrafyalardan ve koşullardan, farklı yaş gruplarına ve etki alanlarına yönelik, farklı yöntemlerin kullanıldığı modeller aktarılmaya çalışıldı. Gereksinim duydukları takdirde, okuyucuların, örneklerin farklı özelliklerini bir arada görebilmeleri için Derlemedeki Örneklerin Başlıca Özellikleri başlıklı tabloya başvurmaları öneriliyor.

Derlemedeki Örneklerin Başlıca Özellikleri

	Yaş grubu (Eğitim kademesi) ²	Başlıca yöntemler	Etki alanları	Örneğin yeri
DÜNYADAN ÖRNEKLER				
Öğrenciler Öğrenme Süreçlerinde İnisiyatif Alıyor	10-11	Sınıf kurallarının oluşturulması, müfredatın planlanması, proje geliştirme-uygulama-değerlendirme ve veli toplantılarının yönetimi	Öğrenme-öğretme süreçleri, müfredat ve değerlendirme	ABD
Öğrenciler Okulun Ödev Politikasını İyileştiriyor	11-18	Öğrenci meclisi etkinlikleri, çocukların öncülüğünde araştırma yoluyla öğrencilere danışma	Öğrenme-öğretme süreçleri, ödevler	İngiltere
Çocuk Kulüpleri Okullarda Bedensel Cezayla Mücadele Ediyor	10-16	Çocuk örgütlenmeleri, akran danışmanlığı, çocukların öncülüğünde araştırma	Disiplin mekanizmaları, bedensel ceza kullanımı	Nepal
Çocuklar Eğitim Politikalarına İlişkin Görüşlerini e-Danışma Yöntemiyle Paylaşıyor	11	Bilişim teknolojilerine dayalı danışma, araştırma süreçlerinde çocuk danışmanlığı	Öğrencilerin izlenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin politikalar	İrlanda
Ulusal Politikalar Okullarda Çocuk Katılımına Hizmet Ediyor	0-18	Okul konseyleri, okul yönetimine öğrenci katılımı, çocuk katılımı standartları, kamu-sivil toplum işbirliği	Ulusal eğitim politikaları, okul yönetimi	Galler

² Eğitimin kademelendirilmesi ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinden, dünyadan örnekler için sadece yaş grubu belirtilmiş, Türkiye'den örneklerdeyse hem yaş grubuna hem eğitim kademesine ilişkin bilgi verilmiştir.

	Yaş grubu (Eğitim kademesi)	Başlıca yöntemler	Etki alanları	Örneğin yeri
TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER				
Öğrenciler, Okul Çalışanları ve Velilerle Birlikte Okullarını Güzelleştiriyor	14-19 (lise)	Öğrenci meclisi etkinlikleri, anket aracılığıyla danışma, öneri-istek kutusu, ekip çalışması	Fiziksel koşullar ve okul güzelleştirme	Bursa
Alternatif Katılım Uygulamalarıyla Öğrenciler Görüşlerini İfade Ediyor	6-14 (ilköğretim)	Yetişkin eğitimi, öğrenci eğitimi, fikir, soru, öneri ve geribildirimlerin ifade edilebileceği alternatif iletişim kanalları, okul radyosu, uzlaşma odası, sorumluluk paylaşımı	Okul ortamı, öğretmen/okul yönetimi ve öğrenci iletişimi	Ankara
Araştırmacılar Neden Çocuk Olmasın?	10-11 (ortaokul)	Çocukların öncülüğünde araştırma, veriye dayalı karar alma	Okul ortamı, öğrenme-öğretme süreçleri	İstanbul
Öğrenciler Arabuluculuk Sistemiyle Bağımsızlaşıyor	10-13 (ortaokul)	Akran arabuluculuğu, çatışma konularının analizi	Öğrenciler arası ilişkiler, çatışma çözümü	İzmir
Başka Bir Okul Meclisi Mümkün!	5-9 (ilkokul)	Alternatif eğitim yöntemleri, okul meclisi etkinlikleri, doğrudan katılım, birlikte karar verme, meclis gazetesi	Okul kuralları, öğrenme-öğretme süreçleri, disiplin, sosyal etkinlikler	Muğla

DÜNYADAN ÖRNEKLER

Öğrenciler Öğrenme Süreçlerinde İnisiyatif Alıyor

Öğrencilerin öğretmenlerle birlikte müfredatı oluşturarak bütünlleştirici eğitim yaklaşımını hayata geçirdiği bu örnek, ABD'nin Wisconsin eyaletindeki Madison şehrinde bulunan Marquette Ortaokulu'nda 2003 yılında uygulanmış.

Anahtar Sözcükler

Müfredat * İşbirliğine dayalı öğrenme * Katılımcı yönetim * 10-11 yaş * ABD

Örneğin arka planı

Örnekteki uygulamaya yön veren bütünlleştirici (*holistic*) eğitim yaklaşımı yirminci yüzyılın başında gelişti ve daha sonra ABD ve Avrupa'nın değişik ülkelerinde uygulamaya konuldu. Demokratik eğitime benzer bir şekilde, bütünlleştirici eğitim de öğrencinin toplumla bir bütün olmasını ve aynı zamanda öğrencinin eğitimi ve yaşamı bir bütün olarak algılamasını sağlamayı hedefliyor ve yaşam ve eğitim arasındaki sınırı sorguluyor.³ Kısacası, bütünlleştirici eğitim öğrencilerin özgür olmalarını, kendilerini ve başkalarını adil yargılayabilmelerini, öğrenme süreçlerinin farkına varmalarını, toplumun empoze ettiği tektipleştirmeyi reddederek toplum içinde aktif olabilmelerini, kendi değerlerini inşa etmelerini ve hem kendilerini hem de çevrelerindeki diğer insanları tanıyabilmelerini sağlamayı hedefliyor.

ABD'deki egemen eğitim anlayışına karşı 1960'larda, eğitim kademelerinde yapısal değişiklikler öngören ve öğrencilere daha çok destek verilmesi ve disiplinlerarası

³ Forbes, 2004.

öğretim gibi unsurları olan “Ortaokul hareketi” gelişiyor. Ortaokul kavramının savunucularından olan ve 8. sınıf öğrencileri için bütünleştirici ve demokratik bir öğretim programı yaratan Springer’ın belirttiği gibi, 20. yüzyılda ABD’de gelişen eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri ülkenin geniş göçmen ve işçi sınıfını itaatkar işçiler ve askerler olmalarını sağlamak üzere eğitmektir. Böyle bir sisteme artık ihtiyaç duyulmadığını ifade eden yazar, demokratik bir toplumdaki eğitimin demokratik ve bütünleştirici olması gerektiğini vurguluyor.⁴ ABD’li muhafazakarlar eğitimde disipline ve toplumsal değerlere daha baskın bir vurgu yapılması gerektiğini ifade etse de, ortaokul hareketinden etkilenen eğitimciler akran zorbalığı gibi eğitim alanındaki önemli sorunların eğitimde demokrasiyi geliştirerek ve işbirliğine vurgu yapan bir sistem çerçevesinde çözülebileceğini ifade ediyor.⁵

Bu bölümde aktarılan uygulamanın hayata geçirildiği Wisconsin eyaletinde eğitim ile ilgilenen bir Kamu Eğitimi Müdürlüğü bulunuyor ve bu birim değişik politikalar ve metinler hazırlayıp okulların kullanımına sunuyor. Müdürlük örneğin, eyalet içindeki okullara yön vermeyi hedefleyen Başarılı Okulların Nitelikleri başlıklı bir kılavuza sahiptir.⁶ Kılavuzda okulların genel vizyonunun özetlendiği bölümde demokrasi ve katılımcılığa dair bir vurgu bulunursa da, liderliğe ilişkin bölümde öğrenci katılımının önemi vurgulanıyor; okul yönetiminin başarısı için kararlara alttan ve üstten katılım sağlayacak mekanizmaların kullanılması gerektiği belirtiliyor.⁷

Marquette Ortaokulu hakkında⁸

Uygulamanın yapıldığı 2003 yılında Marquette Ortaokulu’nda farklı kökenlerden gelen yaklaşık 600 öğrenci bulunuyor. Daha çok düşük sosyoekonomik düzeyden ailelerin çocuklarının devam ettiği okulda öğrencilere ücretsiz öğle yemeği sunuluyor. Sınıflar çeşitli başarı düzeylerindeki öğrencilerin bir araya geleceği biçimde oluşturuluyor. Daha sonra ismini Georgia O’Keefe Ortaokulu olarak değiştiren okul, günümüzde de aynı şekilde farklı kökenlerden gelen bireylerin yaşadığı bir topluluğa hizmet veriyor. Okulun internet sitesinde öğrencilerin çok çeşitli okul dışı aktivitelere katılmaya yönlendirildiği; hem öğrencilerin hem de çalışanların sosyal anlamda aktif olduğu ve öğrencilerin gelişimi için diğer grup ve örgütlerle işbirliği yapıldığı belirtiliyor.

Demokratik ve bütünleştirici eğitim uygulama süreci

Marquette Ortaokulu’nda 2003 yılında iki yıl süreyle bazı öğretmenlerin inisiyatifiyle demokratik ve bütünleştirici eğitime geçiliyor. 201 ve 202 numaralı sınıflarda başlatılan uygulamada öğrenciler ve öğretmenler ilk olarak kısa biyografiler hazırlayarak kendi kimliklerini hep birlikte inceledikleri bir çalışma yapıyorlar. Öğrenciler daha sonra sınıf kurallarını belirlemede aktif olarak yer alıyor

4 Springer, 2006.

5 A.g.e.

6 Orijinal adı *Characteristics of Successful Schools* olan kılavuza erişmek için bkz. <http://cssch.dpi.wi.gov/>

7 Wisconsin Department of Public Instruction, t. y.

8 Bu bölüm Georgia O’Keefe (Eski adıyla Marquette) Ortaokulu web sitesindeki bilgiler kullanılarak hazırlanmıştır.

ve belirledikleri kuralları gerçekleştirmek için işbirliğiyle çalışıyorlar. Bu bağlamda öğrenciler, “Öğrenme, anlamlı olacaktır” maddesini yerine getirmek için eğitim programını geliştirmeye ve anlamlı bir müfredat yaratmaya karar veriyorlar.

MARQUETTE OKULU ÖĞRENCİLERİNİN BELİRLEDİĞİ SINIF KURALLARINDAN BAZILARI⁹

- Biz bireysel farklılıklarımıza değer veriyoruz. Her bireyin eşsiz ve değerli olduğunu kabul ediyoruz.
- Bütün bireylere saygıyla ve onurla davranılacaktır. Sınıfımızda küçümsemelere yer yoktur.
- Güven oluşturmak için birbirimize karşı dürüst olacağız.
- Herkes diğer bireyleri içtenlikle dinleyecektir.
- Birbirimizle işbirliği ve dayanışma içerisinde olacağız.
- Öğrenme, anlamlı olacaktır.
- İnsanların farklı yollarla öğrendiklerini kabul ediyoruz.
- Ödevler, çevre gezileri, yaparak-yaşayarak edinilen deneyimler çok çeşitli olacaktır; böylece herkes öğrenebilir. Eğer herkes çabalarsa, hepimiz başaracağız.
- Eğlenmek, doğal bir biçimde kendiliğinden deneyimlerimizin bir parçası haline gelecektir.
- Pas geçme (sırası gelince konuşmak zorunda olmama) hakkına saygı duyacağız.

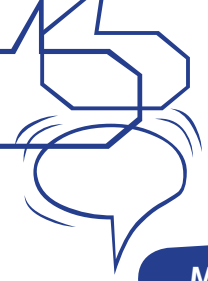
Böylelikle öğrencilerin müfredat geliştirme sürecine katılımı başlamış oluyor. Ders müfredatı, çocukların kendileri ve dünya hakkında ortaya attığı sorular etrafında oluşturuluyor. Belirlenen sorular arasında “Geçmiş ve şimdi”, “Ölüm”, “Savaş” ve “Şiddet” gibi temalar yer alıyor ve bunlar ders başlıkları haline geliyor. Bu süreçte öğrenciler sürekli soru sormaya teşvik ediliyor ve sordukları sorular düzenli olarak ele alınıyor. Sorular etrafında öğretmenler ve öğrenciler arasında gelişen etkileşim her iki taraf için de değerli oluyor ve zaman içinde sınıftaki hiyerarşi zayıflıyor. Bu bağlamda öğretmenlerin desteği, öğrencileri soru sormaya teşvik etmeleri ve soruları cevaplamaya istekli olmaları kritik rol oynuyor.

Marquette Okulu öğrencilerinin kendileri hakkındaki sorularından bazıları¹⁰

- Tenimin rengi nasıl meydana geldi?
- Öldükten sonra bana neler olacak?
- Neden ben olarak ve ailemin içine doğdum?
- Çocuklarım benim izimden yürüyecekler mi?
- Okul benim için neden bu kadar zor?
- Organlarım hiç durmadan çalışmayı nasıl sürdürüyorlar?
- Gerçekten aşık olursam bunu nasıl anlayabilirim?
- Neden bu kadar kısıyım?

9 Beane ve ark., 2010, s. 148.

10 A.g.e., s. 156.

Marquette Okulu öğrencilerinin dünya hakkındaki sorularından bazıları¹¹

- Bazı insanlar/gruplar neden kendilerinin daha iyi olduklarını düşünüyorlar?
- Irkçılık ilk olarak nasıl başladı?
- Dinler nasıl gelişti?
- İnsanların çift cinsiyetli olarak doğması mümkün mü?
- Bazı insanlar neden eşcinsel?
- Çete dehşeti ne zaman sona erecek?
- Politikacıların çoğu neden dürüst değil?
- Güneş yok olursa ne olur?
- Evren nasıl yaratıldı?
- Ergenler neden oy kullanamıyor?
- Neden bazı çocuklar popüler?
- Neden sadece kötü şeyleri duyarız?

Öğrenciler kendi ortaya attıkları sorular doğrultusunda yıllık müfredat konularını öğretmenleriyle birlikte belirledikten sonra, işbirliği içinde projeler geliştirip uyguluyorlar. Tamamladıkları projelerini yıl sonunda öğretmenler ve velilerle birlikte değerlendiriyorlar. Proje ekipleri çok farklı öğrencilerin bir araya geldiği ekipler olarak tasarlanıyor ve öğrenciler kendilerinden farklı bireylerle işbirliği yapma becerilerini geliştiriyorlar.

Öğrencilerin inisiyatifleriyle gerçekleştirilen projeler arasında okul içinde bir yağmur ormanı müzesi inşa edilmesi ve müzenin öğrenciler tarafından ziyaretçilere anlatıldığı turlar organize edilmesi yer alıyor. Öğrencilerin başarıları yaptıkları turlar kayda alınarak değerlendirilip notlandırılıyor. Bir başka örnek proje, çeşitli "-izm" öğrenciler tarafından araştırıldığı ve daha küçük yaşta öğrencilere anlatıldığı sunumlardan oluşuyor. Sunumların ardından öğrenciler uygulamalarının başarısını nasıl ölçebileceklerini öğretmenlerle beraber planlıyorlar ve bu doğrultuda kendi değerlendirmelerini yapıyorlar. Değerlendirme ölçütleri arasında çalışmanın niteliği ve niceliği, nelerin kolay ve nelerin zor geldiği, öğrencilerin çaba ve ilgileri, yapmaktan en çok ve en az hoşlandıkları, gruba karşı bireysel çalışma becerileri vb. yer alıyor. Öğrencilerin tamamı bu süreçler boyunca bir günlük tutuyor ve böylece kendi gelişimlerinin seyri hakkında fikir edinebiliyorlar.

Sene sonundaki veli toplantılarında öğrenciler sene boyunca yaptıkları çalışmaları ürün dosyaları halinde öğretmenlerin ve velilerin bulunduğu bir izleyiciler grubuna sunuyor. Öğrenciler bir yandan toplantıyı yönetirken, diğer yandan uygulamalarını izleyicilerle beraber değerlendirip özelleştiriyorlar. Ürün dosyası sunumları esnasında öğrenciler kendi öğrenme süreçlerini değerlendiriyorlar ve ne kadar çok şey öğrendiklerini fark ediyorlar.

¹¹ A.g.e.

Bu sunumlar; öğrenciler, öğretmenler ve velilerin değerlendirme ve geribildirimleriyle birlikte bütünleştirici eğitim çalışmalarının kendisinin de bir değerlendirmesi haline geliyor.

Marquette Okulu'nda öğrenci katılımını kolaylaştıran etmenler

Öğrenci katılımını tetikleyen temel etken, bu konuda hevesli ve yeniliklere açık bir öğretmen grubunun varlığıdır. Okul yönetimi projenin ilk aşamalarında projenin başarılı olabileceğine dair şüpheler taşımış olsa da, yönetimin projeye engel olabilecek şekilde müdahale etmemesi projenin başarıyla gelişmesini sağlıyor. Uygulamalar öğretmenler tarafından başlatılmışsa da her aşamada tüm öğrenciler sürece ve kararlara dahil ediliyor. Özellikle ilk aşamalarda öğrenciler sorumluluk üstlenme konusunda çekingen davranışlar da öğretmenleriyle müzakere ederek sorumlulukları benimseme ve yerine getirmede herhangi bir sorun yaşamıyorlar. Başarılı öğrenciler, akademik başarıları düşük öğrencilerle beraber çalışmanın kendi başarılarını olumsuz etkileyeceğini düşünerek sürecin başında dahil olmak konusunda istekli olmuyorlar; ancak daha sonra bu kaygılarının yersiz olduğunu ve yaşadıkları deneyimin ne kadar değerli olduğunu fark ediyorlar. Tüm uygulama süresince öğrenciler, demokratik yurttaşlık bilincinin önemli unsurları olan bağımsızlık ve bireyselliği yaşama geçiriyorlar. Saydamlık, katılımcılık, kapsayıcılık ve demokrasi gibi temel ilkelerin proje süresince hayata geçirilmiş olması, bu örnekte öğrenci katılımını kolaylaştıran temel etmen olarak öne çıkıyor.

Öğrenci katılımının okuldaki kararlara ve öğrencilere etkisi

Öğrencilerin katılımının gerek öğrenciler gerek sınıf içi dinamikler üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülüyor. Öğrencilerin sordukları sorular aracılığıyla derslerin içeriğini oluşturan temaları belirlemeleri, kendi uygulamalarını değerlendirmeleri ve yaptıkları sunumlarda öğretmenler ve veliler tarafından verilen geribildirimleri değerlendirmeleri kendi eğitimlerinde aktif bir rol oynamalarını sağlıyor.

Bu uygulama öncesinde veliler öğrencilerin sadece zayıf notlarını ya da başarısızlıklarını değerlendirirken, bu uygulamadaki toplantılar sayesinde öğrencilerin başarılı yönlerini de takdir etmeye başlıyorlar. Öğrenciler, uygulamadan önce veli toplantılarının içeriğinden ancak olumsuz bir şeyler varsa haberdar olduklarını ama olumlu şeylere dair hiç geribildirim almadıklarını belirtirken; uygulama sayesinde toplantılara katılıp olumlu geribildirimleri de öğretmenlerinden işitmelerinin başarılarını teşvik ettiğini söylüyorlar. Öğrencilerin veli toplantısına katılması, özgüven artışına yol açarken, öğretmenler, veliler ve öğrenciler arasındaki iletişimin kalitesinde ve oranında artış yaşanıyor.

Öğrencilerin katılımını sağlamak aynı zamanda öğrencilerin gerçekten ilgilendikleri alanlarda derinlemesine çalışmalar yapmalarına olanak tanıyor. Bu bağlamda öğrenciler HIV'den korunma, sosyoekonomik sorunlar, suç, din, felsefe ve ekoloji gibi değişik konuları özgürce araştırıyorlar; bu konularda sunumlar ve ödevler hazırlıyorlar ve ilgili uzmanları okula davet ediyorlar.

Sonuç olarak, çocuk katılımının gözetilmesi çocukların kendi eğitim süreçlerine ilişkin çok daha fazla sorumluluk almalarını sağlamış oluyor.

Son olarak vurgulanması gereken, uygulamanın öğretmenler ve öğrenciler arasında karşılıklı işbirliği ve saygı ilişkisi inşa etmesinden dolayı sınıf ve okul iklimine yaptığı olumlu katkılardır. Sınıf yasalarının ve ders konularının birlikte belirlenmesi bu açıdan iyi örnekler oluşturuyor. Belirledikleri kurallar sayesinde öğrencilerin birbirleriyle kurdukları bağlar pekiyor ve böylece iletişime daha elverişli bir sınıf ortamı yaratılıyor. Süreçte, daha önce diğer öğrencilerle çalışmak istemeyen başarılı öğrenciler dahil olmak üzere, sınıfın tamamı ekip çalışmasına katılmış ve bu alanda yeteneklerini geliştirmiş oluyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Projeyi geliştirenlerin önerdiği gibi demokratik katılımı öngören böylesi bir projenin başarılı olabilmesi için okul yönetiminin desteğini almak önem taşıyor. Okul yönetiminin desteğini almak projenin sürdürülebilirliğinde ve etkisinde de rol oynuyor. Bununla birlikte, demokratik ve katılımcı eğitim süreçlerini zorlaştırabilecek temel iki sorun gözlemleniyor. İlk olarak, okul dışından veya çevreden gelebilecek, toplumda halihazırda var olan diğer beklentiler veya denetimle ilgili beklentiler, süreci kısıtlayacak şekilde zorunluluklar empoze edebiliyor. İkinci olarak, demokratik eğitime dair gerekli bilgilere ve kaynaklara ulaşamaması sonucunda demokratik ve bütünleştirici bir eğitime geçişte sorunlar yaşanabiliyor. Dolayısıyla bu tür bir uygulamada sürdürülebilirliği sağlamak için okul yönetiminin süreci desteklemesi, uygulayıcı öğretmenlerin demokratik eğitimi ve çocuk katılımı ilkelerini içselleştirmiş olmaları ve merkezi eğitim sisteminin öğretmenlerin hareket alanını daraltan zorunluluk ve talepler içeren politikalardan kaçınması büyük önem taşıyor.

Kaynaklar

Georgia O'Keefe (eski adıyla Marquette) Okulu web sitesi, 9 Ocak 2015, <https://okeeffe.madison.k12.wi.us/about>

Brodhagen, B. L. (2011). Durum bizi özel kıldı. J. A. Beane ve Apple, M., (Der.), *Demokratik Okullar* içinde (147-183). Ankara: Dipnot Yayınları.

Forbes, S. H. ve Martin, R. A. (2004, Nisan). What holistic education claims about itself: An analysis of holistic schools' literature. *American Educational Research Association Annual Conference*, San Diego, California. 15 Temmuz 2014, <http://www.holistic-education.net/articles/research04.pdf>

Springer, M. (2006). *Soundings: A democratic student-centered education*. Westerville, Ohio: National Middle School Association.

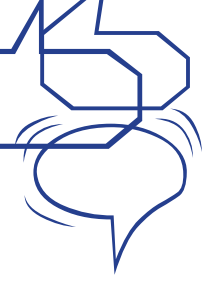

Wisconsin Department of Public Instruction (t. y.), *Characteristics of Successful Schools*. 9 Ocak 2015, http://cssch.dpi.wi.gov/cssch_cssovrvw1

Georgia O'Keefe (eski ismiyle Marquette) Ortaokulu'nun deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Okulun web sitesi : <https://okeeffe.madison.k12.wi.us/about>

Okulun telefonu: +1 (608) 204 68 20

Öğrenciler Okulun Ödev Politikasını İyileştiriyor

Çocukların okullarındaki ödev politikasının iyileşmesine katkıda bulunma sürecini anlatan bu örneğe, İngiltere'nin Tyne and Wear bölgesinde, South Tyneside'da bulunan St. Joseph's RC Comprehensive School 2005 yılında ev sahipliği etmiş.

Anahtar sözcükler

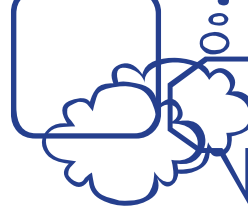
Öğrenme-öğretme süreçleri * Ödev politikası * Okul meclisi/konseysi * Danışma yöntemi olarak araştırma * 11-18 yaş * İngiltere

Örneğin arka planı

2007 yılında Birleşik Krallık'ta 2.417 ortaöğretim öğrencisiyle yapılan bir araştırmaya göre, öğrencilerin % 41'i okul politikaları (ör. geri dönüşüm, üniformalar, zorbalıkla mücadele); satın alınacak donanım (ör. oyun alanı için) ya da hangi yardım kuruluşu için bağış toplanacağı alanlarında kararlara katkıda bulunuyorlar.¹² Aynı çalışmaya göre öğretmenlerin işe alımı sürecinde kararlara katılan öğrencilerin oranı % 7 iken, benzer oranda öğrenci de derslerde gözlem yaparak öğretmenlere geribildirim veriyor. Görüşülen öğrencilerin % 28'i okullarında anketler ya da odak grup görüşmeleri aracılığıyla görüşlerinin alındığını ifade ediyor.

Okullarda çocukların kararlara katılımını ve öğrenci konseylerinin kurulmasını destekleyen Birleşik Krallık'ta, özellikle 2000'li yıllarda gündeme gelen bir dizi politika sonucunda, okulların yaklaşık % 90'ının bir öğrenci konseyine sahip

¹² Whitty ve Wisby, 2007.

olduğu tahmin ediliyor.¹³ Öte yandan, konseylerin yaygınlığı öğrencilerin kararlara etkili bir biçimde katılabildikleri anlamına gelmiyor. Öğrencilerin kararlarda etkili olabildikleri alanlar ve konsey çalışmaları açısından okullar arasında çeşitlilik olduğunu, konseylerin öğrenci katılımını sağlamada yetersiz kalabildiğini ortaya koyan ve bunun nedenlerini inceleyen çeşitli çalışmalara rastlanıyor.¹⁴ Bununla birlikte, kamu kuruluşları ya da sivil toplum örgütlerince geliştirilen, okulların ve öğrencilerin yararlanabilecekleri birçok kaynak (eğitim araçları ve içerikleri, rehber kitaplar vb.) ve çok sayıda iyi örnek bulunuyor.¹⁵

St. Joseph's RC Comprehensive School hakkında¹⁶

Resmi bir ortaöğretim okulu olan ve akademik ölçütlere dayalı bir ayırım yapmadan öğrenci alan St. Joseph's okulu, 11-18 yaşlarında yaklaşık 1.500 öğrenciye hizmet veriyor. Okul, eğitim, çocuklara sunulan hizmetler ve beceriler alanlarında çalışan resmi denetleme kuruluşu OFSTED'in 2005 ve 2008 tarihli incelemelerinde, tüm denetim alanlarında (genel etkililik; başarı ve standartlar; bireysel gelişim ve iyi olma hali; hizmet kalitesi; liderlik ve yönetim) iyi ya da çok başarılı olarak değerlendiriliyor.¹⁷ Okulun iyi örneklerin geliştirilmesi ve paylaşımı konusunda çevre okullarla kurduğu işbirliğinin yanı sıra kapsamlı ve nitelikli özdeğerlendirme çalışmaları da takdir ediliyor.¹⁸

Bu bölümde aktarılan uygulamanın gerçekleştiği yılda hazırlanan denetim raporunda, okulda öğrencilere, bireysel ya da toplu olarak, kendilerini etkileyen önemli kararlar alınırken danışıldığı ve öğrenci görüşlerinin dinlendiği ifade ediliyor.¹⁹ Her sınıf düzeyinden öğrencinin temsil edildiği ve üyeleri doğrudan öğrenciler tarafından seçilen okul konseyi, gençlik politikalarıyla ilgili çeşitli siyasal yapılara erişimi olan bölgesel bir ağın parçasıdır.²⁰ Konseyin bölgedeki gençlik odaklı etkinliklere katılımı okulun desteğine sahiptir.²¹

Burada aktarılan örnek dışında da öğrencilerin görüşlerinin alındığı ve kararlarda etkili olduğu örnekler vardır. Örneğin, benzer beceri düzeylerine sahip öğrencilerin aynı sınıfta toplanması uygulamasına öğrencilerin de görüşlerinin alındığı bir sürecin ardından son verilmiştir. 2006 yılında yayımlanan bir vaka çalışmasında, konsey çalışmalarının nasıl daha etkili kılınabileceği; yoğun müfredata rağmen katılım projelerine nasıl daha fazla vakit ayrılabilceği; öğrencilerin her konuda görüşlerinin alınması nedeniyle karar alma süreçlerinin uzamasıyla ilgili ne yapılabileceği gibi konularda, okulun bir değerlendirme sürecinde olduğu belirtilmiştir.

13 A.g.e.

14 Ayrıntılı bilgi için bkz. Whitty ve Wisby (2007); Children in Scotland ve Edinburgh Üniversitesi (2010a; 2010b).

15 Bazı örnekler için bkz. <http://www.smartschoolcouncils.org.uk/school-council-case-studies/>;

<http://www.participationworks.org.uk/topics/education>; <http://www.childrenscommissioner.gov.uk/>

16 Burada yer verilen bilgiler okulda örneğin gerçekleştiği döneme aittir; okul 2013 yılında farklı bir okul türüne dönüşmüştür. Bu nedenle, diğer örneklerle ilişkin bölümlerin aksine, bölüm sonunda, ek bilgi için iletişim bilgileri sağlanamamıştır.

17 OFSTED, 2005; 2008.

18 A.g.e.

19 OFSTED, 2005.

20 Davies ve ark., 2006.

21 A.g.e.

Öğrencilerin okulun ödev politikasıyla ilgili çalışmaları²²

Sürecin başında, St. Joseph's okulu üst yönetimi ödev politikasının yenilenmesine karar veriyor, ancak öğrencilerin sürecin aktif birer paydaşı olması öngörülüyor. Öğrencilerin bu politikadan doğrudan etkilendiklerini, dolayısıyla süreçte yer almaları gerektiğini savunan öğretmenlerin ön ayak olmasıyla okul konseyinin de sürece dahil edilmesine karar veriliyor. Ardından, konsey yürüttüğü bir dizi çalışmayla bu süreçte önemli ve etkili bir role sahip oluyor.

Okul konseyi öncelikle, okuldaki tüm öğrencilerin ödevlere ilişkin görüşlerini almaya odaklanıyor ve bir anket geliştiriyor. Geliştirilen anket sınıf temsilcileri aracılığıyla tüm öğrencilere dağıtılıyor. Anketlerden elde edilen bulgular öncelikle tüm öğrencileri bir araya getiren bir toplantıda, ardından da okul yönetimine sunuluyor. Öğrenciler tarafından hazırlanan sunumda görüleceği üzere, ödevlere ilişkin görüş ve deneyimlerin ortaya çıkarılmasının yanı sıra somut ve uygulanabilir öneriler de geliştiriliyor.

St Joseph's Okulu Öğrencileri Tarafından Hazırlanan Powerpoint Sunumu²³

St. Joseph Okul Konseyi Ödev Politikasına ilişkin Değerlendirme 2004	Dört alana baktık <ul style="list-style-type: none"> • Ödevin başlıca amaçları • Ödevin sıklığı ve uzunluğu • Ödevin uygunluğu • Ödevin yapılması	Ödev amaçlarına ulaşıyor mu? <p>Az sayıda grup EVET dedi çünkü</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sınavlara, becerilere ve organize olmaya yardım ediyor • Sınıfta yapılan çalışmayı pekiştiriyor • Daha genç öğrenciler ebeveynlerinden yardım almayı seviyor
Ödev amaçlarına ulaşıyor mu? <p>Çoğu grup HAYIR dedi çünkü</p> <ul style="list-style-type: none"> • İlgili yaratmıyor (genellikle de tersi söz konusu) • Sadece verilmiş olmak için verilen bir iş • Cezadan kaçınmak için aceleyle yapılıyor ya da kopyalanıyor	Öğretmenler ödevle ilgili zaman planına uyuyorlar mı? HAYIR	Ödevle ilgili sorunlar <p>Her sınıf grubu ödevin STRESLİ olduğunu söyledi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öğretmenlerden yardım alma şansı yoksa • Evde yardım alınamıyorsa • Bilgisayar ya da internet yoksa • Çalışabilecek sessiz bir yer yoksa ZOR olabiliyor

²² Bu başlık altında sunulan bilgiler Davies ve ark. (2006) kaynağından alınmıştır.

²³ Davies ve ark., 2006, s. 20.

Ödevle ilgili sorunlar

"Okul dışında bir yaşamımız olması önemli"

- Yüzme, spor, kulüpler, aile, arkadaşlar, müzik grupları, gazete dağıtımı, hobiler, gevşeme...
- Birçok öğrenci ödev ve diğer ilgilerine zaman ayırmakta zorlanıyor
- Bazı öğrenciler ödevden dolayı diğer etkinliklerden vazgeçiyor

Ödevle ilgili sorunlar "Çok fazla!"

- Tüm sınıflardaki tüm gruplar çok fazla ödevleri olduğunu hissediyor.

"Ödevimizi bitirdiğimizde hava kararmış oluyor ve dışarıda oynayamıyoruz."

"Eğer ebeveynler farklı evlerde yaşıyorlarsa zor oluyor."

Ödev olarak verilen işler

Çok çeşitli işler ödev olarak veriliyor

Öğrenme için EN İYİLERİ

- Araştırma, zihin haritaları, eskizler, diyagramlar
- 10-11. sınıf öğrencileri (14-16 yaş) dersler için geçmişte yapılmış çalışmaları ve ödevleri yararlı buluyor

Bazı işler yararlı değil

- Kopyalamak
- Yapılandırılmamış gözden geçirme

Ödev olarak verilen işler

"Ödevlerin daha eğlenceli olması gerekiyor!"

EN İLGİ ÇEKİCİ işler

- Yaratıcı, uygulamalı etkinlikler – tasarım, çizim, afişler, bir şeyler yapmak, problem çözmek
- Araştırma, özellikle de internette

Ödevlerin notlandırılması

"İşaretler hiçbir şey ifade etmiyor."

- Yorumlara notlardan daha çok önem veriliyor
- 10-11. sınıf öğrencileri (14-16 yaş) GCSE [ortaöğretimin son iki yılında girilen akademik yeterlik sınavları] notlarına değer veriyor
- Yaşı daha büyük öğrenciler sınıfta notlandırmaya değer veriyor
- Daha genç öğrenciler ödüllere (çıkartma vb. teşvikler) değer veriyor

Ödevlerin notlandırılması

• Öğrenciler bir sonraki derste ödevlerinin notlandırılmış olmasını istiyorlar. Lütfen.

"Bazı öğretmenler ödevleri notlandırmıyorlar – bize sadece yapmamızı söylüyorlar."

"Ödevini teslim ettiğinde öğretmenler sadece bir kenara koyuyorlar."

Ödevlerin başarı ölçütleri

• Başarı ölçütü kullanımıyla ilgili tüm yorumlar olumlu

"Notların ne anlama geldiğini bilmemiz gerekiyor."

"Notlandırmanın hangi ölçütlere göre yapıldığını bilmek yardımcı oluyor."

Öneriler

1. Zamanlama değil içerik odaklı olun.
2. Ödevin yapılması için en az 3 gün verin
3. Daha seyrek ödev
4. Ödevleri dikkatlice açıklayın

Öneriler

5. İlgili çeken ya da öğrenmeye yardımcı işler seçin
6. Ödevle sınıfta yapılan arasında bağ kurun
7. Ödevi zamanında notlandırın
8. Notlandırmayı anlamlı kılın

Sunum, öğrencilerin ekranlarının deneyimlerine başvurma, deneyimlerini analiz etme ve bulgu ve önerilerini ikna edici biçimde sunma konusundaki kapasitelerini açıkça ortaya koyuyor. Ödevlere ilişkin oldukça nitelikli ve kapsamlı bir değerlendirme yapıldığı görülüyor.

Öğrencilerin çalışmalarının okulda alınan ilgili kararlara etkisi²⁴

Okul konseyinin tüm öğrencilerin ödevlerle ilgili görüş ve deneyimlerini almaya yönelik yaptığı araştırma ödevlerle ilgili birçok önemli sorunun görünür hale gelmesini sağlıyor. Hem öğretmenler hem de öğrenciler tüm derslerin ödevlerinin aldığı zamanı ilk defa gerçekten anlamış oluyolar. Okul konseyinin ödevlere ilişkin bulguları ve önerileri, okulda ödev türlerinin çeşitlendirilmesi ve verilen ödev miktarının daha makul bir düzeye getirilmesi sonucunu da doğuruyor. Bu sürecin, öğretmenlerin ve üst yönetimin öğrencilerin öğrenme-öğretme süreçlerine değerli katkılar sunabildiklerini görmelerine yardımcı olduğu ve farklı paydaşlar açısından memnuniyet yarattığı ifade ediliyor.

“Ödev politikasıyla ilgili danışma sürecine ilişkin, [öğrenciler] bulguların hem öğretmenler hem de öğrenciler için gerçekten yararlı olduğuna inanıyorlardı. Öğretmenler memnundu çünkü daha çok ödev zamanında teslim ediliyordu ve daha az notlandırma işi yapıyorlardı; öğrenciler memnundu çünkü ödevler artık daha çeşitli, daha ilgiliydi ve dolayısıyla daha keyif vericiydi.”

Davies ve ark., 2006, s. 24.

St. Joseph’s okulunda öğrenci katılımını kolaylaştıran etmenler

Inspiring Schools: Case Studies for Change (İlham Veren Okullar: Değişim için Vaka Çalışmaları) yayını kapsamında 2005 yılında St. Joseph’s üzerine yapılan analizde, bazı öğretmenlerin araştırmaların değişim yaratmadaki yararına halihazırda inanıyor olmaları ve bunu öğrencilere de yaygınlaştırmak istemeleri, elde edilen başarılı sonucun ardındaki başlıca üç etmeden biri olarak değerlendiriliyor. Analizde, okul yönetimi de dahil olmak üzere diğer çalışanların da bu stratejiyi benimsediklerine ve öğrenci katılımının okuldaki uygulamaları olumlu etkilediğini gördüklerine dikkat çekiliyor. Aynı çalışmada, öğrenme süreçlerini destekleyen diğer uzmanların²⁵ öğrenci katılımını teşvik etmek ve geliştirmek için öğretim kadrosuyla işbirliği yapmaları da ikinci önemli etmen olarak yer alıyor. Okulda etkili öğrenci katılımını kolaylaştıran diğer önemli etmen ise okul konseyinin, okuldaki tüm öğrencilerin karar alma süreçlerinde yer almasına dönük bir danışma süreci kurgulaması ve konseyin toplantılarda öğrencilere geribildirim vermeye özen göstermesi olarak açıklanıyor. 2005 tarihli OFSTED denetim raporunda da okul konseyinin öğrencilerin görüşlerini temsil etmek için gösterdiği

²⁴ Bu başlık altında sunulan tüm bilgiler Davies ve ark. (2006) kaynağından alınmıştır.

²⁵ Asistan öğretmenler, özel eğitim desteği sunan asistanlar vb.

çaba vurgulanıyor ve bunun sonucunda öğrencilerin kendilerine danışıldığını hissettikleri, diğer yandan da değişim yaratmanın zaman aldığını kabul ettikleri dile getiriliyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

St. Joseph's öğrencilerinin ve öğretmenlerinin diğer okullara yönelik geliştirdikleri öneriler, okulun örneğin sürdürülebilirliğini kolaylaştıracak önemli bilgi ve deneyimlere sahip olduğunu gösteriyor. Ayrıca bu öneriler sürdürülebilirliği sağlamaya dönük önemli ipuçları barındırıyor.

St. Joseph's öğrencileri ve öğretmenleri diğer okullara ne öneriyor?²⁶

- Tüm yapıları basit ve idare edilebilir tutun ve hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin rollerini ve sorumluluklarını anlamasını sağlayın.
- Üst yönetimin desteğini aldığınızdan emin olun.
- Tutarlı bir yaklaşım ve ortak olumlu etos²⁷ için öğrenci temsilcileri ve destek personel için ortak eğitim olmalı.
- Düzenli konsey toplantıları yapılmalı.
- Sorunları tüm öğrencilerle tartışma yollarını etkin biçimde arayın.
- Öğrenci konseyini, olumlu etki yaratabileceği ve yarattığı alanlarda (okul politikaları dahil) süreçlere dahil edin.
- Herkesin (öğrenciler, çalışanlar, veliler, yöneticiler vs.) başarılarını bildiğinden emin olun.

Okuldaki öğrencilerin deneyimlerinin ve uzmanlıklarının okul konseyi aracılığıyla doğrudan karar alma sürecine taşındığı bu örnekte okul yönetiminin önemli bir rolü vardır. Okul konseyinin araştırması ve önerileri, bağlayıcı bir düzenleme nedeniyle değil, okul yönetiminin çocuk katılımı için sağlaması gereken alanı açması sonucunda ödev politikasının yeni içeriğinde etkili oluyor. Okula ait 2008 tarihli denetim raporunda yer alan "Üst düzey çalışanlar, öğrencileri okulu iyileştirme sürecine katma konusunda şevkliler ve düzenli olarak öğrencilerin görüşlerini alıyorlar."²⁸ ifadesinden St. Joseph's okulunda yönetici tutumlarının aktarılan örnek sonrasında da benzer seyrettiği sonucu çıkıyor. Ancak bu durumun yönetici değişikliklerinden nasıl etkileneceği bilinmiyor.

Son olarak, zaman ve uzmanlık dışında kayda değer bir kaynak gerektirmemesi, bu tür çalışmaların sürdürülebilirliği için önemli bir avantajdır. Bu tür örneklerin gelişmesi ve sürdürülmesi için en temel gereksinimlerden biri, çocukların

²⁶ Davies ve ark., 2006, s. 29.

²⁷ Gürkaynak ve ark. (2008) kaynağına göre, etos "bir kişi, grup ya da kurumun ayırt edici karakter yapısı, doğası, ya da onu aydınlatan, yönlendiren nitelikler, duygular bütünü" olarak tanımlanabilir.

²⁸ s. 5

görüşlerine değer veren ve araştırmaların değişime katkısının farkında olan, öğrencilere katılım süreçlerinde gerekli alanı açarak ve teknik desteği vererek rehberlik eden yetişkinlerin varlığıdır.

Kaynaklar

Children in Scotland ve Edinburgh Üniversitesi (2010a). *Having a say at school. Research briefing paper 4: Pupil council 'effectiveness' - Part one: Processes*. 3 Aralık 2014, http://www.havingasayatschool.org.uk/documents/paper4_001.pdf

Children in Scotland ve Edinburgh Üniversitesi (2010b). *Having a say at school. Research briefing paper 5: Pupil council 'effectiveness' - Part two: Outcomes*. 3 Aralık 2014, <http://www.havingasayatschool.org.uk/documents/HASASResearchBriefing5--April2010.pdf>

Davies, L., Williams, C. ve Yamashita, H. (2006). *Inspiring schools: Case studies for change. Taking up the challenge of pupil participation*. 29 Kasım 2014, http://www.participationworks.org.uk/files/webfm/files/rooms/education/Inspiring_Schools_case_studies_for_change.pdf

Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel düşünme*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

OFSTED (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills) (2005). *St Joseph's RC Voluntary Aided Comprehensive School Inspection Report*. 2 Aralık 2014, <http://www.ofsted.gov.uk/provider/files/803283/urn/108735.pdf>

OFSTED (2008). *St Joseph's RC Voluntary Aided Comprehensive School Inspection Report*. 2 Aralık 2014, <http://www.ofsted.gov.uk/inspection-reports/find-inspection-report/provider/ELS/108735>

Whitty, G. ve Wisby, E. (2007). *Real decision making? School councils in action*. 3 Aralık 2014, www.nfer.ac.uk/emie/inc/fd.asp?user=&doc=RB29_XR25221.pdf

Çocuk Kulüpleri Okullarda Bedensel Cezayla Mücadele Ediyor

Nepal’de çocukların okullarda bedensel cezaya karşı verdikleri mücadeleyi aktaran bu örnek, Everest, Naram Bal Bikas ve Hatemalo Çocuk Kulüpleri’nin deneyimlerine dayanıyor.

Anahtar sözcükler

Okullarda bedensel ceza * Örgütlenme * Çocuk kulüpleri * 10-16 yaş * Nepal

Örneğin arka planı

Birleşmiş Milletler’in İnsani Gelişme Endeksi 2014 sıralamasında 187 ülke arasında 145. sırada olan Nepal’de cinsiyet temelli ayrımcılık, bölgesel eşitsizlikler, etnik ve kast sistemi kaynaklı ayrımcılık önemli sorunlar arasında yer alıyor.²⁹ 1996-2006 arasında yaşanan iç savaşın yarattığı şiddet ortamı ve çocuk askerler sorununun yanı sıra, yaygın biçimde gözlemlenen başlıca çocuk hakları ihlalleri arasında çocuk evlilikleri ve çocuk işçiliği de bulunuyor.³⁰

Ülkedeki diğer yaygın bir ihlal de bedensel ceza uygulaması; Nepal’de çocuklar bedensel cezayla evde ve okulda sıklıkla karşılaşılıyorlar ve mevzuatta bedensel ceza açıkça yasaklanmıyor.³¹ Okullarda çocuklar ödevlerini zamanında vermeme, sınıfta gürültü yapma, okula geç kalma ya da devamsızlık, uygun üniforma giymeme, okul malına zarar verme, anadilinde konuşma ve ücretleri zamanında ödememe gibi nedenlerle, ağır psikolojik şiddet unsurları da içeren

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. resourcecentre.savethechildren.se/start/countries/nepal

³⁰ A.g.e.

³¹ Hatemalo Sanchar, 2013.

fiziksel cezalarla karşılaşabiliyorlar ve bedensel cezanın okulu terkin önemli bir nedeni olduğuna inanılıyor.³² Öğretmenler, fiziksel şiddeti geçerli bir disiplin yöntemi olarak görüyor ve çoğu aile okullarda çocuklarının fiziksel şiddetle cezalandırılmasına karşı çıkmıyor.³³

1990'da Çocuk Haklarına dair Sözleşme'yi (ÇHS) onaylayan devletin, özellikle son yıllarda çocuk haklarını güvence altına almaya dönük artan sayıda girişimi bulunuyor. 2007 tarihli Çocuk Katılımı Kılavuzu, 2010 tarihli Kaliteli Eğitim için Çocuk Dostu Okul Ulusal Çerçevesi, 2011 tarihli Çocuk Dostu Yerel Yönetişim Ulusal Stratejisi ve 2012 tarihli Ulusal Çocuk Politikası bu girişimlerden başlıcaları. Öte yandan, çocukların ulusal kalkınma planlarının hazırlanmasına katılmaları gibi gelişmelere rağmen, çocuk katılımının özellikle ulusal düzeyde yeterince sistematik hale gelmediği düşünülüyor.³⁴ Yerel düzeyde ise, hem bahsi geçen ilgili girişimler, hem de çocuk kulüplerinin olumlu sonuçları nedeniyle okullar ve yerel kurumlarda planlama süreçlerinde çocuk katılımının dikkate alınmaya başlandığı görülüyor.³⁵ Çocuk kulüpleri, okullarda ve yerel düzeyde çocuk katılımının başlıca araçları olarak konumlandırılıyor.

Nepal'deki çocuk kulüpleri hakkında³⁶

Uluslararası kalkınma örgütlerince 1980'lerde kurulmaya başlanan çocuk kulüplerinin sayısının Nepal'de 13 bini aştığı öngörülüyor. İlk olarak akran eğitimi çalışmalarına dayanan bu kulüpler, devletin ÇHS'yi onaylamasıyla birlikte hızla yaygınlaşıyor. Save the Children, Plan International ve World Vision gibi uluslararası sivil toplum örgütleri (STÖ) ve bu örgütlerin yerel ortaklarıncı desteklenen çocuk kulüpleri belirli bir okuldaki çocuklardan oluşabildiği gibi belirli bir topluluk/bölge içindeki tüm çocuklara açık olabiliyor. Çocuk kulüplerinin odaklandığı alanlar çoğu zaman onları destekleyen STÖ'lerin çalışma alanlarıyla paralellik gösteriyor.

Fon veren kuruluşların ve çoğu kulüpte bulunan yetişkin kolaylaştırıcıların yönlendirmesi sonucunda, kulüpler, yetişkin örgütlerine benzer biçimde, başkanlık, başkan yardımcılığı, sekreterlik, saymanlık vb. pozisyonlar içeren yönetim kurullarına sahiptir. 1999'da katılımcı yöntemlerle yürütülen bir çalışmaya göre, bu yapı az sayıda yetenekli çocuğun liderlik ettiği, çocukların çoğunun sınırlı ölçüde katılabildiği bir karar alma modelidir; ancak çocukların girişimiyle farklı modeller ortaya çıktığı da görülüyor.³⁷ Çocuklara tek bir model sunulması kulüpler arasında çeşitliliği sınırlasa da çocukların modeli çeşitli tematik komiteler ekleyerek geliştirdiklerine ilişkin bulgulara rastlanıyor.³⁸ Kulüplerin bir araya gelme sıklıkları farklı olmakla birlikte, aylık toplantılar sık rastlanan bir yöntemdir.³⁹

32 Bhattarai, 2010.

33 A.g.e.; Hatemalo Sanchar, 2013.

34 Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation, 2012.

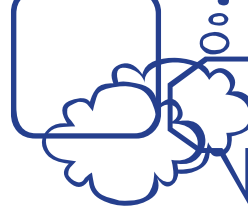
35 Dahal, 2014.

36 Bu başlık altındaki bilgiler farklı bir kaynak belirtilen durumlar haricinde Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation (2012) kaynağından alınmıştır.

37 Rajbhandary ve ark., 2001.

38 A.g.e.

39 Bhattarai, 2010.

Okullarda ve topluluklarında çocuk haklarıyla ilgili başlıca aktörler arasında sayılan bu kulüpler, ağırlıklı olarak sosyal etkinlikler düzenliyorlar ve ayrıca çocuk haklarını yaygınlaştırmaya dönük çalışmalar yapıyorlar.⁴⁰ Kulüplerin çocuk haklarıyla ilgili düzenledikleri etkinlikler ve çalışma alanları şöyle özetleniyor:⁴¹

- Çocuk haklarına ilişkin farkındalık eğitimleri, tartışmalar, toplantılar
- Sokak tiyatrosu ve mitingler
- Çocuk evliliklerine karşı kampanyalar
- Okulda ve yerel topluluklarda sosyal etkinlikler
- Okula kayıt kampanyaları ve okul dışındaki çocukların okula gelmeleri için ev ziyaretleri
- Çocuk hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması
- Çocuk hakları için yerel yetkililerle toplantılar ve lobicilik
- Okul bütçesinin daha iyi kullanılması ve yerel kalkınma komitelerinin bütçesinden çocuklara pay ayrılması
- Okullarda çocuk dostu ortamlara destek
- Okullarda bedensel cezayla ve ayrımcılıkla mücadele
- Okulların zamanında açılması ve derslerin zamanında yapılması

Çocuk kulüplerine üyeliğin, bilgiye erişim, kapasite gelişimi, kendine güven ve iletişim becerilerinde iyileşme gibi pek çok kişisel kazanıma yol açtığı görülüyor. Bazı kulüplerin kasaba ya da bölge düzeyinde ağlar oluşturduğu ve bu ağların yerel karar alma organlarına erişimi olduğu da biliniyor. Nepal'deki çocuk kulüplerinin, iç savaş sürecinde ve sonrasında Save the Children tarafından desteklenen "Barış Alanları olarak Okullar" gibi, şiddet ortamının okullar, öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmayı amaçlayan girişimlerde oynadığı aktif rolün de çok önemli olduğu belirtiliyor.⁴² Ek olarak, çocuk evlilikleri ve Nepal'deki çocukların yaklaşık üçte birini etkileyen çocuk işçiliğiyle mücadelede etkin rol oynayan çocuk kulüpleri de bulunuyor.⁴³

Everest, Naram Bal Bikas ve Hatemalo Çocuk Kulüpleri'nin okullarda bedensel cezayla mücadelesi⁴⁴

Everest Çocuk Kulübü 2000 yılında kuruluyor. Kulübün kuruluşu, UNICEF'in bir programında çalışan yerel bir uzmanın girişimiyle oluyor ve söz konusu kişi, kulübün maddi kaynak bulmasını ve kuruluş sürecinde çocuklara sunulan 15 günlük eğitim programının gerçekleşmesini sağlıyor. Çalışmaları arasında çeşitli yarışmalar, çevre temizliği ve okuldan ayrılmış çocukların geri döndürülmesi vs. bulunan kulüp, bedensel cezayla mücadele için okullardaki çocuk gruplarına eğitimler sunuyor ve öğretmenlerle çocuklara neden vurulmaması gerektiğine ilişkin tartışmalar yürütüyor.

⁴⁰ Dahal, 2014.

⁴¹ A.g.e.

⁴² Save the Children, 2010.

⁴³ Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation, 2012.

⁴⁴ Everest ve Naram Bal Bikas Çocuk Kulüpleri'nin deneyimleriyle ilgili bilgiler Bhattacharai (2010) makalesinden alınmıştır. Hatemalo Çocuk Kulübü'nün çalışmasıyla ilgili bilgiler ise farklı bir kaynak belirtilen durumlar haricinde Hatemalo Sanchar (2013) kaynağından alınmıştır.

Kuruluşu yerel bir kalkınma projesine dayanan **Naram Bal Bikas Çocuk Kulübü**'nün çocuklara karşı şiddetle mücadele kapsamında benimsediği stratejiler ise şöyledir:

- Gündeme getirilen şiddet vakalarının kulüp buluşmalarında tartışılması;
- Bir çocuk şiddetle karşılaştığında kulübün ailesiyle ve öğretmenleriyle konuşması;
- Şiddete uğrayan çocuğa danışmanlık verilmesi;
- Önerilerini dikkate almayan aileler olduğunda, şiddet vakasının duvar gazetesinde duyurulması.⁴⁵

Bu çalışmalar sonucunda, disiplin ihlalleri yaşandığında öğretmenler kulübü bilgilendirmeye başlıyor ve alınacak önlemler kulüpte tartışılır hale geliyor. Ayrıca, öğretmenler çocuk haklarını ihlal ettiklerinde, kulüp öğretmenlerle iletişime geçerek uzlaşma arayışına giriyor. Öğrencilerin bir davranışları yüzünden öğretmenin tepkisinden korkup da okula gitmek istemedikleri durumlardaysa, yine kulüp öğretmenlerle konuşarak öğrencinin affını istiyor. Sonuç olarak, öğrencilere verilen cezaların hem sayıca azaldığı hem de fiziksel şiddet unsurlarından arındırıldığı saptanıyor.

Hatemalo Çocuk Kulübü'nün yürüttüğü *Okulda Fiziksel Ceza: Bir Araştırma* başlıklı çalışma 2013 yılında tamamlanıyor. Çalışmanın çıkış noktasını, çocuk haklarına ilişkin bir oturumda kulübe üye çocukların okullarda bedensel ceza sorununu gündeme getirmeleri oluşturuyor. On okulu kapsayan araştırmanın tasarım, uygulama ve analiz süreçlerinde, yetişkin kolaylaştırıcıların yanı sıra kulüp üyesi çocuklar da çeşitli önemli roller üstleniyorlar. Ortaokul öğrencilerinden ve öğretmenlerinden toplanan veriler ışığında şu konularda bulgular raporlanıyor: Öğrencilerin cezayı nasıl algıladıkları ve deneyimledikleri; bedensel cezayla hangi durumlarda, ne tür gerekçeler sunularak ve ne sıklıkta karşılaşıldığı; öğrencilerin akranlarıyla ve öğretmenleriyle ilişkilerinin cezalandırmadan nasıl etkilendiği ve benimsenebilecek alternatif yöntemler. Hazırlanan raporda, ilgili birimlere aşağıdaki başlıklar altında bir dizi öneri de sunuluyor.

Hatemalo Çocuk Kulübü'nün önerileri

- Çocuklara ve eğitime ilişkin mevzuatın gözden geçirilmesi
- Cezaya alternatif yöntemler kullanılması
- Her okulda, cezaların denetlenmesi için öğrenci grupları oluşturulması
- Çocukların ahlaki gelişimi için farkındalık programları düzenlenmesi
- Çocuktan sorumlu yetişkinler için farkındalık programları düzenlenmesi
- Sivil toplumun bedensel cezaya karşı mücadele etmesi ve alternatifler geliştirmeye yardımcı olması

⁴⁵ Yazarlar bu uygulamanın çocuk hakları açısından tartışmalı olduğu görüşündedir. Öte yandan uygulamanın şiddet mağduru çocuklar tarafından nasıl deneyimlendiğine ilişkin bir veriye rastlanmadığından üzerine daha ayrıntılı yorum yapmak olası değildir.

“[B]ir yandan okulun ve çevresinin şiddetten arınmış bölgeler olmasına yönelik bir kampanyada yer alırken öğretmenler sınıflarda öğrencileri darp ediyorlar. Bu şiddete ilişkin ne diyoruz? Öğretmenlerin ve okul sorumlularının okullarda şiddet silahlarını kullanma yetkileri varken, okul dışındaki unsurların yanlış olduğunu ahlak çerçevesinde nasıl iddia edebiliriz? Çocuklar okullarda ve dışarıda düzenli olarak şiddeti deneyimliyorlar, şiddete tanık oluyorlar. (...) Şiddet silahlarını kullanarak nasıl barış dostu olacaklarını öğretiyor ve şiddetin kötü bir şey olduğunu savunuyoruz. Bu gülünç değil mi?”

Hatemalo Sanchar, 2013, s. 12.

Hatemalo Çocuk Kulübü aynı zamanda, okullarda bedensel cezanın yasaklanmasına ilişkin bir imza kampanyasında yer aldı ve diğer bazı çocuk kulüpleri ile birlikte ortak taleplerini karar alıcılara ilettiler.⁴⁶

Çocuk kulüplerinin okullarda bedensel ceza kullanımına etkisi

Yukarıda aktarılan her üç örnek de olumlu sonuçlar doğuruyor. Örneğin, Everest Çocuk Kulübü'nün deneyiminde öğretmenler başta direnç gösteriyorlar ancak çocukların görüşlerini yavaş yavaş kabul etmeye başlıyorlar ve bedensel cezalar azalıyor.⁴⁷ Naram Bal Bikas örneğindeyse, hem şiddetin azaldığı hem de öğretmenlerin öğrenci davranışlarında iyileşme gözlemlediği görülüyor.⁴⁸ Bunda çocukların haklarını savunmaya başlaması ve öğrencilerdeki güven artışı da rol oynuyor. Hatemalo Çocuk Kulübü'nün araştırması ise konuya ilişkin kapsamlı bir analiz sunarak çözüm üretilmesine katkıda bulunuyor.

Hatemalo Çocuk Kulübü'nün başkanı Rita: “Kulübe katılmadan önce utangaçtım ve öğretmenler beni nedensiz yere dövdüklerinde bile sessiz kalırdım. Şimdi, okulda tüm çocuklar için bedensel cezanın durdurulmasıyla ilgili öğretmenlerle ve okul yönetim komitesiyle tartışabiliyorum, müzakere edebiliyorum.”

Dahal, 2014, s. 216.

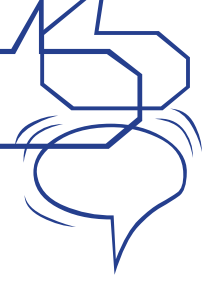
Birebir sunulan örneklerin etkisini raporlamamasına rağmen, farklı paydaşların (çocuklar, aileler, okullar ve topluluklar) gözünden çocuk kulüplerini ele alan 2014 tarihli bir çalışma da çocuk kulüplerinin okul pratiklerinde değişime katkıda bulunduğunu ortaya koyuyor.⁴⁹

⁴⁶ Call for punishment-free school, 2011, 15 Eylül.

⁴⁷ Bhattarai, 2010.

⁴⁸ A.g.e.

⁴⁹ Dahal, 2014.

- Öğretmenler, okula ve derslere düzenli olarak geliyorlar.
- Bedensel ceza tasvip edilmiyor.
- Öğrenciler okul etkinliklerinde daha disiplinli ve aktif.
- Öğrencilerin arasında daha az ayrımcılık, istismar, ihmal ve sömürü var.
- Sınıflarda ve okullarda daha az çatışma ve şiddet var.
- Daha az siyasal etkinlik ve müdahale var.
- Öğrenciler, öğretmenler ve aileler arasında düzenli iletişim kuruluyor.
- Ders dışı etkinlikler öğrencilerce düzenleniyor.
- Öğrenciler, aileler ve veliler için işlevsel davranış kuralları var.
- Okul yönetim komitesi çocukların sorunlarını ve eğitimin kalitesini düzenli olarak tartışıyor.
- Çocuk kulübü okul gelişim planı ve yıllık akademik takvim hazırlıklarına katılıyor.
- Çocuk dostu ortam ve öğrenme var.
- Daha saydam bir çalışma kültürü ve bir okul performansı aracı olarak toplumsal denetim var.

Örnekte çocuk katılımını kolaylaştıran etmenler

Farklı kaynaklarda sıklıkla ÇHS'ye atıfta bulunulmasından Nepal'in sözleşmeye taraf olmasının ve ülkede faaliyet gösteren çocuk hakları örgütlerinin kolaylaştırıcı etmenler arasında olduğu anlaşılıyor. Ayrıca, okula gitmeyen çocukları okula kaydettirme vb. devletin de öncelik verdiği sorunlar konusunda kulüplerin başarılı olmasının, kulüplerin şiddet vb. daha tartışmalı konulardaki çalışmalarının daha kolay kabul edilmesini desteklediği gözlemleniyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Çocuk kulüplerinden temsilcilerin okul yönetim kurullarına ve yerel yönetim komitelerine davet edilmeye başlanması önemli bir adımdır.⁵⁰ Ayrıca, devletin çocuk katılımını ulusal ve yerel düzeyde geliştirmeye dönük girişimleriyle birlikte, örnekte aktarılan benzer çocuk kulübü çalışmalarının destekleneceği ve artacağı öngörülebilir. Ayrıca, Çocuk Katılımı için Çalışan Örgütler Konsorsiyumu (*Consortium of Organizations Working for Child Participation*) gibi çatı bir yapının ve çocuk kulüplerine ilişkin ortak vizyon geliştirme çabalarının varlığı da son yıllarda yaşanan önemli gelişmelerdir.⁵¹ Bu gelişmeler, iyi örnekleri çoğaltmaya, sürdürülebilir kılmaya ve ulusal politikalarda etki yaratmaya katkıda bulunabilir. Öte yandan bu süreçte üzerine gidilmesi önemli üç sorun mevcuttur.

Bunlardan ilki çocuk kulüplerinin finansal sürdürülebilirliğidir. Çocuk kulüplerinin önemli bir bölümü, maddi açıdan büyük ölçüde fon sağlayan STÖ'lere bağımlıdır. İkinci olarak, kulüp çalışmalarının kısmen de olsa kolaylaştırıcı kişi ve STÖ'lerin etkisinde kalabildiğine ilişkin bulgular vardır.⁵² Çocuk kulüplerinin kolaylaştırıcı/

50 Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation, 2012.

51 Konsorsiyum'un 2012 faaliyet raporunda çocuk kulüpleri ve ağırları için ortak bir strateji gerektiği, stratejik değerlendirme raporunu takiben ortak bir vizyon geliştirme konusunda adımlar atılmaya başlandığı ifade ediliyor.

52 Dahal, 2014; Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation, 2012.

destekleyici örgütlerden bağımsız olarak kendi gündemlerini ve çıkarlarını belirleyebilmesi güvence altına alınmalıdır.⁵³ Belirli olanaklardan (eğitimlere katılım vb.) ağırlıklı olarak kulüp yönetimindeki çocukların yararlanabilmesi ve diğer üyelere bu olanakların sunulmaması da bu olanakları sunan STÖ'lerce dikkate alınması gereken bir bulgudur.⁵⁴ Tüm bunlar, çocuklarla çalışan yetişkinlerin ve örgütlerin kapasitesinin güçlendirilmesini gerektiriyor. Örneğin, Everest Çocuk Kulübü'nün çalışmasını ele alan bir araştırmacı, haklı olarak, çocuk kulüplerinin üstlendikleri sorumlulukların öğretmenlerin sorumluluklarından kaçmasına yol açabileceğini ve esas sürdürülebilir olanın öğretmenleri çocuk haklarına saygılı hale getirmek ve alternatif disiplin yöntemleri konusunda donanımlı kılmak olduğunu vurguluyor.⁵⁵

Son olarak, içermecilik açısından atılabilecek adımlar mevcuttur. Pek çok kulüpte cinsiyet, etnik köken, inanç vb. açılardan farklı özelliklere sahip çocukların dengeli biçimde temsil edildiği görülüyor; ancak kulüplerin üyeleri ve üyelerin karar alma süreçlerine katılımı açısından tam anlamıyla içermeci olmadığına ilişkin verilere de rastlanıyor. Hangi çocuk gruplarının içerilemediği bağlamdan bağlama, kulüpten kulübe değişiklik gösteriyor. Örneğin, kimi durumda bu çocuklar kast hiyerarşisinde en üstte ve en altta yer alan çocuklar, kim durumda kız çocuklar ya da okula devam etmeyen çocuklar olabiliyor.⁵⁶ Konsorsiyum'un yaptığı stratejik değerlendirme çalışmasında, sokak çocukları, HIV pozitif çocuklar, madde bağımlılığı olan çocuklar vb. birçok dezavantajlı grubun içerilmesi gerektiğine dikkat çekiliyor. Ayrıca, özel gereksinimli öğrencilerin çocuk kulüplerine erişiminin sınırlı olduğu ve bunun kulüplerin çoğu için geçerli bir sorun olduğu görülüyor.⁵⁷ Kulüplerdeki rolleri sınırlı kalabilen diğer bir grup ise yaşça küçük çocuklardır.⁵⁸

“Çocuk kulüplerini yaygınlaştırmak ve güçlendirmekle ilgili olarak çocuklar, i) tüm yaş ve gruplardan çocukları dahil etmeyi, ii) tüm paydaşları çocuk hakları ve yetişkin görevleri konusunda yönlendirmeyi, iii) çocuk kulüplerinde işbölümünü çocukların yaşlarına ve ilgilerine göre yapmayı, iv) sadece yönetim komitesi üyelerini değil tüm çocukları harekete geçirmeyi istiyorlar. Ayrıca (...) başöğretmen de dahil olmak üzere tüm öğretmenleri çocuk dostu okul konusunda eğitmeye (...) ihtiyaç olduğunu söylüyorlar.”

Dahal, 2014, s. 216.

53 Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation, 2012.

54 Dahal, 2014.

55 Bhattarai, 2010.

56 Dahal, 2014.

57 A.g.e.

58 A.g.e.; Rajbhandary ve ark., 2001.

Kaynaklar

Bhattarai, T. (2010). Children's clubs and corporal punishment: Reflections from Nepal. S. Cox, C. Dyer, A., Robinson-Pant ve M. Schweisfurth, (Der.), *Children as decision makers in education: Sharing experiences across cultures* içinde (49-58). Bodmin: Continuum International Publishing.

Central Child Welfare Board ve Consortium of Organizations Working for Child Participation (2012). *Strategic review of child clubs in Nepal*. 9 Aralık 2014, http://www.consortium.org.np/categoryFiles/child_club_english_final.pdf

Dahal, B.P. (2014). *Child participation in schools of Nepal: Role and contribution of child clubs*. Doktora tezi, Katmandu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. 23 Aralık 2014, <http://bsbp.org.np/baikalpic/wp-content/uploads/2014/04/2014-02-18Bhola-PhD-Thesis-Final-with-APA.pdf>

Hatemalo Sanchar (2013). *Physical punishment at school: A study (summary)*. 20 Aralık 2014, http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/corporal_punishment_report_summary-hs_scn-libre.pdf

Rajbhandary, J. Hart, R. ve Khatiwada, C. (2001). *Extracts from The Children's Clubs of Nepal: A democratic experiment*. 9 Aralık 2014, <http://pubs.iied.org/pdfs/G01962.pdf>

Consortium of Organizations Working for Child Participation (2012). *Consortium annual report 2012*. 9 Aralık 2012, http://www.consortium.org.np/categoryFiles/consortium_annual_report.pdf

Save the Children (2010). *Rewrite the Future global evaluation: Nepal country report*. 9 Aralık 2014, <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/3346.pdf>

Call for punishment-free school. 2011, 15 Eylül. *Katmandu Post*. 23 Aralık 2014, <http://www.ekantipur.com/the-kathmandu-post/2011/09/15/nation/call-for-punishment-free-school/226349.html>

Nepal'deki çocuk kulüplerinin deneyimleriyle ilgili ek bilgi için⁵⁹

Consortium of Organizations Working for Child Participation
(participation.consortium@gmail.com)

Konsorsiyumun web sitesi: <http://www.consortium.org.np/index.html>

Konsorsiyumun telefonu: +977 (1) 447 8154

⁵⁹ Bu örnekte atıfta bulunulan çocuk kulüplerindeki üyeler değişmiş olabileceğinden, kulüpler yerine bu alanda etkin bir aktör ve kulüplerle ilişki içinde olan Konsorsiyum'un bilgileri paylaşılmıştır.

Çocuklar Eğitim Politikalarına İlişkin Görüşlerini e-Danışma Yöntemiyle Paylaşıyor⁶⁰

Öğrencilerin eğitim politikalarına ilişkin kararlara katılımını bilişim teknolojilerinden yararlanarak kolaylaştırmaya yönelik, akademisyenlerce yürütölen bu pilot çalışma Kuzey İrlanda'da 2007 yılında gerçekteşmiş.

Anahtar sözcükler

Öğrencilere politikalarla ilgili danışma * Bilişim teknolojileri * 7. sınıf öğrencileri (11 yaş) * Kuzey İrlanda

Örneğin arka planı

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'yi (ÇHS) 1990'da onaylayan Kuzey İrlanda'da, okullarda öğrenci katılımını kolaylaştırmak amacıyla başvurulanan yöntemler arasında, anketler, okul konseyleri, sınıf içi çember etkinlikleri, öneri kutuları, sınıftaki çalışmaların öğrencilerce yürütölmesi ilk sıralarda yer alıyor.⁶¹ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2002 ve 2008 yıllarında yayımladığı sonuç gözlemlerinde, Birleşik Krallık'a çocukları ilgilendiren, okulla, sınıfla ve öğrenmeyle ilgili tüm konularda çocuk katılımını güçlendirmesini tavsiye ediyor.

Kuzey İrlanda'da 2007'de aşamalı olarak uygulamaya geçen yeni müfredatın ana amaçlarından biri, gençlerin potansiyellerine ulaşmaları ve aydınlatılmış ve sorumlu kararlar alabilmeleri için güçlendirilmeleri olarak ifade ediliyor.

⁶⁰ Farklı bir kaynak belirtildiği durumlar haricinde, bu bölümde yer verilen bilgilerin tamamı Lundy ve McEvoy (2008) ve McEvoy ve Lundy (2007) kaynaklarından alınmıştır. Alıntı yapıldığı durumlarda sayfa numarası da belirtilmiştir.

⁶¹ Department of Education Northern Ireland, 2014.

Bu kapsamda, yurttaşlık eğitimi, ilköğretimde “Kişisel Gelişim ve Karşılıklı Anlayış”, ilköğretim sonrasında “Yerel ve Küresel Yurttaşlık” öğrenme alanları içinde yer alıyor. Ayrıca, Kuzey İrlanda’daki yurttaşlık eğitiminin, gençleri gelecekte yurttaş olacak kişiler yerine bugünün yurttaşları olarak gördüğü belirtiliyor. Yeni müfredat ayrıca, gençlere iletişim, bilişim teknolojileri, matematik ve düşünme becerilerini deneyimleyerek edinmeye dönük olanaklar sunulmasını gerektiriyor. Ek olarak, eğitim ve müfredattan sorumlu kamu otoritelerinin, çocukların eğitimlerine ilişkin kararlara katılımını geliştirmeye yönelik desteklediği çalışmalar bulunuyor.

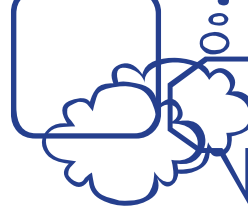
e-Danışma pilot çalışması hakkında

Örnekte aktarılan pilot çalışma, Queen’s University Belfast Eğitim Fakültesi’nde görev yapan akademisyenlerce, Kuzey İrlanda Eğitim Bakanlığı ve Müfredat, Sınavlar ve Değerlendirme Kurulu’ndan alınan maddi destekle 2007’de gerçekleştiriliyor. e-Danışma pilot çalışması, Öğrenmenin Değerlendirilmesinde Öğrencilere Danışma Projesi’ni⁶² tamamlayıcı bir çalışma olarak düşünülüyor ve devletlerin çocuklara doğrudan danışma yükümlülüğünü kolaylaştırmada e-danışmanın potansiyelini incelemek amacıyla uygulanıyor. Ayrıca, e-danışmaya öğrenci katılımından doğan eğitsel yararlar da araştırılıyor. Çalışmanın tasarımı, uygulama ve değerlendirme aşamalarının tamamına ÇHS’nin katılım hakkını güvence altına alan 12. maddesi ve bu hakkın dört ana bileşeni rehberlik ediyor. Araştırmacılara göre, çocuğun katılım hakkını güvence altına almak için dört unsura gereksinim vardır; bunlar, alan-ses-dinleyici-etki olarak ifade ediliyor. Buna göre, çocuğun görüşlerini ifade etme hakkının yaşama geçmesi için bu bileşenlerden ilk ikisinin sağlanması; ifade edilen görüşlerin dikkate alınma hakkının gerçekleşmesi için ise diğer iki bileşenin sağlanması gerekiyor.

ÇHS Madde 12’nin Dört Bileşeni

Çocuklara görüşlerini ifade etme fırsatı verilmeli	Çocukların görüş oluşturma ve görüşlerini ifade etmeleri kolaylaştırılmalı
ALAN	SES
Görüşleri ifade etme hakkı	
Görüşlerin dikkate alınması hakkı	
DİNLEYİCİ	ETKİ
Çocuğun görüşleri dinlenilmeli.	Çocuğun görüşleri üzerine uygun biçimde harekete geçilmeli.

62 Orijinal adı Consulting Pupils on the Assessment of Their Learning olan ve Birleşik Krallık Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Kurulu’na (*Economic and Social Research Council*) desteklenen projenin amacı, Kuzey İrlanda’da öğrencilerin kendi değerlendirmelerine daha çok katılım göstermesine ilişkin olanakların, süreçlerin ve sonuçların anlaşılmasıdır. Ayrıntılar için bkz. <http://www.esrc.ac.uk/my-esrc/grants/RES-139-25-0163/read>

Bilişim teknolojileri aracılığıyla öğrencilere danışma sürecinin gelişimi ve uygulanması

e-Danışma araçlarının pilot uygulamasında üç ilköğretim okulundan öğrenciler yer alıyor. 7. sınıfa devam eden 11 yaşındaki bu öğrencilere, yeni bir uygulama olan yıllık öğrenci profili raporları (yeni müfredata eşlik edecek bir değerlendirme ve raporlama aracı) konusunda danışılarak yaratılan araçların potansiyelinin değerlendirilmesi planlanıyor. Bileşenlerinden biri öğrenci profiline ilişkin öğrenci görüşlerinin araştırılması olan Öğrenmenin Değerlendirilmesinde Öğrencilere Danışma Projesi'nde yer almış, aynı yaş grubundaki sekiz ilköğretim öğrencisi, çalışmada Araştırma Danışma Grubu (ADG) olarak yer alıyor ve e-danışma araçlarının tasarım ve deneme süreçleri ile veri analizi çalışmalarına katılıyor.

ADG çalışmanın üç aşamasında önemli roller üstleniyor. İlk olarak, ADG'ye öğrenci profili uygulamasına ilişkin danışılıyor. e-Danışma araçlarını kullanacak çocukların görüş oluşturmalarını kolaylaştırmak amacıyla, ADG'nin ifade ettiği görüşler, araçlarda yer alacak örnek ifadeler ile önermelerin ve soruların oluşturulmasında kullanılıyor. Araçlarda ADG'nin ürettiği görsellere de yer veriliyor. ADG'ye ayrıca, diğer çocukların görüşlerini anlamanın en etkili yolunun ne olabileceği konusunda danışılarak, grubun önerileri araştırma araçlarının tasarımına yansıtılıyor. İkinci olarak, pilot okullarda danışma araçlarının denenmesi öncesinde, danışma ve araştırma araçları ADG'nin deneyimleri ışığında gözden geçiriliyor. Üçüncü ve son olarak, ADG araştırma bulgularıyla ilgili tartışmalara katılıyor.

e-Danışma kapsamında, okullarda ek bir yazılım kurulması gerekmeden, öğrencilerin web tarayıcıları üzerinden erişebileceği üç danışma aracı yaratılıyor ve her biri sekizer gönüllü öğrenci tarafından deniyor.

Çevrimiçi anket: ADG'deki çocukların görüşlerine dayanarak, bir dizi çoktan seçmeli ve açık uçlu sorudan oluşacak biçimde tasarlanıyor.

Sohbet oturumları: ADG'deki çocukların görüşleri temelinde hazırlanan bir dizi sorunun yer aldığı dört ayrı sohbet odası açılıyor. Öğrenmenin Değerlendirilmesinde Öğrencilere Danışma Projesi kapsamında çocuklarla yapılan odak grup görüşmelerinde çocukların ifade ettikleri görüşler tartışmaları hareketlendirmek için örnek ifadeler olarak kullanılıyor.

Resimli öykü etkinliği: Oyuna benzer bir anket içeren bu etkinlikte bir dizi soruya resimli yanıtlar verilmesi isteniyor ve istenirse kullanılabilecek ek açıklama kutularına da yer veriliyor.

Öğrenci profili gibi yeni bir gelişme konusunda öğrencilerin halihazırda görüş sahibi olmayabileceklerini düşünen araştırmacılar, öğrencileri yönlendirmeden bilgilendirmek üzere bir dizi strateji izliyorlar. Örneğin, ADG'nin öğrenci profiline ilişkin görüşlerinin, örnek ifadeler ve önermeler olarak danışma araçlarında kullanılması ile araçları kullanan öğrencilere olumlu ve olumsuz pek çok yanıt

seçeneğinin sunulması bu stratejiler arasında yer alıyor. Ayrıca, web sitesinin açılış ekranında öğrenci profili uygulaması çocuk-dostu bir dille anlatılıyor ve müfredattan sorumlu kamu kurumundan bir yetkilinin öğrenci profilinden beklentileri aktardığı bir videoya yer veriliyor. Böylece, katılım hakkı çerçevesinde çocukların görüş oluşturmalarının kolaylaştırılması gerekliliği dikkate alınmış oluyor. Araştırmacıların önem verdikleri diğer bir konu, çocukların görüşlerinin nasıl kullanılacağına ilişkin bilgilendirilmeleridir. Bu amaçla, e-danışma araçlarının açılış sayfalarında bilgilendirme yapılıyor ve tüm katılımcı çocuklara araştırma bulgularının özetleri ulaştırılıyor. Okullara ise müfredat ve eğitimden sorumlu kamu otoritelerinin araştırma bulgularından nasıl yararlandıklarına ilişkin bilgi gönderilmesi planlanıyor.

Araçların kullanımını, öğrencilerin deneyimlerinin ve görüşlerinin araştırıldığı küçük odak gruplar izliyor. Odak gruplarda, erişim kolaylığı ile kullanım ve keyif alma düzeyine ek olarak, öğrencilere, görüşlerinin ne ölçüde kullanılacağını düşündükleri ve devletin çocuklara danışmasıyla ilgili sorular soruluyor. Ayrıca, öğretmenlerin izlenimlerini anlamak için yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılıyor. Görüşmelerde, kullanılan danışma yöntemi, sınıf yönetimiyle ilgili konular, e-danışmaya öğrenci katılımının yurttaşlık becerilerinin gelişimine potansiyel etkisi gibi alanlara odaklanılıyor.

Odak gruplarda ve görüşmelerde sürece ilişkin pek çok olumlu görüş ve önerinin dile getirildiği vurgulanıyor:

- Uygulamadaki tüm mekanizmaların parçası olan bilgisayar kullanımı ve kimliklerin gizli tutulması ilkesi, görüşlerin dürüst biçimde ifade edilmesi için güvenli bir alan sağlıyor. Hem öğrenciler hem de öğretmenler bu yöntemin çocukların gerçek görüşlerini ifade etmelerini kolaylaştırdığını düşünüyorlar.
- Danışma araçlarında (çevrimiçi anket, sohbet odası, resimli öykü etkinliği) kullanılan yazıların çocukların rahatlıkla anlayabileceği biçimde olması, uygulama öncesinde ADG'ye danışılması ve aynı yaş grubundaki çocukların cümlelerinin örnek ifadeler, önermeler ve sorular olarak kullanılması sağlanıyor. Sonuçlardan hem öğrenciler hem de öğretmenler memnun kalıyor. Resimli öykü etkinliğinin öğrenme gücünü yaşayan çocuklar için daha da sadeleştirilmesi öneriliyor. Benzer biçimde, çevrimiçi anketteki soruların özel gereksinimli öğrenciler için sayıca fazla olduğu belirtiliyor.
- Çocukların öğrenci profili uygulamasına ilişkin görüş oluşturmalarını kolaylaştırmaya dönük adımlar yararlı bulunuyor.
- e-Danışma araçlarının kullanılması konusunda hem çocuklar hem öğretmenler çok olumlu geribildirim veriyorlar. Bilişim teknolojilerinin yaygınlığı ve çocukların süreçten keyif alması avantajlar arasında sayılıyor. Çocuklar, bilgisayar kullanmanın yanı sıra, fazla yazı yazmaları gerekmemesinden, yine de istediklerinde kullanabilecekleri yazı alanları olmasından ve ekran başında geçirecekleri zamanı, hızlarını kendi belirleyebilmekten hoşnut kalıyorlar.

- Müfredattan sorumlu kamu kurumundan bir yetkilinin yer aldığı videonun kullanılması, görüşleri dinleyen birilerinin olduğunu göstermesi açısından olumlu karşılanıyor. Ayrıca öğrenci ve öğretmenler hükümetin ifade edilen görüşleri dikkate aldığını göstermesi gerektiğini belirtiyorlar ve farklı yollar öneriyorlar.

Dahası, yarım günlük bir çalıştayda, ADG üyesi çocuklar, mekanizmaları analiz kolaylığı açısından karşılaştırıyorlar ve odak gruplar ile görüşmelerden çıkan nitel verileri farklı temalara göre grupluyorlar, öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerini karşılaştırıyorlar.

Araştırma Danışma Grubu'na Göre Öğrenciler ile Öğretmenlerin Benzer Ve Farklı Düşündükleri Konular⁶³

BENZERLİKLER

- Başka çocukların görüşlerine erişebilmek iyiydi.
- Bazı öğretmenler çocukların görüşlerini ciddiye alabiliyorlar.
- Mekanizmalar, dürüstlüğe/anonimliğe/gizliliğe olanak tanıdı.
- Mekanizmalar öğrenciler için güvenliydi/korkutucu değildi.
- Serbest yanıtlar için alan vermek iyi bir fikirdi.

FARKLILIKLAR

- Mekanizmaların okulda zorbalık gibi sorunlara ilişkin kullanılabilirliğine ilişkin, öğrenciler kullanılabileceğini, öğretmenler kullanılamayacağını düşündüler.
- Bazı öğretmenler çocukların görüşlerinin ciddiye alınamayacağını düşünüyorlar.
- Öğretmenler, akran baskısının öğrencilerin kendi görüşlerini vermelerini engelleyebileceğini düşündüler; öğrenciler bu konuya değinmediler.
- Öğrenciler, düşüncelerini söylemek için iyi bir fırsat olduğunu gündeme getirdiler; öğretmenler buna değinmediler.
- Öğretmenler çoğunlukla e-danışma ile gelebilecek "öğrenme"den bahsettiler; öğrenciler ise ne kadar eğlendiklerinden!

e-Danışmanın etkisi

Önceki bölümde aktarılan olumlu deneyimlere ek olarak araştırmacılar, katılımcı öğrenciler ve öğretmenlerle yaptıkları görüşmeler sonucunda, örnekte aktarılan e-danışma sürecinin, düşünme becerilerini ve bilişim teknolojilerinin kullanımıyla ilgili çeşitli becerilerin edinimini desteklediğini görüyorlar. Ek olarak, aktif yurttaşlık için öğrenme ve okullarda yurttaşlık pratikleri alanlarında olumlu sonuçlara rastlanıyor. Öncelikle, e-danışma sürecine katılımın, devletin çocukları etkileyen güncel çalışmalarına ilişkin farkındalık oluşmasına ve çocukların haklarını deneyimleyerek öğrenmelerine katkıda bulunduğu gözlemleniyor.

⁶³ Lundy, L. ve McEvoy, L., 2008, s. 38.

Ayrıca, çalışmaya katılan tüm çocuklar, okullarında, politikalar ve okul deneyimleriyle ilgili kendilerine danışılması gerektiği fikrine katılıyorlar; örnek konular arasında zorbalığı ve farklı öğretim yöntemlerini dile getiriyorlar. Çocuklar okullarında, hem bireysel gelişimleriyle hem de müfredatla ilgili konularda görüşlerinin sorulmasına dönük mekanizmalar kullanması gerektiğini belirtiyorlar. Son olarak, öğrenci katılımına ilişkin farklı fikirlere sahip olsalar da, görüşülen öğretmenlerin tamamı, öğrencilere politikalarla ilgili danışmanın müfredata, özellikle de yurttaşlık müfredatına yedirilmesinin yararlı olacağını söylüyorlar.

“Çalışma, bilişim teknolojilerinin [Çocuk Haklarına dair] Sözleşme’nin 12. maddesinin etkili biçimde uygulanmasını desteklemeye özellikle uygun olduğunu gösteriyor; çocukların görüşlerini paylaşılabilecekleri güvenli ve içermeci bir alan yaratılması, çocukların görüş oluşturmalarına ve görüşlerini ifade etmelerine destek olarak “ses” sahibi olmalarının sağlanması, çocukların görüşlerini dinleyen birileri olduğundan emin olması... Ancak bu yaklaşımın haklarla tamamen uyumlu olması için, görüşlerinin karar alıcılar üzerinde etkili olacağına çocukların ikna olmaları gerekiyor.”

McEvoy ve Lundy, 2007, s. 316.

e-Danışma sürecinin çocuk katılımına katkısını kolaylaştıran etmenler

Araştırmacılara göre, Kuzey İrlanda’nın yurttaşlık eğitimi, yeni müfredat ve bilişim teknolojileri kullanımına ilişkin politikaları bu örnek için destekleyici bir ortam sunmuştur. Eğitimin farklı bileşenleri üzerine öğrencilere danışılmasına ilişkin başka projelerin varlığı da olumlu bir rol oynamıştır. Örneğin en çarpıcı ve ilham verici özelliği, e-danışma araçlarının ve danışma ile araştırma süreçlerinin tasarım-uygulama-değerlendirme aşamalarının çocuğun katılım hakkını tüm boyutlarıyla dikkate almasıdır.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Örnek, çocuk hakları, yurttaşlık eğitimi ve uygulamalı eğitim teknolojilerinin birbirini destekleme potansiyelini gösteriyor. Öğrencilerin kullanırken keyif aldıkları ve görüşlerini rahatça ifade edebilmelerini sağlayan e-danışma araçlarının, çocuklar ve karar alıcılar arasında doğrudan iletişimi kolaylaştırabileceği görülüyor. Bu pilot çalışma özelinde sürdürülebilirlik sağlanması için araştırmacıların da vurguladığı gibi kamu kurumlarının öğrencilerin görüşlerini dikkate almaya istekli olması ve benzer e-danışma araçlarının kullanımını benimsemesi, teşvik etmesi gerekiyor.

Araştırmacılar yukarıda özetlenen deneyim ışığında, hem genel politikalar hem de okul düzeyinde kullanım için, çocuk haklarıyla uyumlu e-danışma araçları geliştirilmesini öneriyor. Çocuk haklarıyla uyum için, çocukların danışma stratejisinin tasarımına ve sonuçların analizine katılması; çocukların gereksinimlerine yönelik tasarlanmış mekanizmalar kullanılması; geliştirilen araçların öğrencilere görüş oluşturmalarında yardımcı olmasının sağlanması; çocukların görüşlerini ifade edebilecekleri güvenli ve içermeci ortamlar sunulması ve çocukların görüşlerinin dikkate alındığından emin olmalarını sağlayacak stratejiler kullanılması gerektiği özellikle vurgulanıyor. Özetle, yaratılan e-danışma araçlarının yanı sıra çalışmanın tasarım, uygulama ve değerlendirme aşamalarının da çocuk katılımı ilkeleri doğrultusunda kurgulanmış olması benzer gelecek çalışmaların temel alabileceği bir yaklaşımı ortaya koyuyor.

Kaynaklar

Department of Education Northern Ireland (2014). *School omnibus survey. November 2014*. 15 Aralık, www.deni.gov.uk/school_omnibus_survey__2014.docx

Lundy, L. ve McEvoy, L. (2008). *E-consultation with pupils - a pilot study*. 15 Aralık 2014, http://www.deni.gov.uk/no_47-2.pdf

McEvoy, L. ve Lundy, L. (2007). E-consultation with pupils: A rights-based approach to the integration of citizenship education and ICT. *Technology, Pedagogy and Education*, 16(3), 305-319. <http://dx.doi.org/10.1080/14759390701614447>

e-Danışma deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Laura Lundy (L.Lundy@qub.ac.uk)
Queen's University Belfast, Eğitim Fakültesi
Telefon: +44 (0)28 9097 5942

Leslie Emerson (l.emerson@qub.ac.uk)
Queen's University Belfast, Eğitim Fakültesi
Telefon: +44 (0)28 9097 5927

Ulusal Politikalar Okullarda Çocuk Katılımına Hizmet Ediyor

Galler'de çocuğun katılım hakkının eğitim ortam ve süreçlerinde yaşama geçmesini destekleyen bir dizi politikanın ve uygulamanın aktarıldığı bu örnek, çocuk katılımına; bütüncül ve uzun soluklu, katılımın temel ilkelerini göz ardı etmeyen, işbirliklerine dayanan ve eğitim sisteminin farklı bileşenlerine nüfuz edebilen bir yaklaşımın ulusal düzeyde benimsenebildiğini gösteriyor.

Anahtar sözcükler

Okul konseyi/Öğrenci meclisi * Okul yönetişimi * Ulusal politikalar ve standartlar
* Çocuklara danışma * 0-18 yaş * Galler * Birleşik Krallık

Örneğin arka planı

Birleşik Krallık'a bağlı olan Galler'de devletten destek alan okullar önemli derecede özerk yapıdadır ve bütçe ve insan kaynakları kararlarından kendileri sorumludur. Okullar müfredatı okulun gereksinimlerine ve koşullarına göre uyarlama konusunda oldukça esnek davranabilir. Büyük ölçüde yerelleşmiş ve özerklik barındıran Galler eğitim sisteminde hesapverebilirlik de ön plandadır. Her okulda bulunan yönetim kurulu farklı paydaşlardan oluşan bir yapıdır ve stratejik ve finansal planlamayı başöğretmen ile birlikte yürütür. Okulun gündelik işleyişinden ise başöğretmen sorumludur.⁶⁴

⁶⁴ Bu paragrafta yer alan bilgilerin kaynağı Eurypedia'dır (2014).

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin (ÇHS) 1991'de yürürlüğe girdiği Galler, Birleşik Krallık'ta sözleşmenin ilkelerini mevzuatına entegre eden ilk ülke olma özelliğini taşıyor.⁶⁵ Galler'de özellikle 2000'li yıllarda çocukların katılım haklarının yaşama geçmesini kolaylaştıracak birçok önemli adım atılıyor. Bu gelişmelerin başlıcaları arasında, Çocuk Komisyonu'nun ve Çocuk ve Genç Kişiler Meclisi Funky Dragon'un kurulması; çok ortaklı bir yapı olan Katılım Konsorsiyumu'nun ve Save The Children bünyesinde Katılım Birimi'nin oluşturulması; Galler Katılım Çalışanları Ağı'nın kurulması; Pupil Voice web sitesinin oluşturulması; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin önerilerini yaşama geçirmek için bir eylem planının hazırlanması; okul konseylerinin zorunlu kılınması; çocuk ve genç katılımı ulusal standartlarının oluşturulması; çocuk ve genç katılımını desteklemeleri için yerel kamu birimlerinin teşvik edilmesi ve gençlik forumlarının kurulması geliyor.⁶⁶

Galler'in okul konseyleri ve okul yönetim kurullarındaki öğrenci temsilcilerine ilişkin politikaları ve uygulamaları

2005 yılında Galler'de tüm ilköğretim, ortaöğretim ve özel eğitim okullarında okul konseylerinin kurulması zorunlu kınıyor. Bu düzenlemeyle, öğrencilerin okullarıyla ve eğitimleriyle ilgili konuları ya da ilgilendikleri herhangi bir konuyu tartışabilmeleri ve bu konularda okul yönetimiyle diyaloga girebilmeleri amaçlanıyor. Konseyde her sınıftan (3. ve üst sınıflar) en az bir öğrenci bulunması öngörülüyor. Düzenlemeye göre, okul konseyinin seçeceği, 11-13. sınıflardan iki konsey üyesi öğrenci okul yönetim kurulunda da yer alıyor.⁶⁷ Galler Meclisi Hükümeti'nin (*Welsh Assembly Government - WAG*) 2006'da okul yönetim kurullarına yönelik yayımladığı rehber kitapta, konseyde toplumsal cinsiyet dengesinin gözetilmesinin, farklı etnik kökenlerden öğrenciler ile özel gereksinimli öğrencilerin yer almasının önemine değiniliyor. Dahası, özel eğitim öğrencileri bulunan genel eğitim okullarında en az bir konsey üyesinin özel gereksinimli öğrenciler arasından seçilmesi zorunlu kınıyor ve bunun damgalamaya neden olmadan yapılması gerektiği vurgulanıyor.

Meclislerin kuruluş tarihleri, yılda en az altı kez toplanmaları ve toplantıların en az bir yetişkin tarafından gözetimi dışında, konseylerin işleyişine ilişkin kararlar okullara bırakılıyor. Bununla birlikte, konseylerin işleyişine ilişkin bir belge oluşturulması ve buna dönük çeşitli alt başlıklar öneriliyor.⁶⁸ Rehberde vurgulanan diğer bir nokta ise, konseyin gündemindeki konuların öğrencilerin gerçekten ilgilendikleri ve anlamlı katkı sunabilecekleri konular olması gerektiğidir. Konseyin

65 Burada atıfta bulunulan düzenleme, meclisin 2011'de kabul ettiği Çocuk ve Genç Kişilerin Hakları yasasıdır.

66 WAG (2006), Crowley ve Skeels (2010), Play Wales (2012), Participation Workers' Network for Wales (t.y.) kaynaklarından derlenmiştir.

67 Özel eğitim okullarında bu düzenlemeler farklılaşabiliyor. Ayrıntılı bilgi için bkz. WAG (2006).

68 Konseyin amaçları ve yapısı; tartışmaların yürütülmesi ve raporlanmasıyla ilgili temel kurallar; eğer isteniyorsa başkan, sekreter, sayman vb. görevlilerin seçimi ve sorumlulukları; okul yönetimi ve öğrencilerle iletişim; seçimler, görev süreleri ve üyeliğinin sonlandırılmasıyla ilgili düzenlemeler; alt komitelerin kurulması ve kaynak kullanımı bu başlıklar arasında yer alıyor.

gündeme alabileceği konulara ilişkin geniş bir çerçevede pek çok örnek veriliyor.⁶⁹ Yönetim kurulunun ve başöğretmenin kararına bağlı olarak konseye çeşitli kaynaklar (fiziksel, maddi, İK) ayrılabilir; konseye ofis verilmesi ve en azından çalışmalarının başında idari destek sağlanması öneriliyor.

Düzenlemeler, başöğretmene ve yönetim kuruluna, konseyin kendilerine ilettiği tüm konuları dikkate alma ve yanıtlama konusunda sorumluluk veriyor. Konseyin ilettiği konulara ilişkin verilen kararın gerekçelerinin paylaşılması ve yanıtların zamanında verilmesi gerekiyor. Rehberde, başöğretmenin ve yönetim kurulunun yanıtlarını iletirken patronluk taslamaktan ve karşısındakini hafife almaktan kaçınması gerektiği vurgulanıyor. Ek olarak, konseye danışıldığı durumlarda da konuların öğrencilerin ilgilendikleri konular olmasının ve anlamlı bir danışma süreci kurgulanmasının önemine değiniliyor.

Okul konseylerini teşvik ederken içermeci bir yaklaşımın da vurgulandığı görülüyor. Örneğin, konseyin başarısının diğer okuldaki diğer öğrencilerin fikirlerini ve kaygılarını gündeme getirme düzeyine bağlı olduğu ifade ediliyor ve konsey üyeleriyle diğer öğrenciler arasında düzenli iletişim için yöntemler öneriliyor.

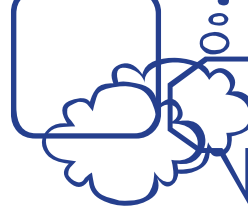
“Çocuklar ve gençler çok parlaktır. Katılıma yönelik irade eksikliğini hızlıca anarlar ve bu olursa hevesleri söner ve hayalkırıklığına uğrarlar. (...) Katılımın ne olduğunu, önemini ve nasıl dahil olacaklarını açıklayarak net amaçlar ve hedefler koyun. Sizin ve onların konuya bağlılık ve katkı düzeylerinizi açıkça belirten, net bir katılım politikası çizin. Odak gruplar, danışma ve anketler, konseyler ve forumlar aracılığıyla her düzeydeki karar alma süreçlerine herkesi dahil edin.”

Welsh Assembly Government, 2009, s. 4.

Konseyin üyeleri arasından seçtiği iki öğrenci okulun yönetim kurulunun üyeleri arasına katılıyor.⁷⁰ Yönetim kurulu çoğu zaman okul saatleri sonrasında toplandığı için, çocukların güvenli ulaşımı ve masraflarının karşılanması için önlemler alınması öneriliyor. Toplantıların bu çocukların katılımını gözetecek biçimde yapılması gerektiğine dikkat çekiliyor ve rehberde, yönetim kurulundaki öğrencilerin parçası olmadıkları yapılar (ör., okul çalışanları ve öğrenciler için disiplin kurulları ve kayıt komitesi), hakları ve sorumlulukları konusunda bilgi veriliyor.

69 Tuvaletler, çöpler, geridönüşüm, dekorasyon, oyun alanları gibi unsurların iyileştirilmesi; kütüphane, spor/müzik/ tiyatro olanaklarının geliştirilmesi; zorbalık, koçluk, öğrenci refahı düzenlemeleri; kademeler arası geçiş; sağlıklı beslenme; öğrenmenin iyileştirilmesi; ders çizelgelerine ya da müfredata ilişkin değişiklikler; okul çalışanlarının atama süreçlerine katılım; öğle arası ve okul sonrası etkinlikleri; kaynak geliştirme ve bütçe kullanımı; okul yemekleri; okul formaları; okula devam; okula güvenli ulaşım; öğretmen-öğrenci ilişkileri; okulun yönetimiyle ilgili kararlar; yerel çevreyle ilişkiler ve öğrencileri etkileyen konularda yerel düzeyde temsil gibi pek çok konuya değinilmiştir.

70 Galler’de okul yönetim kurulu üyeleri arasında veliler, öğretmenler, okul çalışanları, yerel yönetimin atadığı temsilciler ve başöğretmen bulunuyor. Okul türüne göre, yerel topluluk üyeleri, okula maddi destek veren kuruluşların temsilcileri vd. üye türleri de olabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.governorswales.org.uk/documents/download/736/

Örneğin, öğrencilerin gizlilikle ilgili bir sorun olduğunda kurul çalışmasının dışında tutulabileceği ama bunun bahane olarak kullanılmaması, bu öğrencilerin kurulun işlerinin önemli bölümüne katılması gerektiği ifade ediliyor.

“Okul yöneticileri bütüncül ve içermeci öğrenci katılımını şu yollarla teşvik edebilirler: Yöneticilerden birini öğrenci katılımından sorumlu kılarak; okulun -sadece okul konseyinden ibaret olmayan ve öğrenci katılımının farklı boyutlarını içeren- aktif bir öğrenci katılımı politikası olmasını sağlayarak; okul konseyinin yönetim kurulu toplantılarında düzenli bir gündem maddesi olmasını sağlayarak; öğrenci temsilcileriyle yönetim kurulu arasında iletişim için etkili mekanizmalar olmasını sağlayarak; öğrenci gruplarının kendilerini etkileyen politikaların (okul gelişim planı da dahil olacak biçimde) planlanmasında, uygulanmasında ve gözden geçirilmesinde nasıl anlamlı roller oynayabileceklerini düşünererek.”

Governors Wales, 2011, s.6.

Özet olarak, öğrencilerin okullardaki kararlara katılımı politika düzeyinde ele alınırken, göstermelik süreçlere karşı duruluyor ve çocuk katılımı ilkelerine sıklıkla atıfta bulunuluyor. Hükümetin konseylere ilişkin çocuklara ve yetişkinlere yönelik hazırladığı pek çok kaynak da bulunuyor.⁷¹ Benzer biçimde sivil girişimler de bu alanda aktif roller oynuyor.⁷²

Çocuk ve genç katılımı ulusal standartları

Galler 2007'den bu yana Çocuk ve Genç Katılımı Ulusal Standartları'na sahiptir. Çocuk ve Genç Kişiler Meclisi Funky Dragon'un talebi üzerine Katılım Konsorsiyumu, Katılım Birimi ve Hükümet bünyesindeki Katılım Projesi'nin ortaklığında hazırlanan standartların kapsayıcı bir süreçte geliştirildiği ifade ediliyor.⁷³ Standartların yazımı, tasarımı ve pilotlanması, çocuklar, gençler ve uygulayıcılarla düzenlenen çalıştaylar yoluyla yapılıyor. Bu süreçte yer alan başlıca çocuk grupları arasında ilköğretim okullarından konsey üyesi öğrenciler, devlet korumasında yetişen gençler, gençlik forumlarından temsilciler ve risk altındaki gençler bulunuyor. Standartları içeren “özdeğerlendirme paketi”nde uygulayıcılar için standartlar açıklanıyor; hizmetlerinin ve kurumlarının standartları karşılayıp karşılamadığını saptamalarına ne tür verilerin yardımcı olacağı açıklanıyor; değerlendirme sürecinde çocuk katılımını sağlamalarına yönelik öneriler sunuluyor.⁷⁴

71 Örneğin, okul konseylerinde kullanılabilecek pek çok etkinlik önerisi içeren bir derleme için bkz.

<http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/100209activitypacken.pdf>

72 Örneğin, farklı yaş gruplarından çocuklara danışma süreçlerinde kullanılabilecek yöntemlerle ilgili bkz.

<http://playwales.org.uk/login/uploaded/documents/Play%20sufficiency/participation%20in%20planning%20and%20assessment.pdf>

73 Crowley ve Skeels, 2010.

74 WAG ve ark., 2007.

Standartları tek bir sayfada özetleyen, İngilizce ve Galce olarak çocuklara yönelik hazırlanan ve basılı ve görsel platformlarda yaygınlaştırılan posterlerin içeriği:⁷⁵

Galler'in Çocuk ve Genç Katılımı Ulusal Standartları

NE ANLAMA GELİYOR?		NE YAPACAĞIZ?	
Bilgi			
Herkesin kolayca anlayabileceği bilgiler		Anlamlı biçimde katılabilmeleri için herkesin yeterli bilgiye sahip olmasını sağlayacağız.	
Seninle birlikte çalışan bilgili, açık ve samimi yetişkinler		Katılımının yaratacağı fark konusunda seni haberdar edeceğiz.	
		Kimin dinleyeceği ve değişim yaratacağı konusunda seni bilgilendireceğiz.	
Seçim Senin			
Katılıp katılmamak senin seçimine bağlı.		Katılmayı isteyip istemediğine karar verebilmen için sana yeterli bilgi ve zaman vereceğiz.	
Senin için önemli olan şeyler üzerine çalışmayı seçebilirsin.			
Ne yapacağını ve nasıl yapacağını sen seçeceksin.			
Ayrımcılık Yok			
Her çocuk ve genç farklıdır ama sizi ilgilendiren konularda söz sahibi olma hakkına hepiniz aynı düzeyde sahipsiniz.		Her tür ayrımcılıkla mücadele edeceğiz.	
Herkesin katılımına açığız ve istediği takdirde herkesin dahil olabileceğini hissetmesini istiyoruz.		Farklı durumlardaki çocuklarla ve gençlerle iletişime geçeceğiz.	
		Yapmak istediğin şeylere seni dahil edeceğiz.	
Saygı			
Herkesin söz sahibi olma şansı var, görüşlerin önemli ve görüşlerine saygı duyacağız.		Fikirlerini, görüşlerini ve deneyimlerini dinleyeceğiz.	
		Seni ciddiye alacağız ve sana adil davranacağız.	
		Önemli olduğunu söylediğin şeyler konusunda bir şey yapmak için seninle birlikte çalışacağız.	
		Bir şeyleri iyileştirmek için seninle birlikte çalışacağız.	

⁷⁵ WAG ve ark. (2007, s. 4) kaynağından alınan içerik yazarlar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Katılımın Sana Yararı	
Katılımdan keyif almanı ve yararlanmanı istiyoruz.	Güvenli, eğlenceli ve keyifli biçimde çalışacağız.
Hayatında yapacak başka şeylerin de olduğunu biliyoruz!	Bildiklerini en üst düzeyde değerlendireceğiz.
Katılımın olumsuz değil olumlu bir deneyim olduğundan emin olmanı istiyoruz.	Güvenini geliştirecek olumlu şeyler yapacağız.
	Tüm gençlerin kolayca kullanabileceği, sıcak yerlerde buluşacağız.
	Senin katkılarına değer verecek ve saygı göstereceğiz.
Geribildirim	
Nasıl bir fark yarattığını ve fikirlerinin nasıl kullanıldığını bilmen çok önemli.	Gelişmeler konusunda güncel bilgiye sahip olmanı sağlayacağız.
	Olabildiğince kısa sürede ve herkes için kolay anlaşılır biçimde geribildirim vereceğiz.
Çalışmamızı İyileştirme	
Öğrenmek ve seninle çalışırken daha iyi olmak istiyoruz.	Seninle çalışma şeklimizi ve bunu nasıl iyileştirebileceğimizi düşüneceğiz.
	Nelerin iyi gittiğini, nelerin değişmesi gerektiğini sana soracağız.
	Görüşlerinin planlama ve karar alma süreçlerimizde fark yaratmasını sağlayacağız.

Galler'de çocuklara ve çocuklarla çalışan yetişkinlere yönelik kaynaklar

Ülkede çocuk katılımıyla ilgili, hem farklı özelliklere sahip çocukların hem de farklı profesyonel konumlardaki yetişkinlerin başvurabileceği kaynakların çokluğu dikkat çekiyor. Bunların kayda değer bir bölümünün devlet tarafından ya da devlet desteğiyle sivil oluşumlarca geliştirildiği görülüyor. Bu kapsamdaki çalışmaların bazıları sadece farkındalık ve eğitim odaklı çalışmalarla yetinmiyor; aynı zamanda çocuklara eğitim ve başka konularla ilgili danışılmasını, çocukların soruları ve sorunları olduğu takdirde başvurabilecekleri mekanizmalar sunulmasını ve çocukların akranlarının görüş ve deneyimlerine erişebilmesini sağlıyor.

Galler'de Çocukların ve Yetişkinlerin Çocuk Katılımıyla ilgili Başvurabilecekleri Kaynaklara Örnekler

www.pupilvoicewales.org

Sitede hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelik pek çok kaynak bulunuyor. Site, okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim yaş grupları için özelleştirilmiş bölümler içeriyor. Videolar ve oyunlar da dahil olmak üzere çok çeşitli bilgilendirme ve eğitim araçlarına, rehberlere ve iyi uygulama örneklerine erişim sağlayan site aynı zamanda öğrencilerin eğitim politikalarına ve uygulamalarına ilişkin görüşlerini almak üzere danışma süreçleri işletiyor.

www.funkydragon.org

Galler Çocuk ve Genç Kişiler Meclisi Funky Dragon'un sitesinde çocukların önemli buldukları konularda ulusal politikaları etkilemek için düzenlenen kampanyalara, eğitim de dahil olmak üzere farklı ortamlarda çocuk katılımını yaşama geçiren projelere ilişkin bilgiler bulunuyor.

[http://www.childcom.org.uk/](http://www.childcom.org.uk)

Galler Çocuk Komisyonu'nun sitesinde çocuklar için erişilebilir pek çok bilgiye ve belgeye yer veriliyor. Komisyon, çocuk hakları konusunda farkındalık yaratıcı çalışmalar yürütmenin yanı sıra çocukların soru ve sorunlarına yanıt arayan bir platform olarak çocuklarla birlikte çalışıyor. Ek olarak, "Süper Elçiler" (www.superambassadors.org.uk/) adlı bir proje kapsamında, çocuklar okullarında komisyonun elçileri olabiliyor ve akranlarının komisyona erişimini kolaylaştırabiliyor.

www.childreninwales.org.uk

Galler'de çocuklarla, gençlerle ve ailelerle çalışan pek çok kuruluşun ve kişinin üyesi olduğu yapının çalışma alanlarından biri çocuk ve genç katılımı. Farklı temalarda eğitimler sunmanın yanı sıra, Children in Wales çocuk haklarıyla ilgili savunuculuk yapıyor.

www.participationworkerswales.org.uk/

Children in Wales'in desteklediği site özellikle uygulayıcılara dönük çeşitli kaynak barındırıyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

2010 tarihli bir makalede araştırmacılar, Galler'deki tüm gelişmelere rağmen kültürel ve örgütsel değişim gereksiniminin sürdüğünü belirtiyorlar.⁷⁶ Örneğin, katılım yapılarının fonlanmasının kısa dönemli olması eleştiriliyor.⁷⁷ Ek olarak, 10 yaşından küçük çocukların ve "ulaşılması zor" gençlerin katılımının istenen düzeye getirilemediği ve çocukların ve gençleri haklarına ilişkin düzenli biçimde bilgilendirilmesine ilişkin eksiklikler olduğu vurgulanıyor. Aynı makalede, ulusal katılım standartlarının çocuk ve gençlik örgütlerince benimsendiğine işaret ediliyor ve standartların fark yaratabilmesi için farklı hizmet alanlarındaki denetim çerçevelerine, kalite güvence sistemlerine, politika değerlendirme araçlarına, özdeğerlendirme ve performans yönetimi mekanizmalarına entegre edilmesi gerektiği ve bunun yapılmaya başlandığı belirtiliyor.⁷⁸

⁷⁶ Crowley ve Skeels.

⁷⁷ Örneğin, Funky Dragon'un devletten aldığı fonların azaltılmasıyla ilgili ciddi sorunlar bulunuyor; ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.funkydragon.org/en/campaigns/dear-supporters/>

⁷⁸ Crowley ve Skeels, 2010.

Galler'in eğitimle ilgili üst düzey politikaları arasında bulunan Okul Etkliliği Çerçevesi'nde ve 2010'da uygulamaya giren denetim çerçevesinde öğrenci katılımının başlıca unsurlar arasında yer alması, sürdürülebilirliğe katkıda bulunabilecek son dönem gelişmeleri arasında öne çıkıyor. Galler Hükümeti'nin öğrenci katılımına ilişkin iyi uygulamaları teşvik etmek amacıyla 2011'de yayımladığı kılavuzda, okulların öğrenci katılımı politikalarını oluşturması, özdeğerlendirme ve denetim süreçleri ve ulusal katılım standartları birbiriyle ilişkili biçimde ele alınıyor. Aynı kaynakta, öğrenme süreçlerinden okul çalışanlarının görevlendirilmesine dek uzanan geniş bir çerçevede çocuk katılımına ilişkin pek çok somut öneri sunuluyor ve bunlar, Galler'de eğitimde çocuk katılımının yaygınlaşmasını destekleme potansiyeli taşıyor.

Bu bölümde aktarılan Galler örneğinde, uygulamalardan -yani bire bir okullarda yaşananlardan ziyade- devletin benimsediği yaklaşımlar, kurduğu ilişkiler, sunduğu araçlar ve destekler aktarılmıştır. Kağıt üzerinde çocuk katılımı ilkeleriyle büyük paralellik gösteren bu çalışmaların çocukların gündelik yaşamlarına etkisini güçlendirmek için, devletin çalışmalarını geliştirerek sürdürmesi ve hem çocukların hem de onlarla çalışan yetişkinlerin daha donanımlı hale gelmeleri için sürekli ve çeşitlendirilmiş destekler sunmaya devam etmesi büyük önem taşıyor.

Kaynaklar

Crowley, A. ve Skeels, A. (2010). Getting the measure of children and young people's participation: An exploration of practice in Wales. B. Percy-Smith ve N. Thomas, (Der.), *A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice* içinde (184-192). Oxon: Routledge.

Eurypedia (2014). *United Kingdom-Wales: Overview*. 11 Ocak 2015, <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-Wales:Overview>

Governors Wales (2011). *Promoting and supporting effective pupil participation - The role of governors* (Fact file 02/11). 9 Ocak 2015, <http://www.governorswales.org.uk/publications/2011/09/12/0211-promote-and-support-effective-pupil-participation/>

Participation Workers' Network for Wales (t.y.) *Milestones in Wales*. 25 Haziran 2014, <http://www.participationworkerswales.org.uk/milestones-in-wales.aspx>

Play Wales (2012). *Participation of children in planning and assessment*. 11 Ocak 2015, <http://www.playwales.org.uk/login/uploaded/documents/Play%20sufficiency/participation%20in%20planning%20and%20assessment.pdf>

WAG (Welsh Assembly Government) (2006). *Guidance for governing bodies on the establishment and operation of school councils* (Guidance circular 42/2006). 9 Ocak 2015, <http://www.pupilvoicewales.org.uk/uploads/publications/34.pdf>

WAG (2009). *School councils in Wales. Sitting on their council. Standing up for their rights.* 9 Ocak, 2015, <http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/090925schoolcouncilbestpracticeguideen.pdf>

WAG (2011). *Children and young people's experiences of pupil participation in Wales. Findings from an online questionnaire.* 11 Ocak 2015, <http://www.pupilvoicewales.org.uk/uploads/publications/550.pdf>

WAG, The Children and Young People's Participation Consortium for Wales ve Save the Children (2007). *Do we meet your standards. National children and young people's participation standards self-assessment pack.* 9 Ocak 2015, <http://www.pupilvoicewales.org.uk/uploads/publications/13.pdf>

Whitty, G. ve Wisby, E. (2007). *Real decision making? School councils in action.* 3 Aralık 2014, www.nfer.ac.uk/emie/inc/fd.asp?user=&doc=RB29_XR25221.pdf

TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımına İlişkin Arka Plan⁷⁹

Türkiye’de okullarda çocuğun katılım hakkının yaşama geçmesi konusunda çeşitli mekanizmalar bulunmakla beraber, okullardaki kararlara çocukların katılımı çoğu zaman yaşama geçemiyor. Eğitim sisteminin güçlü merkezize yapı, çocukların eğitim sisteminin neredeyse hiçbir alanında kararları etkileyememesinin nedenlerinden biridir. Yakın dönemde yapılan bir çalışma, sosyal etkinlikler ve seçmeli dersler gibi okulların görece fazla hareket alanına sahip oldukları konularda dahi öğrencilerin kendilerini ilgilendiren kararlara katılımının sınırlı kalabildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca Türkiye çok yakın zamana kadar, genelde çocuk haklarına ve özelde çocuk katılımına ilişkin bütüncül bir strateji üretememiştir. Türkiye’nin konuyu kapsamlı biçimde ele alan ve eğitim bağlamında çocuğun katılım hakkının hayata geçirilmesinin gerektiğini vurgulayan ilk strateji belgesi Aralık 2013 tarihli. 2013-2017 dönemi için hazırlanan bu strateji belgesi ve eylem planı, uygulaması gecikmiş olsa da, çocuğun katılım hakkının Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) ve diğer ilgili kamu kurumlarının gündemine taşınması için önemli bir araçtır.

MEB’in halen geçerli olan 2010-2014 Stratejik Planı’nda “İlköğretim ve ortaöğretim programlarında; öğrencilerde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması[na] (...) yönelik, etkinlikleri ve uygulamaları plan dönemi boyunca artırmak.” olarak ifade edilen 2.4 no’lu hedefin performans göstergeleri, “Yapılan etkinlik ve yararlanan öğrenci sayısı” ile “Okul meclisi seçiminde oy kullanan öğrencilerin oranı”dır; bunlar çocukları edilgen biçimde konumlandıran ve dar kapsamlı göstergelerdir. Stratejik planda çocuk katılımıyla ilgili başka bir ifadeye rastlanmamaktadır. Ek olarak, 2015-2019 için tasarlanan planın hazırlık sürecinde de çocuk katılımının önceliklendirilmediği görülür. Dolayısıyla, devletin strateji düzeyinde çocuk katılımına yönelik iradesinin zayıf olduğu sonucuna varılabilir.

⁷⁹ Bu bölümün yazımında Demokratik Okullara Doğru: Öğrencileri ve Okulları Güçlendiren Katılım Uygulamaları Projesi kapsamında hazırlanan *Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı: Durum Analizi* başlıklı rapordan yararlanılmıştır. Burada oldukça kısa biçimde aktarılan saptamalara ilişkin ayrıntılı bilgiye erişmek için bkz. Tüzün, İ. ve Sarıışık, Y. (2015). *Türkiye’de okullarda çocuk katılımı: Durum analizi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türkiye’de okullarda halihazırda yürüyen ya da yakında uygulanması planlanan çocuk katılımına ilişkin bazı çalışmalar vardır. MEB’in yürüttüğü bu çalışmalardan ilki, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi kapsamında tüm ilköğretim ve ortaöğretim okullarında kurulması öngörülen okul meclisleridir. Ancak, okul meclislerinin yönetim ve öğretmenler tarafından çoğu zaman ciddiye alınmadığına, sadece bir seçim süreci olarak görüldüğüne ve kurgulandığına ilişkin bulgular da mevcuttur. Dikkat çeken bir başka uygulama da okulların özdeğerlendirme ve gelişim süreçlerinde çocukların görüşlerini dikkate almasını da hedefleyen İlköğretim Kurumları Standartları’dır (İKS). Henüz etkin bir biçimde uygulamaya geçmeyen İKS önemli bir girişimdir, ancak çocuğun katılım hakkı bakımından geliştirilmeye açıktır. Bu noktada, okullara demokratik yönetim yaklaşımlarını ve uygulamalarını benimsemeye dönük destekler sunan Demokrasi Kuşağı Projesi’nden de bahsetmekte yarar vardır. Projenin etkin rol oynadığı bir alan, demokratik yurttaşlık ve insan hakları konularına ilişkin yeni öğretim programları ve materyaller geliştirilmesi ile yöneticiler ve ilgili dersleri verecek öğretmenlere eğitimler sunulmasıdır. Son olarak, 2014’te okul yöneticilerinin görev sürelerinin uzatılmasında öğrenci görüşlerinin dikkate alınmasına dönük bir düzenleme yapılmıştır. Bu uygulamanın, Çocuk Haklarına dair Sözleşme ile ilişkili olarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nce geliştirilen çocuk katılımı ilkeleriyle uyumunu sağlamak için pek çok adım atılmalıdır.

MEB örgütlenmesinde kurullar da, okul içinde öğrencilerin ve öğretmenlerin karar süreçlerine katılımını sağlayan yapılar olarak görülür. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki okul öğrenci meclisleri salt çocuklardan oluşan bir karar mekanizmasıyken, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu, Sosyal Etkinlikler Kurulu ve Okul Gelişim Yönetim Ekibi, üyeleri arasında öğrencilerin de bulunduğu kurullardır. Ortaöğretim düzeyinde Okul Öğrenci Ödül ve Disiplin Kurulu öğrenci üyeye sahip bir kurulken, ilköğretimde bulunan benzer düzenleme yakın geçmişte kaldırılmıştır. Ek olarak, okullarda öğrencilerin davetle ya da gözlemci olarak katılabildiği yapılara da rastlanır. Öğrenci katılımını zaten sınırlı bir biçimde ele alan ilgili düzenlemelerin çoğu zaman uygulamaya yansımadığı ve çocukların kararlara katılımını sağlamakta yetersiz kaldığı söylenebilir.

Yukarıda ele alınan tüm güçlülere rağmen okulların belirli konularda çocuğun katılım hakkının yaşama geçmesini destekleyecek hareket alanlarına sahip olduğu görülür. Ancak gerek okul çalışanlarının donanımı ve tutumları, gerekse merkezi yönetimin çocuk hakları odaklı olmayan politikaları nedeniyle bu hareket alanları çoğu zaman yeterince kullanılamamaktadır. Bu bölümde aktarılan örneklerde ise, tüm güçlülere rağmen, çocuklarla yetişkinlerin bir arada katılım alanları yarattığı ve olumlu etkiler doğuran süreçler ele alınacaktır. Bu örnekleri paylaşarak, Türkiye’de çocukların okul ve eğitim yaşamlarında söz sahibi olabilmelerini destekleyen örneklerin çoğalmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Öğrenciler, Okul Çalışanları ve Velilerle Birlikte Okullarını Güzelleştiriyorlar

Çocukların Sınıfına Dokun, Okula Hayat Ver Projesi kapsamında okullarının fiziksel koşullarını iyileştirme sürecine katılımını anlatan bu örneğe, Bursa'daki Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 2012-2014 yılları arasında ev sahipliği yaptı.

Anahtar sözcükler

Okul meclisi/konseysi * Fiziksel koşullar * Okul güzelleştirme * 14-19 yaş * Türkiye

Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi hakkında

Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (MTAL), konum olarak Bursa şehir merkezine uzak, şehir çöplüğünün ve mezarlığın kenarında, hayvan barınağına cephe bir yerleşim merkezi olan Hamitler TOKİ'dedir. Bu bölge yoğun göç alıyor ve bölgede genellikle düşük sosyoekonomik düzeyden aileler yaşıyor. Okula genellikle diploma notu merkezdeki okulları tercih etmeye yeterli olmayan öğrenciler devam ediyor.

2013-2014 eğitim-öğretim yılında okula devam eden 14-19 yaş aralığındaki 1.050 öğrencinin % 60'ı kız, % 40'ı erkektir. Okula yeni kayıt yaptıran öğrencilerin diploma notları 40-80 arasında değişiyor.

Okulun güzelleştirilmesi sürecinde öğrenci katılımı⁸⁰

2010 yılında açılan okulun ilk iki yılında öğrenciler arasında okula devam, derslere ilgi, disiplin ve şiddet konularında önemli sorunlar yaşanıyor. Öğrencilerin yanı sıra, önemli bir paydaş olan velilerin hem okulla hem öğrencilerle bağının oldukça zayıf olduğu düşünülüyor. Okuldaki bu sorunlar nedeniyle okulda görevli personelin de, tıpkı öğrenciler gibi okulda olmaktan memnun ve burada çalışmaya istekli olmadıkları gözlemleniyor.

Okul yönetimi 2012-2013 eğitim-öğretim yılının başında gözlemledikleri sorunların nedenleri üzerine düşünmeye başlıyor ve var olan sorunların birbiri ile bağlantısını fark ediyor: Okul paydaşlarının hiçbiri okuldan memnun değil ve kimse okula aidiyet hissetmiyor. Bunun sonucunda okul idaresi, okulu tüm paydaşları memnun edecek bir yer haline getirmeye karar veriyor. Bu karar doğrultusunda, okul idaresi ilgili herkesi dahil etmeye çalışarak, tüm paydaşların bu konu hakkındaki görüşlerini alarak ve işbirliği içinde çalışmalar yürütüyor.

Özellikle zamanlarının önemli bir kısmını okulda geçiren öğrencilerin yaşadıkları mekana ilişkin ihtiyaçları ve görüşleri oldukça önemseniyor. Bu nedenle öğrencilerin okulda en çok vakit geçirdikleri yerler olan sınıflarının tasarımından başlayan ve okulun diğer alanlarına yayılan bir okul güzelleştirme ve fiziksel koşulları iyileştirme projesi fikri olgunlaşıyor. Öğrencilerin projeye katılım süreci aşağıda özetleniyor.

Hazırlık ve bilgilendirme: Bu proje, yetişkinlerin başlattığı ve daha sonra çocukların dahil edildiği bir proje olarak kurgulanıyor. Düzenli olarak yapılan öğrenci meclisi toplantılarında öğrenciler okulla ilgili şikayetlerini ve taleplerini okul yönetimine doğrudan iletiyorlar. İletilen talepler üzerine okul idaresi harekete geçiyor ve proje için bir çalışma grubu oluşturuluyor. Bu çalışma grubu, proje fikrinin uygulanabilirliğini kontrol etmek ve fikrin olgunlaşma sürecine öğrencileri dahil edebilmek için okulda bir anket çalışması yürütüyor. Anket çalışmasının dışında, öğrencilerin proje hakkında daha etkin biçimde görüş oluşturabilmeleri ve sürece dahil olabilmeleri için ön bilgilendirmeye ihtiyaç duyuluyor. Okul idaresi tarafından proje için oluşturulan çalışma grubu, ilk önce proje ile ilgili uygulama fikirlerini sınıf öğretmenleri ile paylaşıyor. Bundan sonraki süreçte öğrencilerin proje hakkında bilgilendirilmesi her sınıfın kendi sınıf öğretmeni tarafından yapılıyor.

Görüş geliştirme ve kararlara katılım: Sınıf öğretmenlerinin öğrenciler ile yaptığı bilgilendirme toplantılarının ardından, öğrencilerin bu konudaki görüşlerini ve taleplerini öğrenmek için okuldaki öneri-istek kutusu kullanılıyor. Bu kutudan çıkanlar değerlendirilerek öğrenci meclisi toplantısında paylaşılıyor. Öğrenci meclisi toplantıları dışında, öğretmenler sınıflarında öğrencilerin fikirlerini ortaya koyabilecekleri toplantılar düzenliyorlar. Bu süreçte öğretmenler eşzamanlı olarak velilerle görüşmeler yapıyorlar ve velilerin katıldığı toplantılar düzenliyorlar.

⁸⁰ Bu bölümdeki tüm bilgiler, okulun Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 2014'e (www.egitimdeiyiornekler.org) yaptığı başvuru metninden, okuldaki sorumlu kişilerden Serkan Karademir ile yapılan yazışmadan ve öğrenci meclisinden iki öğrenci ile yapılan görüşme notlarından derlenmiştir.

Hayata geçirme: Proje, belirlenen hedefler ve uygulama sürecinde dikkat edilen temel ilkeler doğrultusunda, her faaliyette farklı aşamalarda öğrenci katılımı gözetilerek uygulanıyor. Aşağıdaki tabloda bu bilgiler özetleniyor.

Sınıfına Dokun, Okula Hayat Ver Projesi

PROJENİN AMACI		
Tüm paydaşların katılımı sağlanarak, mevcut ihtiyaçlara ve sorunlara cevap verecek çözümler sunularak fiziki olarak daha iyi bir ortamda eğitim-öğretim yapılmasını sağlamak		
PROJENİN HEDEFLERİ	UYGULAMA İLKELERİ	FAALİYETLERDE ÖĞRENCİ KATILIMI
Öğrencilerin okula aidiyet duygusunu güçlendirmek ve okula devam konusunda motivasyonlarını artırmak	İhtiyaç odaklılık Okulun tüm paydaşlarının ihtiyaçları üzerinden hareket etmek	Sınıfların boyanması/dekore edilmesi Sınıf öğretmeni aracılığıyla öğrenciler ve veliler sınıf duvarlarının ne renk olacağına ve sınıfın nasıl dekore edileceğine aralarında tartışarak özgürce karar veriyor ve bir plan hazırlıyorlar. Verilen karar ve plan doğrultusunda ihtiyaç duyulan malzemelerin temin edilmesi için öğrenciler ve veliler çaba harcıyor. Malzemeler hazır olunca, dersler bittikten sonra herkes önlüklerini giyiyor, birlikte çalışarak sınıflar boyanıyor ve dekore ediliyor.
Okula devamı ve eğitim başarısını artırmak	Katılımcılık Okuldaki tüm paydaşların, özellikle çocukların kararlarına ve uygulamalara dahil edilmesini sağlayacak alan yaratmak	e-Koridor'un yapılması Öğrencilerin internete erişim ihtiyacından ve kütüphanedeki bilgisayarların her saat kullanılmadığı gözleminde hareketle başlayan bu etkinliğin ilk aşamasında paydaşlarla fikir alışverişi yapılıyor. Bu görüşmeler sonucunda, giriş katında açık bir alanda internete erişilebilecek bir alan oluşturulması ve burada kullanılacak bilgisayarları korumak için de sadece bilgisayar ekranlarının yer aldığı kabin sistemi şeklinde bir yapı kullanılması çözümü geliştiriliyor.
Öğrencilerin özgüvenini, yaratıcılığı artıracak ve kendilerini ifade edebilecekleri alanlar yaratmak ve böylelikle okula zarar veren davranışlarda olumlu değişim yaratmak	İşbirlikçi çözüm İhtiyaçlara cevap veren etkin çözümler üretmek, çözümleri üretme ve hayata geçirme	Satranç ve üniversiteye hazırlık köşelerinin ve kütüphanenin oluşturulması Öneri-istek kutusuna gelen taleplerden ve üniversiteye hazırlanan öğrencilerin çalışacak alana ihtiyaç duymalarından hareketle okulda atıl durumda olan iki köşe yeniden düzenleniyor. Bu köşelerin tasarımı da yine öğrencilerle birlikte yapılıyor ve tüm paydaşların katkıları ile hayata geçiyor. Yeni malzeme almak yerine okulda bulunan fazla malzemelerin kullanılmasına özen gösteriliyor. Kütüphane de çocuklardan oluşan küçük çalışma grupları ile hazırlanıyor.
Velilerin okulu sahiplenmesini sağlamak	İşbirlikçi çözüm İhtiyaçlara cevap veren etkin çözümler üretmek, çözümleri üretme ve hayata geçirme	
Okul personelinin motivasyonunu artırmak	İşbirlikçi çözüm İhtiyaçlara cevap veren etkin çözümler üretmek, çözümleri üretme ve hayata geçirme	

“[S]onuçta o sınıfı boyuyorsun. Bir bakıyorsun ki ben boya yapmayı biliyormuşum. Ya da para toplayan kişi, bir sorumluluğu olduğunu anlıyor. Bir birey olduğumuzu hissediyoruz. ‘Ben varım’ yani ben bu okulda yaşıyorum, benim olduğumu herkes biliyor. Öğretmen biliyor, müdür biliyor. Bana saygı duyuyorlar, bana sorumluluk veriyorlar, bana güveniyorlar.”

Öğrenci Meclisi Başkanı⁸¹

Özellikle öğrenci meclisi aracılığıyla ilerleyen sürecin başında sınıfta yapılacak faaliyetlere öğrencilerin ilgisinin pek fazla olmadığı görülüyor. Bunun üzerine en istekli ilk sınıf okul tarafından maddi anlamda küçük bir miktar ile destekleniyor. Dekorasyonu biten ilk sınıf için yapılan açılış töreni, projenin okul içindeki görünürlüğünü ve projeye olan ilgiyi artırıyor. “En güzel sınıf” seçimi ile, öğrencilerin deyimleriyle “tatlı rekabet” içinde, okuldaki motivasyon ve heyecan yükseliyor; böylelikle projeye öğrencilerin katılımı da artıyor.

Öncelikle sınıflarla başlayan çalışma, öğrencilerden gelen talepler ve ihtiyaçlar doğrultusunda okulda farklı alanlar oluşturulmasına doğru ilerliyor. Okul meclisinde yapılan bu çalışmalar dışında, kütüphanenin zenginleştirilmesi ve ortamının güzelleştirilmesi için öğrenciler kendi aralarında çalışma grupları oluşturarak sorumluluk alıyorlar.

Öğrencilerin katılımının yarattığı etki⁸²

“[S]ınıf görünümünü düzenlemede, duvar rengi seçimi, aksesuar seçiminde söz sahibi olma, öğrenciye değer ve söz hakkı verildiğini hissettirmiştir. Bu da öğrenciyi önce sınıfının sonra da okulunun vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir.”

2013-2014 Öğrenci Meclisi Başkanı⁸³

Bu projede okul yönetimi, birçok okul, yönetici ve öğretmenin düşünüp uygulama aşamasına gelince vazgeçtiği öğrenci katılımını üst düzeyde tutmaya çalışıyor. Okuldaki uygulamalarla öğrencilere fikirlerini açıklama ve uygulama fırsatı veriliyor. Öğrencilerin kendilerini okullarında “söz sahibi” ve “paydaş” olarak görmelerini kolaylaştıran bu deneyim, öğrencilerin ifadesiyle, kendilerini sorumlu hissetmeleri ve kendilerine olan güvenlerinin artması ile sonuçlanıyor.

Projenin öğrencilerde yarattığı etki dışında, bu deneyim sayesinde okuldaki yetişkinler de öğrencileri aktif bireyler olarak görmeye başlıyor. Öğretmenlerde, öğrencileri süreçlere paydaş olarak dahil etmeleri gerektiği bilinci gelişmeye

81 İki farklı dönemde öğrenci meclisi başkanlığı yapmış iki öğrenci ile 02.12.2014’te yapılan görüşme notlarından alınmıştır.

82 Bu bölümdeki tüm bilgiler, okulun Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 2014’e yaptığı başvuru metninden, okuldaki sorumlu kişilerden Serkan Karademir’in verdiği yazılı yanıtlardan ve öğrenci meclisinden iki öğrenci ile 02.12.2014’te yapılan görüşmelerin notlarından derlenmiştir.

83 “Sınıfına dokun okuluna hayat ver” projesiyle sınıflar yenilendi, 2013, 22 Mayıs.

başlıyor. Uygun ortam yaratıldığında, “yaramaz”, “tembel”, “çalışkan” veya “uslu” gibi etiketlerden bağımsız olarak tüm çocukların sorumluluk aldıklarını ve katkı sunduklarını gören öğretmenlerin ve velilerin çocuklara yaklaşımında olumlu değişimler gözlemleniyor; yetişkinlerin, çocukların kapasitesine ve yapabileceklerine ilişkin inançları artıyor.

Okul personeli, yönetimi, öğrencileri ve velileri arasındaki işbirliğine dayanan bu çalışma paydaşlar arasında iletişimi ve paydaşların okul ile bağlarını güçlendiriyor. Velilerin okula ilgisinin artması veli toplantılarına katılım oranının artması ile gözlemlenirken, öğretmenlerin çalışma motivasyonlarının artması da okulda geçirdikleri sürenin artması ile gözlemleniyor. Okulda devamsızlık oranlarının bir yılda neredeyse yarıya inmesi (8,9 günden 4,7 güne), sınıf tekrarı oranının düşmesi (% 41,1’den % 11,7’ye) ve disiplin olaylarına dahil olan öğrenci sayısının azalması sadece bu projenin çıktısı olarak değerlendirilemese bile, bu uygulamanın bu olumlu değişimde büyük bir etkisi olduğu paydaşlar tarafından dile getiriliyor.

“... Yeni okula başlayan öğrencimdeki değişiklikler dönem başından itibaren günbegün fark eder düzeydeydi. Derslere olan ilgisi yükselmiş, eve gelir gelmez hep okul ile ilgili, dersleri ile ilgili bir şeyler yapmak gayreti içerisindeydi. Bunun neticesi olarak önceki okulunda 7-8 zayıfı olan öğrencim teşekkür belgesi ile eve geldi.”

Veli⁸⁴

Öğrencilerin ihtiyaçları ve talepleri göz önünde bulundurarak okulda fiziksel iyileştirmelerin yapılması ve yeni alanlar oluşturulması sonucunda, öğrencilerin okulda ve sınıflarında zaman geçirme konusunda istekleri artıyor. Öğrencilerin oluşturulan yeni alanları etkin şekilde kullandıkları gözlemleniyor. Ayrıca öğrenciler, kendi emekleri ile yapılan bu değişiklikleri korumak için sınıflarını ve diğer alanları daha temiz ve özenli kullanıyorlar.

Bu projenin okul atmosferine ve kurum kültürüne sağladığı olumlu etkinin dışında, il düzeyinde de örnek olarak gösterildiği biliniyor. Bursa Milli Eğitim Müdürlüğü, diğer okulların müdürleri ile okulu ziyaret ediyor. Proje 11. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı’nda sunuluyor ve okulun bilinirliği artıyor. Hamitler TOKİ MTAL ilk yıllarında zorunlu olarak kayıt yaptırılan bir okul olarak algılanırken, artık öğrenciler ve velilerin daha fazla tercih ettiği bir okul olduğuna ilişkin geribildirimler alınıyor; okulu gezdikten sonra okula nakil olmak isteyen öğrencilerin sayısının arttığı gözlemleniyor.

Hamitler TOKİ MTAL’de öğrenci katılımı sürecinde dikkat çeken noktalar

Bu çalışma farklı fikirleri ve paydaşları bir araya getirerek, birlikte karar alma, çözüm üretme ve ekip olarak çalışma becerilerini hem öğrencilerde hem diğer paydaşlarda geliştiriyor. Türkiye’de okulların fiziksel koşullarına ve okul paydaşları

84 Bir velinin Bursa Valiliği’ne attığı, okul tarafından yazarla paylaşılan e-postadan alınmıştır.

arasındaki iletişime ilişkin genel durum düşünüldüğünde, Hamitler TOKİ MTAL'deki uygulamada paydaşların harekete geçirilmiş olması ve uygulamanın sürdürülebilirliğinin sağlanmış olması özellikle dikkat çekiyor.

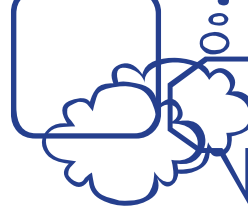
Bu projenin özellikle başlangıç aşamasında Türkiye'de birçok okula tanıdık gelebilecek zorluklarla karşılaşılıyor. Öğrenciler başlangıçta çalışmaya isteksiz yaklaşıyor, fikirlerini açıklama konusunda çekingen davranıyorlar; okul personeli çalışmayı bir "külfet" olarak algılıyor; veliler okula gelmiyor; okulun yeterli bütçesi bulunmuyor. Okul, bu güçlükler karşısında motivasyon ve heyecanını kaybetmiyor; farklı yöntemlerle (projeye katılan ilk sınıfı maddi teşvik ile desteklemek, güzelleştirilen sınıflarda dikkat çekici açılışlar düzenlemek, paydaşlarla yapılan toplantılarda alınan kararları çok bekletmeden eyleme dönüştürmek, öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri şekilde görüş oluşturmalarını sağlamak, bütçedeki en yüksek maliyet olan işçiliği mevcut insan kaynağı üzerinden çözümlenmek vb.) paydaşları sürece dahil ederek çalışmalar sürdürülüyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Okul, paydaşları harekete geçirmenin süreçte kilit olduğunu; paydaşlar aracılığıyla sağlanan katkılar ile okula fazladan bir yük oluşturmadan çalışmayı yürüttüklerini ifade ediyor. Çalışmanın finansmanı, okulun ve velilerin katkısı ile firmalarla yapılan görüşmelerle elde edilen aynı desteklerle sağlanıyor.

Projenin uygulama aşamasının üzerinden iki yıla yakın bir süre geçmesi nedeniyle ve yeni gelen öğrencilerin de okula aynı şekilde adapte olabilmeleri amacıyla proje tekrar uygulanıyor. Yeni gelen öğrencilerin bulunduğu sınıflarının boyanması ve dekore edilmesi için bu yıl "En Güzel Sınıf Bizim Sınıfımız" isimli bir yarışma düzenleniyor. Okula yeni gelen öğrencilerin de okulu korumaya yönelik davranış geliştirmesini amaçlayan ve okulda daha önce yapılan çalışmaları destekleyen yeni proje çalışmaları yürütülüyor. Okulda bu gibi yeni çalışmaların yapılıyor olması, uygulamanın bir proje ile sınırlı bırakılmadığını gösteriyor. Okuldaki tüm paydaşların katılımı ile okula aidiyeti artıracak ve okulun korunmasını sağlayacak bir okul kültürü oluşması yönündeki çabaların sürdürüldüğü gözlemleniyor.

Okul yönetiminin okulda yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar konusunda öğrenci meclisi ile iletişim halinde olduğu görülüyor. Öğrenci meclisinin bu okulda başkanlık seçiminden ibaret olmaması, meclisin aktif şekilde sürece dahil olması da dikkat çekiyor. Okulda zaten bulunması gereken bir yapının süreçte aktif rol alıyor olması, uygulamadaki çocuk katılımı yaklaşımının sürdürülebilirliğini destekleyen etmenlerden biri olarak öne çıkıyor. Bu noktada, öğrenci meclisinin her öğrenciyi temsil etmeyebileceğine dikkat edilmesi gerekiyor. Dolayısıyla, okulun güzelleştirilmesi ve korunması için yürütülen etkinliklere ek olarak öğrenci meclisinin daha katılımcı hale gelmesi için öğrencileri desteklemek, daha katılımcı bir ortam yaratmak için uygun yöntemleri ve araçları kullanmak gibi

konular üzerine de düşünmek gerekiyor. Örneğin, öğrencilerin motivasyonunu artırmak amacıyla kullanılan yarışma yönteminin katılımı ne yönde etkilediği; oluşan rekabet ortamının okuldaki dayanışma ruhunu azaltıp azaltmadığı ve bu yöntemin öğrencilerin sonuca odaklanarak sürecin farkına varmalarına neden olup olmadığı üzerine çocuklarla birlikte düşünmek ve daha katılımcı yeni yöntemleri teşvik etmek büyük önem taşıyor.

Hamitler TOKİ MTAL öğrencileri ve öğretmenleri diğer okullara ne öneriyor?⁸⁵

- Okulla ilgili kararlarda tek söz hakkının okul üst yönetiminde olmadığına, bu sorumluluğun tüm paydaşlarla paylaşılması ile daha etkili çözümler üretilebileceğine inanın.
- Paydaşlarınızın yapabilirliklerine inanın, onları küçümsemeyin.
- Okul yönetiminin çalışmaya inanmasının çok önemli olduğunu unutmayın.
- Okuldaki tüm paydaşların projenin her aşamasına (hazırlık, karar verme, uygulama) katılımlarını sağlayacak uygun alanlar yaratın.
- Okul meclisi, istek-öneri kutuları gibi halihazırda mevcut olan mekanizmaları harekete geçirin.
- Uygulama sürecinde paydaşlardan düzenli geribildirim almayı atlamayın.
- “Bütçe olmadan yapılamaz” söyleminden uzak durun ve alternatif çözümlere açık olun.
- Elde ettiğiniz olumlu geri dönüşleri ve başarıları hem okul içinde hem de okul dışında tanıtın ve paylaşın.

Kaynaklar

Serkan Karademir ve okul meclis başkanları Büşra Tomak (2013-2014) ve Abdülsamet Kılıç (2014-2015) ile 02.12.2014 tarihinde yapılan görüşme

Serkan Karademir ile 27.11.2014 tarihinde yapılan yazışma

Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Eğitimde İyi Örnekler Konferansı 2014 başvuru metni

Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi facebook sayfası, 9 Ocak 2015, <https://www.facebook.com/BursaHamitlerTokiTicaretMeslekLisesi?fref=ts>

Hamitler TOKİ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi web sitesi, 9 Ocak 2015, <http://hamitlertokitml.meb.k12.tr>

“Sınıfına dokun okuluna hayat ver” projesiyle sınıflar yenilendi. (2013, 22 Mayıs). 9 Ocak 2014, <http://www.eba.gov.tr/haber/1369154588>

⁸⁵ Serkan Karademir ile yapılan yazışma ve öğrencilerle yapılan görüşmelerden derlendi.

Hamitler TOKİ Meslek ve Teknik Anadolu Lisesi'nin deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Serkan Karademir

Okulun e-posta adresi: hamitlertokitml@gmail.com

Okul web sitesi: <http://hamitlertokitml.meb.k12.tr/>

Okulun telefonu: 0 (224) 244 0412

Sosyal medya: <https://www.facebook.com/BursaHamitlerTokiTicaretMeslekLisesi>

Alternatif katılım uygulamalarıyla öğrenciler görüşlerini ifade ediyor

Zor koşullardaki bir okulun daha demokratik bir yer hale gelmesi için sorumluluk alan okul yönetiminin, öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak uygun ortamlar ve mekanizmalar oluşturmaya dönük çalışmalarını anlatan bu örneğe, Ankara'daki Polis Amca Ortaokulu 2013'ten beri ev sahipliği yapıyor.

Anahtar sözcükler

Okul içi iletişim * Sınıf içi iletişim * Katılım araçları * 6-14 yaş⁸⁶ * Ankara

Polis Amca Ortaokulu hakkında

Polis Amca Ortaokulu, Ankara'nın Altındağ ilçesinde Yenidoğan-Çinçin bölgesinde bulunuyor. Bölge medyada çok sık polis operasyonları (özellikle keyif verici madde satışına ilişkin operasyonlar) ile gündeme geliyor. 2010-2011 eğitim-öğretim yılında okulun rehberlik servisinin yaptığı çalışmalarda, bir yakını cezaevinde olan öğrenci sayısı ve ailesinde bir kayıp yaşayan öğrenci sayısının oldukça yüksek olduğu belirtiliyor. Görüşülen yetişkinlere göre, sosyoekonomik açıdan elverişsiz ve çocuklar açısından riskli koşullara sahip olan bu bölgede yaşayan öğrencilerde eğitime karşı düşük motivasyona, yüksek devamsızlık oranlarına ve düşük akademik başarıya sıkça rastlanıyor. Ayrıca, bu öğrencilerin kanunla ihtilafa düşme ve şiddete başvurma ve şiddetten etkilenme olasılığının da yüksek olduğu belirtiliyor. 1.000'in üstünde öğrencisi ve 70'e yakın öğretmeni bulunan okulun iki yıldır okul psikolojik danışmanı bulunmuyor.

86 Örnekte bahsedilen uygulamalar, Polis Amca Ortaokulu yönetimi tarafından yürütülen proje kapsamında hazırlanıyor ve hem ilkokul hem de ortaokuldaki öğrencilerle uygulanıyor.

Polis Amca Ortaokulu, bölgedeki zorlu koşullara rağmen son birkaç yıldır, öğrencilerinin dersler dışında farklı çalışmalara katılmasına olanak sağlayan çalışmalarıyla tanınıyor. OSTİM Vakfı desteği ile Bilim Kahramanları Robot Yarışması'nda yer alan tek devlet okulu olması; İngiltere'nin desteğiyle yürütülen, engellileri de içerecek biçimde dezavantajlı gruplardan ve her türlü yetenek düzeyinden çocuk ve gencin hayatında fark yaratmayı hedefleyen Uluslararası İlham Projesi'ne katılması; judo, buz hokeyi gibi farklı 13 branşta spor takımlarına sahip olması, okulun dikkat çeken özellikleri arasında bulunuyor. Ayrıca okul 2013'te, bu bölümde anlatılacak örnekler ile Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Hibe Programı'ndan hibe almaya hak kazanıyor.

Okulda demokrasi kültürünün oluşmasına ve öğrenci katılımını sağlamaya yönelik hazırlık ve uygulama süreçleri

Polis Amca Ortaokulu yönetimi, 2010 yılından itibaren çevredeki olumsuz koşulların etkisini en aza indirmek ve öğrencilerin eğitime devam etmelerini sağlamak için okulu öğrencilerin daha istekle ve güvenle geldikleri bir yer haline getirmeye çalışıyor. Yönetimdekiler, öğrencilerin, kendilerine değer verildiğini hissettiklerinde, okulla ilgili konularda görüşlerini belirttiklerinde ve öğretmenler ve okul yönetimi ile daha iyi iletişim kurabildiklerinde, yani okulda çocuklar açısından daha katılımcı ve demokratik bir kültür oluştuğunda, okulla ilişkilerinin olumlu yönde dönüşeceğine inanıyorlar. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) işbirliğinde açılan Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Hibe Programı'na başvuru bu inançla yapılıyor ve projeleri kabul alıyor. Okul yönetimi, proje kapsamında yaptıkları çalışmaların hibe dolayısıyla yapılmadığını, zaten yapmak istedikleri çalışmalara hibenin olanak sağladığını ifade ediyor.

Okul yöneticilerinin sert tutum ve davranışlara sahip olduğu ve öğrenciler arasında ayrımcılık yapılan okul ve sınıf ortamlarında çocukların görüşlerini rahatça ifade edebilmeleri oldukça güçtür.⁸⁷ Bu durumun farkında olan Polis Amca Ortaokulu hem okuldaki yetişkinleri hem de öğrencileri güçlendirme çalışmalarına başlıyor. Proje kapsamında, gönüllü öğretmenlerden oluşan 10 kişilik çekirdek ekibin, okuldaki diğer öğretmenlerin, velilerin ve sonrasında öğrencilerin insan hakları ve demokrasi konularında güçlenmeleri için bir eğitim programı hazırlanıyor. Bu eğitim programını hazırlarken, Demokrasi Kuşağı: Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi'nde pilot okullara sunulan eğitimlerden ve öğretmenlerden destek alıyorlar. Çekirdek ekibe insan hakları, demokrasi ve sorun çözme, uzlaşma ve birlikte yaşama kültürü, demokratik okul yönetimi, aktif vatandaşlık gibi konular; öğretmenlere sınıfta özgürlük ve sınırları, sorun çözme stratejileri, kurallar ve ilişki düzeni gibi konularda eğitimler veriliyor. Öğrencilere ise öğretmenlere benzer konular dışında çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, hak arama yolları; velilere de aile içi demokrasi, kadın hakları gibi konularda eğitimler veriliyor.

⁸⁷ ÇHK, 2009.

“Öğrencilere demokratik değerleri yaşatarak öğretmeden bir davranış değişikliği kazandırmak mümkün değildir. Bunun içinse öğrenme ve öğretme ortamları, fiziki yapı ve imkânlar, yönetim yapısı, rehberlik, öğretmenlerin, velilerin ve personelin bilgi beceri eksikliği gibi problem alanlarının tümünde bir iyileştirme meydana getirmek gerekmektedir.”

Mete Kızılkaya, Okulun Eski Müdürü, Proje Koordinatörü

Eğitimin ardından, çocukların görüşlerini rahatça ifade edebilmelerini ve dikkate alınmalarını sağlamak amacıyla uygun ortamların ve araçların geliştirilmesine başlanıyor. Hazırlık aşamasında, öğretmenler öğrenciler ile düşündükleri faaliyetleri paylaşıyorlar ve öğrencilerden “bizi beğenmezsiniz”, “bizim yazdıklarımıza kızarsınız” gibi geribildirimler alıyorlar. Öncelikle okuldaki öğrencilerin kendilerini değerli ve güvende hissedecekleri, okul yönetimi ve öğretmenler ile etkili iletişim kurabilecekleri ortam, araç ve yöntemlere ihtiyaç olduğuna işaret eden bu geribildirimler ışığında geliştirilen yöntemler ve etkinlikler tabloda özetleniyor.

Polis Amca Ortaokulu’nun Öğrenci Katılımı için Kullandığı Araçlar ve Yöntemler

HEDEFLER	ÖĞRENCİ KATILIMI İÇİN UYGUN ARAÇLAR VE YÖNTEMLER
Öğrencilerin okuldaki ilgili/sorumlu yetişkine fikirlerini, beklentilerini, önerilerini ve sorularını rahatlıkla ve güvenle iletebilmesi	“Bir Fikrim Var” Panosu: Öğrencilerin sınıfta öğretmenleri ile paylaşmak istedikleri fikirleri ve gelen önerileri yazabildikleri panolar tüm sınıflarda hazırlanıyor. Pano, ders bölünmeden, çocuğun aklındaki görüşünü unutmadan ifade etmesine olanak sağlıyor. Hem sınıftaki öğrenciler hem de öğretmenler bu panoyu görebiliyor ve ilgili kişiler gerekli geribildirimlerde bulunuyor.
	Soru Parkuru: Öğrenme için merak ve soru sormak oldukça önemlidir. Çocukların merak ettiklerini öğrenebilmek, sorularına cevap verebilmek için sınıflarda alanlar oluşturuluyor. Çocukları soru sormaya teşvik eden bu uygulama kapsamında çocukların çok farklı konularda merakları olduğu öğretmenler tarafından fark ediliyor. Ortaya çıkan sorulara, öğretmenler mümkün oldukça cevap vermeye çalışıyorlar.
	İletişim Kutuları: Yetişkinlerle yüz yüze konuşmanın tüm çocuklar için kolay olmadığını, bu nedenle bazı sessiz, kendini çok iyi ifade edemediğini düşünen çocukların buna yanaşmadığını fark eden okul yönetimi, okul idarecileri ve her öğretmen için teknoloji tasarımı öğretmeni ile iletişim kutuları hazırlıyor. Çocuklar idarecilere ve öğretmenlere ilişkin geribildirimlerini isimli ya da isimsiz olarak kutuya atabiliyorlar.
	Danış-Can: Projenin web sitesinde öğrencilerin rumuz, isim ya da e-posta vererek okul yönetimine ve öğretmenlere danışmak istedikleri konuları yazabildikleri bir alan oluşturuluyor.

Öğrencilerin okulda sorumluluk alması ve görünür olması	Aktif Vatandaşlık: Bazı okullarda “ayın öğrencisi” seçimi yapılır. Bu uygulama genelde sınıf öğretmenin ve rehber öğretmenin sorumluluğundadır. Genellikle de öğrenciler neden seçildiklerini bilmezler. Aktif Vatandaşlık uygulaması bu uygulamaya alternatif olarak geliştiriliyor. Önce öğrencilerle aktif vatandaş nasıl olur üzerine konuşuluyor ve belirli davranış ve yaklaşım örnekleri oluşturuluyor. Ardından her ay sınıf öğretmeni ve sınıftaki tüm çocuklar kendi aralarında yaptıkları tartışmalarla her sınıf için aktif vatandaşlar seçiyor. Sonrasında, çocukların sorumluluğunda aktif vatandaş panosu hazırlanıyor, panoda aktif vatandaşların fotoğrafları ve neden seçildiklerine dair bilgiler yer alıyor. Aktif vatandaş yazılı rozet seçilen öğrenciye armağan ediliyor ve öğrencinin rozeti taşıması bekleniyor.
	Okul Radyosu: Okulun bilgisayar ve Türkçe öğretmenin eşgüdümünde, istekli öğrenciler (ikisi daha aktif olan on kişilik bir ekip) belirleniyor. İnternette ve okul içindeki ekranlardan yayın yapan bir okul radyosu kuruluyor. Radyodaki tüm yayın akışı çocukların sorumluluğunda, öğretmenlerin denetiminde gerçekleşiyor. Radyonun olduğu alana yerleştirilen kutuya öğrenciler istek parçalarını yazıyorlar. Teneffüslerde yayın yapan radyoda, öğrencilerin istek şarkıları, duyurular, okul içi haberler (aktif vatandaşlık seçimleri, spor başarıları, ortak sınavların tarihleri-sonuçları), öğrencilerin doğum günü kutlamaları, hasta olanlara geçmiş olsun mesajları gibi unsurlardan oluşan, çocukların hazırladıkları bir yayın akışı bulunuyor.
Okulda kişilerarası yaşanan sorunların ilgili taraflarca uzlaşısı ile çözülmesi	Uzlaşma Odası: Birçok okulda olduğu gibi, Polis Amca Ortaokulu’nda öğrenciler arasındaki ya da öğrenci-öğretmen hatta veliler arasındaki sorunlar ve çatışmalar için hemen okul idaresine başvuruluyordu. Bu durumu önlemek için, okulda yaşanan anlaşmazlıkların çözümünde ilk basamak olacak bir görüşme odası hazırlanıyor. Bu odadan sorumlu bir öğretmen bulunuyor, okul idaresine gelen sorunlar buraya yönlendiriliyor ya da kişiler dilekçe ile başvurabiliyorlar. İlgili taraflar, bir öğretmenin kolaylaştırıcılığında bir araya geliyor ve karşılıklı olarak sorunlarını ifade ediyorlar. Bu oda tarafların sakinleşmesini, birbirini dinlemesini ve çoğunlukla anlaşmasını sağlıyor. Eğer çözüm sağlanamazsa, birlikte bir dilekçe hazırlanarak idareye sunulabiliyor. Bu uygulama ile okul idaresi, üzerindeki sorumluluğu okul paydaşları ile paylaşarak hem yükünü azaltıyor hem de ilgili tarafların sorumluluk almasını sağlıyor.

Tablodaki uygulamaların yanı sıra, okulda demokratik ve çocuk dostu ortam yaratmak için fiziksel ortamın iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılıyor. Sınıflar düzenleniyor (sıralar U düzeni yapılıyor, raflar koyuluyor, minderlerden oluşan bir köşe hazırlanıyor), çocukların katılımıyla duvarlar boyanıyor, resimler yapılıyor. Ayrıca öğretmenler derslerde “demokrasi” ve “haklar” konularında çocukların farkındalığını artırmak üzere farklı etkinlikler yapıyorlar.

Öğrencilerin geliştirilen araçlar ve yöntemler aracılığıyla katılımının yarattığı etki

Öğrencilere görüşlerini ifade edebilecekleri uygun araçlar ve ortamlar sunmak; öğrenci katılımının gerçekleşmesi için yeterli değildir. Öğrencilerin bu araçları güvenle ve istekle kullanmaları, kullandıklarında ilgili taraflardan geribildirim almaları ve görüşlerinin kararlara etki edebildiğini görmeleri gerekiyor. Eğer okul yönetimi ve öğretmenler çocukların güvenini kazanır, görüşlerini dikkate alır ve kararları hayata geçirirse, bu sadece öğrencilerin yaşamını değil yetişkinleri ve hatta tüm okulu etkileyebiliyor.

Okulun eski müdürü ve projenin yürütücülerinden Mete Kızılkaya, çocuklardan gelen görüşleri ellerinden geldiği kadar değerlendirdiklerini, dikkate aldıklarını ve çocuklara geribildirim verdiklerini ifade ediyor. Benzer bir şekilde, görüşme yapılan okul meclisi başkanı Umut Deniz de sadece bu proje kapsamında değil genel olarak, -özellikle okul yönetimi tarafından- çocuklardan gelen görüşlerin dikkate alındığını ve birçoğunun hayata geçtiğini farklı örneklerle anlatıyor. Örneğin, kendisinin dört yıl önce okul meclisinde değilken başlattığı kağıt toplama kampanyasına okul yönetimin tam destek verdiğini, hatta kampanyada arkadaşlarının dikkatini çekemeyince, onlardan gelen talepler üzerine aklına gelen “en çok kağıt toplayan sınıf cuma günleri serbest kıyafetle gelsin” ödülünün okul yönetimi tarafından kabul edildiğini belirtiyor. Bunun dışında, çocuklardan gelen “parti yapalım” önerisi üzerine yerli malı haftasını 3 hafta önceye alarak okulda parti yapılması, sosyal bilgiler öğretmenine gelen “hep ders biraz eğlence olsun” değerlendirmesi üzerine o sınıfla beraber karar alıp dersin film izleyerek yapılması gibi birçok örnek yaşandığı belirtiliyor.

“Bizim okul bence Ankara’daki en farklı okul. Yenidoğan dersem anlarsınız, olduğu yer kötü ama okul farklı. Okulda birçok çalışma yapılıyor, öğrencilere değer veriliyor. Okulu okul yapan öğrencilerdir. Öğrencilere değer vermek, karar alırken danışmak gerekir.”

Öğrenci Meclisi Başkanı

Öğrencilerin görüş oluşturmaları için farklı araçlar sunmak ve görüşlerini dikkate almak, görüş geliştirme motivasyonunu artırıyor. Çocukların kendilerini ifade etme alanları çoğaldıkça, kendilerini ifade etme becerileri gelişiyor, okula aidiyet hissettikçe okula olan ilgileri artıyor, kendilerini daha değerli hissettikleri için kendilerine olan güvenleri artıyor. Özellikle aktif vatandaşlık uygulaması çocukların sorumluluk almalarını, sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlıyor.

“Öğrenciler nasıl öğreneceklerini kendileri bilirler. Ben projeksiyon kullanıyordum ama onların ders kitabında altını çizme alışkanlığı var. Biz de ikisini kullanıyoruz. Sınav tarihleri, sınıftaki problemlerin çözümleri gibi birçok konuya onlarla birlikte karar veriyoruz. Bu benim de işimi sevmemi sağlıyor.”

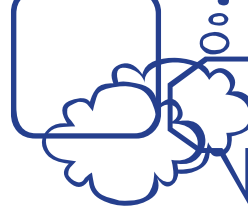
Şerife Demir, Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Öğrencileri dinlemek, onların görüşlerini almak yetişkinlerde de değişim yaratıyor. Öğretmenlerin, iletişim kutularına hep küfür yazacaklarını düşünüp korkarken, öğrencilerin “eğitim hakkı” kapsamında önemli değerlendirmeler yaptığını görmeleri, aktif vatandaşlık uygulaması ile hiç fark etmedikleri öğrencilerin farklı yönlerini keşfetmeleri, derste gülümsemediğini çocuklardan duymaları gibi birçok deneyim çocuklara ilişkin algılarda değişim yaratıyor ve öğretmenler çocukların kapasitelerine güvenmeye başlıyorlar.

Polis Amca okulunda öğrenci katılımı sürecinde dikkat çeken noktalar

Okullarda öğrenci katılımına yönelik yapılan çalışmaların yürütülebilmesi için okul yönetiminin tutumu oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalar için hem çocukları hem öğretmenleri motive etmek, takip ve değerlendirme yapmak gibi konularda okul yöneticilerinin etkisi büyüktür. Öğrenci katılımının kişilerin iradesi ve inisiyatifinden çıkıp okul kültürünün parçası olması ise uzun bir süreci gerektiriyor. Eğer bu süreç tamamlanmazsa, öğrenci katılımı da görevlilerin değişiminden etkilenebiliyor. Polis Amca Ortaokulu da buna benzer bir süreç geçiyor. Geçen dönem aktif olan ekibin birçoğu farklı okullara gittiği için bu dönem yeni ekipler oluşturulmaya çalışılıyor. Bu durum bazı aksaklıklara neden olsa da; kolay uygulanabilir araç ve yöntemler kişilerden bağımsız şekilde öğrenciler tarafından kullanılabilir.

Projenin uygulayıcıları çalışmanın daha yeni olduğunu, bu uygulamaların etkisini görebilmek için biraz daha zamanın geçmesi gerektiğini belirtiyorlar. Okulda şiddetin azaldığını gözlemlediklerini ama bunun için sayısal veri oluşturamadıklarını ve özellikle okulda psikolojik danışmanın olmamasının büyük bir eksiklik olduğunu ifade ediyorlar. Bu çalışma ile, ayda bir düzenli olarak toplanan okul meclisine ek olarak okuldaki tüm öğrencilere ulaşmayı hedeflediklerini ve tek bir öğrencinin hayatında değişim yaratmanın bile önemli olduğunu vurguluyorlar. Örneğin Danış-Can uygulamasında, anne-babası ayrıldığı için Hatay’a giden öğrencinin endişeli mesajı üzerine öğrenci ile görüşülüyor. Öğrencinin Hatay’daki Suriyeli çocuklar için kitap toplama fikri olduğu öğreniliyor ve yaşama geçiriliyor. Böylelikle, okulun desteğiyle öğrenci kendisi için zorlu olan bu değişikliklerle daha rahat başa çıkıyor. Çocukların kendilerini ifade edebildikleri ve güvendikleri yetişkinlerin olması, çocukların zorluklarla baş edebilmeleri ve haksızlıklarla mücadele edebilmeleri için en önemli başlangıç noktası oluyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Bu örnekte ele alınan çalışmalar, bir proje kapsamında alınan hibe ile yürütülüyor. Çalışmaların bu okulda sürdürülebilirliği açısından projenin bitmesi ve yukarıda bahsedildiği gibi proje ekibinin okuldan ayrılması gibi riskler gözlemleniyor. Okulun bu gibi risklere ilişkin çözümler üretmesi gerekiyor. Bu uygulamalar şu an bir hibe kapsamında yapılmakta olsa da, bu örnekte ele alınan proje faaliyetlerinin hiçbiri (eğitimler dışında) maliyeti yüksek olan çalışmalar değil. Bu uygulamaların olması için gerekli olan şey okulda çocuk katılımının sağlanmasının bir yükümlülük olduğunu bilmek ve bu konuda çalışmaya istekli olmak. Bu konuda okulların iyi uygulamalarını başka okullara aktarması için alan yaratılması gerekiyor. Örneğin Polis Amca Ortaokulu'nun deneyimi başka okullarda rahatlıkla uygulanabilir çalışmalar içeriyor ve okullardaki mevcut öğrenci katılım mekanizmalarına uygun alternatifler sunuyor. Okul, bu proje kapsamında çocukların hazırladığı tiyatro oyunu, projenin tanıtım toplantıları ve basılı materyaller aracılığıyla bulunduğu ilçedeki okullara deneyimlerini aktarmaya çalışıyor. Ayrıca bu projedeki gibi yerel işbirliklerinin⁸⁸ oluşturulması da çalışmaların sürdürülebilirliği için önemli görülüyor.

Polis Amca Ortaokulu diğer okullara ne öneriyor?⁸⁹

- Okulun çevresinden, öğrencilerinden, velilerinden, koşullarından şikayetçi olabilirsiniz fakat şikayet etmenin bir sonraki aşamasına geçin ve şartları zorlayın.
- Dersler aksamasın derken öğrencilerin kendilerini keşfetmelerini, ifade etmelerini engelleyecek tutumlarda olmayın. Çocukların derse ilgisini sağlamak çoğu zaman ders dışında yapılanlarla sağlanıyor.
- Okul yönetiminin sürecin içinde aktif olmasını sağlayın.
- Veli desteğini almaya çalışın, bu yarattığınız etkiyi büyütecektir.
- Yaratıcılığınızı kullanın, maliyetsiz ve etkili alternatif mekanizmalar ve yöntemler geliştirin ve deneyin.
- Okulun paydaşlarından gelen önerileri dikkate alın, paydaşlar arasında etkili iletişim kanalları oluşturun.
- Proje başvuruları yapmaktan çekinmeyin, okulun görünürlüğünü artırın.
- Çocukların her birinin özel olduğunu düşünün, sayıların değil tek bir çocuğun hayatının değişmesinin başarı olduğuna inanın ve umudunuzu kaybetmeyin.

⁸⁸ Bu proje kapsamında Altındağ Belediyesi ile işbirliği yapıyor ve Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün desteği alınıyor. Okuldaki yetkililer, özellikle eski İlçe Milli Eğitim Müdürü Erol Bozkurt'un desteğini vurguluyorlar.

⁸⁹ Bu öneriler; projenin eski koordinatörü ve okulun eski müdürü M. Kızılkaya, Ş. Demir (Sosyal Bilgiler öğretmeni) ve U. Deniz (Öğrenci Meclisi Başkanı) ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir.

Kaynaklar

Mete Kızılkaya (Proje eski koordinatörü/Okulun eski müdürü) ile 26.12.2014 tarihinde yapılan görüşme

Umut Deniz (Okul Meclisi Başkanı) ile 05.01.2015 tarihinde yapılan görüşme
Şerife Demir (Sosyal Bilgiler Öğretmeni) Şerife Demir ile 05.01.2015 tarihinde yapılan görüşme

Polis Amca Ortaokulu, Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Hibe Programı Proje başvuru metni

Polis Amca Ortaokulu web sitesi, 9 Ocak 2015,
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/708105/

ÇHK (2009). *General comment no. 12: The right of the child to be heard*. 2 Temmuz 2014, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

Polis Amca Ortaokulu'nun deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Mete Kızılkaya (kizilkayamete@hotmail.com)

Okulun web sitesi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/708105/

Okulun telefonu: 0 (312) 316 4615

Araştırmacılar Neden Çocuk Olmasın?

Öğrencilerin kendi gündelik yaşamlarına dair merak ettikleri sorular üzerine araştırma yapmalarını içeren ve İstanbul'daki Darüşşafaka Ortaokulu ve Lisesi'nde 2010-2011 eğitim-öğretim yılından beri uygulanan bu örnek, öğrencilerin seçtikleri konuları araştırmalarının ve bu doğrultuda kararlar almalarının okul yaşamındaki önemini ortaya koyuyor.

Anahtar Sözcükler

Araştırma * Karar mekanizmalarını etkileme * Ekip çalışması * 10-11 yaş * Türkiye

Özel Darüşşafaka Ortaokulu ve Lisesi hakkında

Uygulamanın yapıldığı Özel Darüşşafaka Ortaokulu ve Lisesi Türkiye'nin en eski okullarındandır. Okul, İstanbul'un Sarıyer ilçesinde Maslak semtinde bulunuyor. Annesi veya babası hayatta olmayan ve ailelerinin maddi koşulları yetersiz olan yetenekli öğrencilere ilkokul 5. sınıftan liseyi bitirinceye kadar tam burslu ve yatılı eğitim olanağı tanıyan okul, sınavla öğrenci kabul ediyor. Öğrencilerin eğitim, giyim, barınma, beslenme ve sağlık hizmetlerine ilişkin giderler, tarihi 1863 yılına kadar giden Darüşşafaka Cemiyeti'ne yapılan bağışlarla karşılanıyor. Lise ve ortaokulda 900'ü aşkın öğrencinin eğitim gördüğü okuldaki öğrencilerin % 53'ü İstanbul'dan, % 47'si ise diğer illerden geliyor. Öğrencilerin görüşlerini ifade etmeleri ve karar alma süreçlerine katılımı, Darüşşafaka Cemiyeti ve Eğitim Kurumları yöneticileri tarafından önemseniyor ve destekleniyor.

Araştırmacı Çocuk Programı'nı geliştirme ve uygulama süreci

Özel Darüşşafaka Ortaokulu 5 ve 6. sınıf öğrencileri kendi gündelik yaşamlarından yola çıkarak araştırma soruları belirliyorlar ve bu sorulara ilişkin araştırmalarını yapıp, ulaştıkları bulguları öğretmenlere ve arkadaşlarına sunuyorlar. Düzenli olarak uygulanan ve okulun Araştırmacı Çocuk Merkezi⁹⁰ işbirliği ve rehberliğiyle yürüttüğü programda, çocukların inisiyatifiyle yapılan araştırmalar okul yönetimi ve öğretmenler tarafından dikkate alınıyor ve okul yaşamı ile eğitim süreçlerinde önemli değişikliklere yol açıyor. Uygulamanın başarısında, öğrencilerin aktif katılımı kadar, okuldaki yöneticilerin ve öğretmenlerin çocuk katılımının önemine inanmaları ve öğrencileri hem süreç boyunca hem de sonuçlara eriştiklerinde desteklemeleri rol oynuyor.

“Küçükken bile benim fikirlerim alınsın, ne merak ettiğim bilinsin isterdim. Araştırmacı çocuk programı bu isteğimi yerine getirdi. Aynı zamanda renkli ve istek uyandıran bu çalışma çok hoşuma gitti.”

Araştırmacı Çocuk Programı'na katılan bir öğrenci

Araştırmacı Çocuk Programı, okulda 2010-2011 eğitim-öğretim yılından beri uygulanıyor. 2010-2014 yılları arasında sadece 5. sınıf öğrencileri, 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren ise tüm 6. sınıf öğrencileriyle yürütülen programın “...teknolojik gelişmelere ve bunların yol açtığı değişime uyum sağlayabilen, sürekli olarak kendini yenileyebilen, bilgiyi üreten, paylaşan, araştırma becerilerine sahip, kendi öğrenmelerine yön verebilen, bilimsel araştırmanın temel süreç ve ilkelerini günlük yaşamındaki durumlara uyarlayabilen, merak ettiği bir soruya cevap bulmaya çalışan, verilerle düşünebilen ve verileri baz alarak karar alma süreçlerine katılan bireyler yetiştirme” ihtiyaçlarından doğduğu belirtiliyor.

Süreç yetişkinler tarafından planlanmış olsa da öğrenciler araştırma sürecine kendi gözlemlerinden ve merak ettikleri konulardan başlıyorlar. Belirledikleri konular, kendi yaşadıkları yerle ilgili belirledikleri bir soruna ilişkin ya da sadece merak ettikleri bir konuya dair olabiliyor. Araştırmanın başlangıcından sonuna kadar öğrencilerin karar alıcı konumunda olması hedefleniyor.

⁹⁰ 2009 yılında Ankara'da kurulmuş olan Araştırmacı Çocuk Merkezi'ne ilişkin ayrıntılı bilgi www.acmtr.org adresinde yer alıyor.

Araştırmacı Çocuk Programı⁹¹

PROGRAMIN AMACI

İlköğretim düzeyindeki öğrencilerin bilimsel araştırmanın temel süreç ve ilkelerini anlayabilmelerini, günlük yaşamdaki durumlara uyarlayabilmelerini ve kullanabilmelerini, öğrenmeye yönelik motivasyonlarını güçlendirmelerini, kendi ilgi alanlarını keşfetmelerini sağlamak

AŞAMALAR

KAZANIMLAR

Merak etme

Farkındalık kazanır; çevresini keşfeder.

Soru sorma

Düşünme becerileri gelişir; çevresini sorgular; plan yapar.

Veri toplama

İşbirliği yapar; kendini ifade eder; veri toplar; problem çözer; sorumluluk alır; teknolojiyi kullanır; yönergeleri takip eder.

Verileri analiz etme

Karşılaştırır; sınıflandırır; analiz yapar; üst düzey düşünme becerileri gelişir.

Değerlendirme ve rapor yazma

Türkçeyi doğru ve etkin kullanır; yaratıcı düşünür.

Sunum yapma

İletişim kurar; kendine güveni artar; yaratıcı düşünür; yaratıcılığı gelişir; teknolojiyi kullanır; kendini ifade eder.

Uygulamanın hazırlık süreci şöyle ilerliyor. Öğrenciler araştırmanın ne olduğunu oyunlarla fark ediyor. Bu süreçte ayrıca öğrencilerin gözlemledikleri durumları öğrenme ortamına taşımaları ve tartışmaları; gerçek bir araştırmacı gibi bir ihtiyacı tanımlamaları sağlanıyor. Ardından öğrenciler kendi belirledikleri bir araştırma sorusu çerçevesinde çalışıyor, veri topluyor, verileri analiz ediyor, bunlara dayalı sonuçları yazıyor, yorumluyor ve raporluyor; son olarak kendi dönem arkadaşlarına ve öğretmenlerine araştırmalarını sunarak bulguları tartışıyorlar.

91 Araştırmacı Çocuk Okul Programı'nın 17 Haftalık Aşamaları ve Kazanımları.

araştırma pozitif etkilidir
Anlatılan Çocuğun El Kitabı'nı kullanın, parantez kaldırın.

Araştırma Yapmanın Basamakları

Kaynak: Şahhüseyinoğlu, 2011.

Öğrencilerin araştırma sorularına örnekler:

- Darüşşafaka öğrencilerinin çevre duyarlılığı ne düzeyde gelişmiştir?
- Yatılı okul ortamı öğrencileri nasıl etkiliyor?
- Voleybol ve futbol topları neden farklıdır?
- İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin eğlenme algıları nasıldır?
- İnsanlar neden farklı dil konuşur? Dil nasıl öğrenilir?
- Çocuklar ile yetişkinlerin ağlama sebepleri arasındaki farklılıklar nelerdir?
- Bakteriler ağız ortamında farklı koşullarda nasıl beslenir?
- 10-11 yaş ve 15-17 yaş grubundakilerde korku ve kaygı yaratan etkenler nelerdir?
- Görsellerin ikna üzerinde nasıl bir etkisi vardır?
- Bilişim teknolojilerinin insan sağlığı üzerindeki etkileri nelerdir?
- 5. sınıf öğrencileri ödevlerini yaparken kolaya kaçıyor mu?
- Mavi güneş var mıdır?
- Çevre kirliliği insanları ve hayvanları nasıl etkiler?
- İnsanlar neden sigara içme ihtiyacı duyarlar?
- Darüşşafaka'nın 5. sınıf erkekleri kızlardan neden daha fazla futbol oynuyor?
- Çocuklar neden oyun oynamak ister?
- Savaşlar insanları nasıl etkiler?
- 4, 5 ve 6. sınıftaki kız ve erkeklerin renk, arkadaş ve giysi seçimleri nelere göre farklılık gösterir?

- Çizgi filmlerdeki subliminal mesajlar nelerdir ve 10-13 yaşındaki çocukları nasıl etkiler?
- Eskimo evleri buzdan yapıldığı halde içleri neden sıcaktır?
- Ay olmasaydı dünyaya ne olurdu?

ARAŞTIRMACI ÇOCUK PROGRAMINDA ULAŞILAN SAYILAR⁹²

	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	TOPLAM
Sınıf seviyesi	5. sınıf	5. sınıf	5. sınıf	6-7-8. sınıf	6. sınıf	
Öğrenci sayısı	113	118	118	15	96	460
Araştırma sayısı	25	24	26	8	28	111
Danışman öğretmen sayısı	18	13	16	6	30	

Araştırmacı Çocuk Programı'nın bireysel etkileri

Araştırma süreci, başından sonuna çocuklar tarafından, çocukların kararlarıyla yürütülüyor. Dolayısıyla çocuklar araştırma becerilerinin yanı sıra katılıma ilişkin bilgi edinme, kendini ifade etme, karar alma ve ikna gibi becerilerini de geliştiriyorlar.

Öğrencilerde eleştirel düşünme, etrafındaki olaylara ya da durumlara duyarlı olma, sorunu verilere dayalı olarak tanımlama ve çözüm için çaba sarf etme konularında gelişim görülürken öğrencilerin program aracılığıyla bilimsel düşünmenin temeli olan sorgulamayı yaşamlarının bir parçası haline getirdiği gözlemleniyor.

Araştırmacı Çocuk Programı öğrenci kazanımları⁹³

- Bilimsel yollarla sorunları tanımlama
- Bilimsel araştırma yapılırken olası konuları ayırt etme
- Bilimsel araştırmanın temel özelliklerini ayırt etme
- Bilimsel bilgiyi araştırırken anahtar kelimeleri belirleme, kaynak taraması yapma
- Bilimsel soruları yanıtlamak
- Bilimsel yöntemleri bilme, farklı bilimsel araştırmalar ve tasarımlar yapma
- Veri toplama (ör. nicel ölçümler, nitel gözlemler), düzenleme ve bunlarla doğru sonuçlara ulaşma
- Rapor hazırlama ve sunum yapma

92 Özel Darüşşafaka Ortaokulu Araştırmacı Çocuk Programı Yıllık Verileri.

93 Araştırmacı Çocuk Okul Programı'nın 17 Haftalık Aşamaları ve Kazanımları.

Araştırmacı Çocuk Programı ile ilgili öğrencilerin en çok hoşlandıkları⁹⁴

- Yardımlaşma, grup çalışması, işbirliği, hoşgörü
- Merak edileni öğrenme, keşfetme
- Rapor, sunum hazırlama ve yapma
- Deney yapma
- Etkin katılımında bulunma
- Gözlem yapma
- Araştırma yapma süreci
- Görüşme ve röportaj yapma
- Oyunlar

Araştırmacı Çocuk Programı ile ilgili öğrencilerin en hoşlanmadıkları⁹⁵

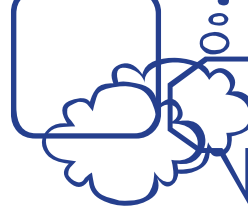
- Zamanın kısıtlı olması
- Zamanı doğru kullanamama
- Sunumların uzun olması
- Kaynak bulma zorluğu yaşama
- Anket okuma
- Raporda hata çıkması
- Grup içinde öğrenciler arasındaki sorunlar
- Rapor yazma

Araştırmacı Çocuk Programı'nın okul düzeyindeki etkileri

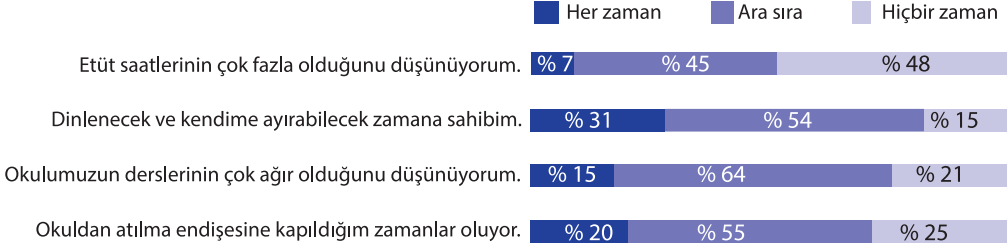
Yukarıda örnek olarak verilen araştırma soruları arasında yer alan "Yatılı okul ortamı öğrencileri nasıl etkiliyor?" araştırma sorusuna yönelik çalışmada şu bulgulara da ulaşıyor: "Öğrencilerin okuldan memnun oldukları halde okulun ders yükünü ağır buldukları" ve "Öğrencilerin okuldan atılma endişelerinin yüksek olduğu, bu konuda daha güvenli olmaları gerektiği". Bu bulgular, okul idaresinin konuyu gündeme almasına yol açıyor. Sonraki yıllarda haftalık ders saatlerinin azaltılması konusunda çalışma yapılırken, öğrencilerin okuldan atılmasına ilişkin yönetmelikler gözden geçiriliyor.

94 Özel Darüşşafaka Ortaokulu Araştırmacı Çocuk Programı 2012-2013 Öğrenci Değerlendirmeleri.

95 A.g.e.

Çocukların Bulgularından Örnekler

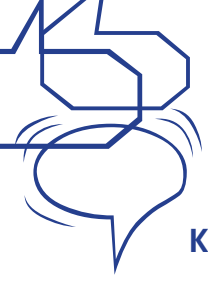
6. sınıf öğrencilerinin ödev yapma süreçleriyle ilgili araştırmasında ise en fazla sıkıntı yaratan ödevlerin matematik dersinde verildiği ortaya çıkıyor. Sonuçlar matematik öğretmenleriyle paylaşıldıktan sonra; öğretmenler de benzer bir sorun tanımladıklarını söylüyorlar ve kendileri de bir araştırma yürütüyorlar. Hem öğrenciler hem de öğretmenlerin çalışması sonucunda bir sonraki yılda kaynak kitap sayısı azaltılıyor ve ödevlerin sıklığıyla ilgili bir düzenleme yapılıyor. Dahası, okuldaki oyun alanlarına ilişkin yapılan araştırma, 5. sınıf öğrencileri için öğrenci evlerinde ve dış mekanlarda oyun alanları oluşturulmasına vesile oluyor.

Araştırmacı Çocuk Programı okul yönetiminin kendi politika üretme süreçlerini gözden geçirmesine de yol açıyor. Bunun nedeni, bu süreçte öğrenciler verilere dayalı sonuçlara ulaşırken; okul yönetiminin kendi karar alma süreçlerini verilere dayandırmadığını fark etmesidir. Bu sayede okul içinde alınacak tüm kararların verilere dayalı olması yönünde çalışma başlatılıyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Program, öğrencilere rehberlik eden öğretmenler aracılığıyla sürdürülüyor. Araştırmacı Çocuk Merkezi'nin çalışmaları yürüttüğü beş yıl boyunca yapılanları gözlemleyen öğretmenler, 2015-2016 yılları itibarıyla programın kolaylaştırıcıları haline gelecek ve oynusu ve etkileşimsel süreçlerle bezenmiş teorik uygulamaları ve öğrencilere rehberlik süreçlerini eşzamanlı biçimde gerçekleştirecekler. Programın sürdürülebilirliğinin bu yolla sağlanması hedefleniyor.

22-23 Haziran 2012 tarihlerinde Araştırmacı Çocuk Merkezi, Darüşşafaka Eğitim Kurumları ve Open University işbirliğiyle dünya çapında genç araştırmacıları bir araya getiren 2. Uluslararası Araştırmacı Çocuk Konferansı Darüşşafaka'da düzenlendi. İngiltere, Avustralya, İran ve Türkiye'den genç araştırmacıların araştırmalarını sunmasının, çalışmanın yaygınlaşmasına ve derinleşmesine katkıda bulunduğu düşünülüyor.

Kaynaklar

Özel Darüşşafaka Ortaokulu web sitesi, 9 Ocak, 2015,
<http://www.darussafaka.k12.tr>

Kaval, E., Terzioğlu, H., Şentürk, M. A., Aydal, A. T. ve Çavdar, H. N. (2011).
Arkadaşlarım yatılı okul yaşantısından nasıl etkileniyor? 2010-2011 Mayıs bilimsel araştırma raporu. Yayınlanmamış rapor, Darüşşafaka Eğitim Kurumları.

Şahhüseyinoğlu, D. (2011). *Araştırmacı çocuğun el kitabı*. Ankara: Araştırmacı Çocuk Merkezi Yayınları.

Şahhüseyinoğlu, D. ve Alibeyoğlu, M. C. (2013). *Araştırmacı Çocuk Programı 2012-2013 eğitim öğretim yılı özel Darüşşafaka Eğitim Kurumları değerlendirme raporu*. Yayınlanmamış rapor, Darüşşafaka Eğitim Kurumları.

"Araştırmacı Çocuk Okul Programı'nın 17 Haftalık Aşamaları ve Kazanımları" için iletişim: meltem.alibeyoglu@darussafaka.net, derya@acmtr.org

"Özel Darüşşafaka Ortaokulu Araştırmacı Çocuk Programı Yıllık Verileri" için iletişim: meltem.alibeyoglu@darussafaka.net

"Özel Darüşşafaka Ortaokulu Araştırmacı Çocuk Programı 2012-2013 Öğrenci Değerlendirmeleri" için iletişim: meltem.alibeyoglu@darussafaka.net, derya@acmtr.org

Darüşşafaka Ortaokulu'nun deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Meltem Ceylan Alibeyoğlu (meltem.alibeyoglu@darussafaka.net)

Okulun web sitesi: <http://www.darussafaka.k12.tr>

Okulun telefonu: 0 (212) 286 2200

Öğrenciler Arabuluculuk Sistemiyle Bağımsızlaşıyor

İzmir Buca'daki Akşemsettin Ortaokulu'nda 2010 yılından beri uygulanan akran arabuluculuğu programı, öğrencilerin sorunlarını şiddete dayalı olmayan yöntemlerle kendi aralarında çözmelerini kolaylaştırıyor. Bu örnekte, akran arabuluculuğu programının öğrencilerin hem okulda hem de okul dışında söz sahibi olmalarına ve birey olarak kabul edilmelerine katkıda bulunduğu görülüyor.

Anahtar sözcükler

Arabuluculuk * Çatışma çözümü * Müzakere * 10-13 yaş * Ortaokul * Türkiye

Akşemsettin Ortaokulu hakkında

Uygulamanın yapıldığı Akşemsettin Ortaokulu, alt ve orta sosyoekonomik düzeylerden ailelerin bulunduğu; yoksulluk, şiddet gibi sosyal sorunların yaygın olarak yaşandığı bir semtte yer alıyor. Okul ağırlıklı olarak işçi ve emekçi çocuklarına hizmet veriyor. Türkiye'nin hem batısından hem de doğusundan göç alan bir ilçe olan Buca'daki okulların geneliyle karşılaştırıldığında, okula görece düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği belirtiliyor. Akşemsettin Ortaokulu'nda etnik kökenleri birbirinden farklı olan birçok öğrenci öğrenim görüyor. 600-650 kadar öğrencinin eğitim aldığı okulda projeksiyon, bilgisayar gibi teknolojik donanımlar bulunsa da spor salonu gibi ders dışı etkinliklere ve sosyalleşmeye olanak sağlayacak alanlar bulunmuyor.

Arabuluculuk programı uygulama süreci

Akran arabuluculuğu programı, Akşemsettin Ortaokulu'nda her yaş düzeyinde uygulanıyor. Her sene, yeni gelen 5. sınıf öğrencilerine eğitim verildikten sonra süreç düzenli olarak devam ediyor. İlk aşamada öğrenciler arabulucularını seçiyorlar. Arabuluculuk programını uygulayan öğretmenler, uygulamanın yapılacağı sınıflardaki öğrencilere "Herhangi bir sorun olduğunda bir arkadaşınla aradaki anlaşmazlığı sınıftaki hangi arkadaşının çözmesini istersin?" diye soruyorlar. Her öğrenci sınıftaki anlaşmazlığı çözebileceğini düşündüğü üç öğrencinin ismini veriyor. En fazla oy alan öğrenciler arasından, her sınıftan eşit sayıda kız ve erkek öğrenci arabulucu olarak belirleniyor. Yaklaşık 30 kişilik bir sınıfta en az altı, en fazla sekiz arabulucu seçiliyor. Seçilenler arasında arabuluculuk yapmayı kabul edenler arabulucu olarak belirlenmiş oluyor. Arabulucu öğrenciler 30 saat süren "Anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuğu" konulu bir eğitime katılıyorlar ve bir arabuluculuk takvimi oluşturuluyor. Eğitimin son aşamasında öğrenciler arabulucu olacaklarına, adil olacaklarına, taraf tutmayacaklarına ve gizliliğe bağlı kalacaklarına dair söz verdikleri bir metni okuyarak sürece başlıyorlar. Öğrenciler her sınıfta bir kız ve bir erkek öğrenci olmak üzere iki kişilik ekipler halinde arabuluculuk takvimine uygun olarak iki hafta süreyle arabulucu oluyorlar; iki haftada bir sınıfların arabulucuları değişiyor.

Okulda bir arabuluculuk odası ve eşkenar üçgen biçiminde olan bir arabuluculuk masası kuruluyor. Arabulucular, öğrenciler arasındaki anlaşmazlıkları arabuluculuk masasında, eğitimde kendilerine aktarılan yöntemleri kullanarak çözmeye çalışıyorlar. Anlaşmazlıklar çeşitli yollarla masaya gelebiliyor. Bazı durumlarda çatışan öğrenciler yardım isterken, bazen arabulucu yardım teklif edebiliyor. Rehber öğretmen, öğretmenler, müdür veya müdür yardımcıları da kendilerine gelen sorunları arabuluculuk masasına yönlendirebiliyorlar.

Arabuluculuk masasında arabulucu öğrenci, öncelikle çatışan taraflardan birine ne olduğunu soruyor. Olayı dinledikten sonra kendi anladığı şekilde özetliyor (yansıtıyor) ve doğru anlayıp anlamadığını, anlatan öğrenciye soruyor. Daha sonra aynı şeyi çatışmadaki diğer tarafla da yapıyor. Ardından arabuluculuk sistematigindeki tüm soruları sırayla iki tarafa da yöneltiyor ve yanıtları doğru anlayıp anlamadığını yansıtarak ve özetleyerek kontrol ediyor. Sürecin son aşamasında her iki tarafın da yararına olacak çözümler üretilmeye çalışılıyor. Sürecin sonunda taraflar çözüme ulaşıp ulaşamadıklarına birlikte karar veriyorlar. Eğer çözüme ulaşıldıysa, çözümler bir sözleşmeye bağlanıyor ve taraflar sözleşmeye imza atıyor. Arabulucu, tarafların anlaşmazlığı çözüp çözmediğini bu sözleşme üzerinden takip ediyor.

ARABULUCULUK PROGRAMINDA YÖNELTİLEN SORULAR

- Aranızda neler geçtiğini nedenleriyle anlatır mısınız? (durum tespiti)
- Bunu yaşarken neler hissettiniz? Duygularınızı anlatır mısınız? (duygu)
- Arkadaşınızın söylediklerinden ne anladığınızı anlatır mısınız? (empati)
- Bu durumda ne istiyorsunuz? (istekleri ifade etme)
- Her iki tarafın yararına olacak en az iki tane çözüm seçeneği ne olabilir? (çözüm üretme)

Akran arabuluculuğu sistemi, eşitler arasında diyalog üzerine kuruludur. Ortaokuldan itibaren öğrenciler üzerinde akran etkisi arttığından ve öğrenciler kendi akranları arasındaki anlaşmazlıkların kökenini okuldaki yetişkinlerden çok daha iyi anladıklarından dolayı sorunların çözümünde de daha etkili oluyorlar.

Arabulucu öğrenciler kendileri arabuluculuk yapmadıkları haftalarda “çatışan” olarak da masaya gelebiliyorlar. Dolayısıyla arabulucular hem barıştırmacı hem de çatışan olabildikleri; yani masanın iki yanını da deneyimleyebildikleri için en büyük dönüşüm bu öğrencilerde yaşanıyor.⁹⁶ Aynı zamanda, sınıfta bir anlaşmazlık yaşandığında, arabulucuların bunun üzerinin kapatılması yerine ifade edilerek paylaşılmasını teşvik etmeleri bekleniyor. Böylece anlaşmazlıklar çok büyümeden veya kemikleşmeden arabuluculuk masasına taşınabiliyor.

Uyuşturucu bağımlılığı, cinsel istismar, aile içi şiddet gibi rehber öğretmenler tarafından çözülmesi gereken, aksi halde risk oluşturabilecek ciddi sorunlar dışında okul ortamında yaşanan her türlü anlaşmazlık arabuluculuk masasında çözülebiliyor. Arabuluculuğa konu olan anlaşmazlık türlerine ilişkin bir araştırma, okul ortamında genellikle fiziksel, sözel veya psikolojik şiddete dayalı çatışmalar yaşandığını ortaya koyuyor.⁹⁷ Akran arabuluculuğu oturumlarının % 98,9’unun anlaşmazlıkla sonuçlandığını gösteren bir diğer araştırma ise, çatışma konularının çoğunlukla fiziksel, sözel veya sözel olmayan şiddete, ilişki ve iletişim sorunlarına ve çıkar çatışmalarına ilişkin olduğunu ortaya koyuyor.⁹⁸ Anlaşmazlık konularının çoğunun akran zorbalığına ilişkin olduğu; bu bağlamda lakap takma, dışlama, zorbalık ve fiziksel şiddetin oldukça yaygın olduğu görülüyor.⁹⁹

Arabuluculuk programının öğrencilere etkisi

“Bir sorun olunca artık çekinmeden söz alıp kararımı söylüyorum. Eskiden bir şey olduğunda söylesem kavga çıkacak, bağıracağım, küseceğim diye söylemediğim oluyordu. Şimdi karşımdakine kararımı söyleme şeklini biliyor ve görüşlerimi bildirebiliyorum. Hayatım çok değişti.”

Arabulucu öğrenci

96 Arabuluculuk programına ilişkin araştırmalar yürüten ve örnekte anlatılan programı geliştiren ve yaygınlaştıran Dokuz Eylül Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Abbas Türnüklü ile 12.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

97 Türnüklü, 2004.

98 Türnüklü ve ark., 2009a.

99 Arabuluculuk konusunda araştırma ve uygulamalar yürüten Akşemsettin Ortaokulu rehber öğretmeni, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde Yrd. Doç. Dr. Derya Göğebakan Yıldız ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Akşemsettin Ortaokulu'nda arabuluculuk yapan öğrenciler, soru sorma, dinleme, yansıtma, teyit etme, özetleme, empati, duyguları dinleme-okuma, nedenlerini görme, öfkenin-kızgınlığın arka planını görebilme, barıştırma, uzlaştırma gibi becerileri deneyimleyerek öğreniyorlar. Süreçte yer alan tüm öğrenciler, kendilerine ait gerçek anlaşmazlık örnekleriyle müzakere ve sorun çözme becerilerini geliştirmiş oluyorlar. Çocuklar sadece aralarındaki anlaşmazlıkları çözmiyorlar; bu deneyim sayesinde birbirlerini anlama kapasitelerini geliştiriyorlar, dolayısıyla farklılıklarıyla birlikte yaşayabilme becerileri artıyor.¹⁰⁰ Ayrıca, birbirine küskün veya öfkeli iki kişiyi arabuluculuk masasına oturtabilmek ve ikna edebilmek çoğu zaman yaratıcı çözümler üretmeyi gerektiriyor. Dolayısıyla sorun çözme süreçleri, gerek arabulucunun gerekse anlaşmazlığa düşen tarafların yaratıcılığını da geliştiriyor.¹⁰¹

Çatışma çözümü ve akran arabuluculuğu eğitiminin öğrencilerin empati becerileri üzerindeki etkilerine ilişkin bir araştırmada, 10-11 yaş grubundaki erkeklerin empati becerisinde anlamlı düzeyde gelişme olduğu gözlemleniyor.¹⁰² Akran arabuluculuğu programına katılan 10-11 yaş grubundaki çocukların agresyon düzeylerindeki dönüşüme ilişkin bir başka araştırmada ise, programın öğrencilerin agresyon düzeylerinin azaltılmasında etkili olduğu ortaya konuluyor. Erkek çocukların programdan kız çocuklardan daha fazla yararlandığını gösteren bulgular ışığında, agresyon düzeylerindeki azalmanın sınıf içinde daha yapıcı, düzeltici ve barışçıl davranışlara yol açabileceği belirtiliyor.¹⁰³

ARABULUCULUK PROGRAMI ÖĞRENCİ KAZANIMLARI¹⁰⁴

- Soru sorma, dinleme, teyit etme, özetleme
- Duyguları dinleme-okuma, empati, kızgınlığın arka planını görebilme
- Müzakere, barıştırma, uzlaştırma
- Sorunlara yaratıcı çözümler üretme
- Adil davranma, sorunlar karşısında tarafgirlikten uzak kalma

Programla ilgili süreçlerin okula ve çevresine etkisi¹⁰⁵

Akran arabuluculuk programı, öncelikli olarak okul ortamının daha barışçıl olmasına katkı sağlıyor. Okuldaki disiplin sorunları azalıyor; çocuklar sorunları kendileri çözmeyi öğreniyorlar. Anlaşmazlıklar daha akılcı biçimde, üst düzey düşünme becerilerinden daha fazla yararlanılarak çözülmeye başlanıyor. “Yaramaz” diye etiketlenen öğrenciler diyalog kurma, soru sorma, dinleme ve empati kurma becerilerini ve alışkanlıklarını geliştiriyor. Öğrencilerin,

100 Prof. Dr. Abbas Türnüklü ile 12.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

101 Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan Yıldız ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

102 Türnüklü ve ark., 2009b.

103 Türnüklü ve ark., 2010.

104 Prof. Dr. Abbas Türnüklü ile 12.12.2014 tarihinde yapılan görüşme ve Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan Yıldız ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

105 A.g.e.

öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla diyalogları gelişiyor; okula olan sevgileri artıyor. Sınıf atmosferinde iyileşme gözlemleniyor. Daha önce öğretmenlerin sınıf içindeki vakitlerinin büyük bölümünü alan anlaşmazlıklar artık öğrenciler arasında çözüldüğünden, derslerin daha etkin işlenmesi sağlanıyor. Okuldaki uzlaşma kültürü gelişiyor. Dönüşümü öğrenciler kendileri, tabandan yukarıya doğru yaratmış oluyorlar.

Okulda gözlemlenen bu olumlu etkilerin yanı sıra program, okulda yaşanan temel sorunların tespit edilmesi ve bunlara yönelik çözümler geliştirilmesi konusunda da önemli bir rol oynuyor. Rehber öğretmenler arabuluculuk süreçlerinde ele alınan konuları değerlendirerek okulun risk analizi tablosunu çıkarıyorlar. Yürütülen arabuluculuk süreçlerinde özellikle öne çıkan sorunlar bulunup bulunmadığı; ne tür çözümlerin işe yaradığı analiz ediliyor. Analizin sonuçları okul idaresiyle paylaşılarak sistematik çözümler üretilmeye çalışılıyor. Örneğin, okulda spor salonu bulunmayışından dolayı Beden Eğitimi derslerinde yaşanan ve arabuluculuk masasına sıklıkla taşınan sorunlar, okul idaresi aracılığıyla Beden Eğitimi öğretmenine aktarılıyor ve öğretmen sorunlara çözüm üretmeye teşvik ediliyor. Yine çocukların sıklıkla anlaşmazlık yaşadıkları kantin sırasında yaşanan zorbalık olayları, okul yönetimiyle paylaşılarak çözülüyor. Sonuç olarak, arabuluculuk sisteminin iyi işlemesi sayesinde, öğrencilerle okul yönetiminin çeşitli konular için bir araya gelmesi kolaylaşıyor.

Öğrenciler arabuluculuk becerilerini kendi ailelerinde ya da mahallelerinde de kullanıyorlar. Örneğin kendi komşuları arasında veya mahalledeki arkadaşları arasında arabuluculuk yapıyorlar. Çocuklar, özellikle yaşları ilerledikçe aile içi anlaşmazlıkların çözümünde etkili olabiliyorlar. Bu da çocukları "Sözüne güvenilir insan" noktasına taşıyor, çocukların toplum içinde birey olarak kabul edilmelerine yol açıyor. Bu durum, çocuklara birey gibi yaklaşmayan toplum açısından çok önemli bir dönüşüme işaret ediyor. Özetle, arabuluculuk sistemi çocukların toplumda daha fazla söz sahibi olmasına katkıda bulunuyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Program ilçe düzeyinde ve MEB işbirliğiyle yürütülüyor. Tüknüklü, programın öğrencilere inisiyatif vermeye, onları kendi sorunlarını kendileri çözmeye teşvik etmeye istekli olan okullarda daha fazla sahiplenilip uygulandığını belirtiyor.¹⁰⁶

Çalışmanın sürdürülebilmesi için uygulayıcı yetişkinlerin çocukların kendi kendini yönetir hale gelmesine, bağımsızlaşmasına yönelik motivasyon hissetmesi gerekiyor. Öğretmenlerin sürece inanması da çok önemli bir etmen olarak ön plana çıkıyor. Bununla birlikte, gerçek anlamda sürdürülebilir ve etkili olması için, programın sadece ilçe düzeyinde değil ülke düzeyinde MEB tarafından sahiplenilmesi gerektiği belirtiliyor.¹⁰⁷

106 Prof. Dr. Abbas Türnükü ile 12.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

107 Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan Yıldız ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Akşemsettin Ortaokulu'nun deneyimi ışığında diğer okullara öneriler

Akşemsettin Ortaokulu'nun deneyimlerine göre, uygulamanın ilk yılı çok zor geçebiliyor. Bir yandan sistemi kurarken, diğer yandan okuldaki öğretmenlerin, yöneticilerin ve öğrencilerin farkındalıklarını artırmak gerekiyor. Okuldaki tüm yetişkinlerin, barışçıl çözümlerden yana olmanın yanı sıra bu konuda inisiyatif almaya istekli hale gelmesi önem taşıyor. Yöneticilere ve öğretmenlere ek olarak velilerin de süreci destekleme konusunda ikna olmaları gerekiyor. İçinde rehber öğretmen, diğer öğretmenler ve yöneticilerin de yer aldığı bir yürütme ekibi kurulmasının ve akademik destek alınmasının da sürece yararı oluyor.¹⁰⁸

Son olarak, arabuluculuk müzakereleri eşitlik üzerinden ilerleyen bir süreçtir. Nadir de olsa arabuluculuk sürecinde hiyerarşik bir ilişki kurmaya yönelik arabulucular oluyor; bu öğrenciler kendiliğinden süreçten eleniyor. Bu noktada öğretmenlerin eğitimler sürecinde ve sonrasında arabuluculara rollerinin sadece kolaylaştırıcılık olduğunu hatırlatmaları önem taşıyor. Diğer yandan, arabuluculuk görevi, sıklıkla şiddete başvuran öğrencilerin arabuluculuk konularından dolayı şiddetten sakınmasına da yol açabiliyor. Böylece arabulucu öğrencilerde sosyal ve duygusal boyutlarda önemli düzeyde olumlu dönüşümler sağlanabiliyor.¹⁰⁹

Kaynaklar

Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan Yıldız ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Prof. Dr. Abbas Türnüklü ile 12.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Türnüklü, A. (2004). Examining interpersonal conflicts among middle school students in Turkey. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 9(1), 87-100.

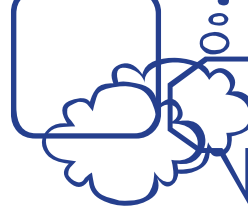
Türnüklü, A., Kaçmaz, T., Türk, F., Kalender, A., Şevkin, B. ve Zengin, F. (2009a). Helping students resolve their conflicts through conflict resolution and peer mediation training. *Conflicts. Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 639-647.

Türnüklü, A., Kaçmaz, T., Gürler, S., Kalender, A., Zengin, F. ve Şevkin, B. (2009b). Çatışma çözümü ve akran arabuluculuk eğitiminin öğrencilerin empati becerileri üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34(153), 15-24.

Türnüklü, A., Kaçmaz, T., Gürler S., Şevkin, B., Türk, F., Kalender, A. ve Zengin, F. (2010). The effects of conflict resolution and peer mediation training on primary school students' level of aggression. *Education 3-13*, 38(1).13-22.

108 Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan Yıldız 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşmede Dokuz Eylül Üniversitesi Anlaşmazlık Çözümü Uygulama Merkezi'ne değiniyor.

109 Yrd. Doç. Dr. Derya Gögebakan ile 20.12.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Akşemsettin Ortaokulu'nun deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Derya Göğebakan Yıldız (dgogebakan@yahoo.com)

Okulun web sitesi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/35/07/716112/

Okulun telefonu: 0 (232) 420 2744

Başka Bir Okul Meclisi Mümkün!

Çocukların temsilcilik sisteminden farklı bir okul meclisi yapısı ile okullarındaki tüm kararlara katılma sürecini anlatan bu örneğe, Bodrum'da kurulan Mutlu Keçi İlkokulu (Özel Yahşi İlkokulu) 2013 yılından itibaren ev sahipliği yapıyor.

Anahtar sözcükler

Okul kuralları * Öğrenme-öğretme süreçleri * Disiplin * Sosyal etkinlikler * Okul meclisi/konseyi * Alternatif eğitim * 5-9 yaş * Türkiye

Mutlu Keçi ilkokulu hakkında

Bodrum'daki Mutlu Keçi İlkokulu, Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) Derneği tarafından geliştirilen BBOM modelini uygulayan ilk model okuldur. BBOM Derneği, geliştirdikleri model ile, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de güvence altına alınan hakları hayata geçiren; çocukların kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayan; katılımcı demokrasiyle yönetilen; ekolojik dengeye saygılı ve ticari kar amacı gütmeyen okullar kurmayı; bu eğitim anlayışının yaygınlaştırılması ve benzer başka okulların hayata geçmesi için örnek olmayı amaçlıyor. BBOM'un dört ana eksenini olan "Demokratik Yönetim", "Alternatif Eğitim", "Ekolojik Duruş" ve "Özgür Finansman" üzerine kurulan model, Eylül 2013'te açılan Mutlu Keçi İlkokulu ile yaşama geçiriliyor.

2013-2014 eğitim-öğretim yılında açılan Mutlu Keçi İlkokulu'nda, 1, 2 ve 3. sınıflarda 45 çocuk eğitime devam ediyor. Okuldaki öğrencilerin bir kısmı burslu olarak eğitim görüyor. Okulun ismi çocuklarla yapılan atölyeler sonucunda çocuklar tarafından koyulmuş. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan (MEB) çocukların bulunduğu "Mutlu Keçi" ismine onay çıkmayınca, okulun resmi adı Özel Yahşi İlkokulu olarak belirlenmiş. Giderler, okul için kurulan eğitim kooperatifi ile karşılanıyor. Mutlu Keçi, Türkiye'de bir eğitim kooperatifi tarafından kurulan az sayıdaki okuldan biridir. Mutlu Keçi İlkokulu'nda MEB öğretim programları kullanılmakla beraber, ders çizelgeleri Türkiye'deki devlet okullarında kullanılanlardan farklı. Haftanın dört günü sabah akademik derslerle, öğleden sonra ise çocukların kendi seçtikleri atölyelerdeki çalışmaları ile geçiyor. Hayat Bilgisi dersleri, haftalık ders çizelgesinde tek bir güne toplanıyor ve okul dışında işleniyor. Okul meclisine tüm çocukların katılabilmesini sağlayabilmek için ders programında haftada iki saatlik bir zaman dilimi ayrılıyor.

BBOM modeli, çocuk katılımını temel bir ilke olarak gözetiyor. Bu nedenle, Mutlu Keçi İlkokulu'nda -burada anlatılan okul meclisi ile sınırlı kalmaksızın- tüm yaşam çocukların görüşleri ve katılımları ile şekillendirilmeye çalışılıyor. Çocukların her günün başında ve sonunda sınıf içinde toplanarak değerlendirme yapması; ders programında çocukların kendi seçtikleri atölyeye gidebilecekleri bir alan olması ve okulda yaşanan çatışmaları çözmek için sorumluluk alan çocukların dahil olduğu Çatışma Çözme Ekibi (ÇAÇÖ) ismini verdikleri ekiplerin çalışmaları bu yaklaşımın örnekleri arasındadır.

Başka bir okul meclisi geliştirme ve yürütme süreci¹¹⁰

Çocuk katılımı, BBOM modelinin tüm alanlarında dikkate alınıyor. Bununla beraber, model içerisinde çocuk katılımının en somutlaştığı mekanizma olarak okul meclisi öne çıkıyor. BBOM modelinde okul meclisi, en çok vakitlerini geçirdikleri yaşam alanlarına dair kararlara çocukların doğrudan katılım sağlayacakları bir yapı olarak kurgulanıyor. Haftalık ders programında meclis için iki saatlik zaman ayrılıyor; meclise okuldaki tüm öğretmenler, çalışanlar ile öğrenciler katılıyor ve burada okulun işleyişi ve gündelik yaşamına ilişkin kararlar alınıyor. Bu meclis sadece çocuklardan oluşmuyor, okuldaki yetişkinleri de kapsıyor ve bu yönüyle Türkiye'deki diğer okul öğrenci meclislerinden farklılaşıyor.

BBOM modelini geliştiren ekip, okul meclisi mekanizması üzerine çalışırken iki konu üzerinde tartışıyor: İlkokul yaş grubu için bu sorumluluğun fazla gelip gelmeyeceği ve meclisin çocukları kendilerinin dünyanın merkezinde sanan bireylere dönüştürme potansiyeli taşıyıp taşımayacağı. İlk konunun çocukların potansiyellerine güvenen, onlarla birlikte hareket edebilen, çocukların ihtiyaç duyduğu desteği verebilen, çocuklar için uygun ortamı sağlayan, kolaylaştıran ve çocuklarla eşitler ilişkisi kurabilen yetişkinlerin varlığı ile çözülebileceği üzerinde

¹¹⁰ Bu başlık altında sunulan bilgiler Başka Bir Okul Mümkün Derneği'nden Feyza Eyikül ile yapılan görüşme notlarından, okulun ilgili yapıya ilişkin yönetmeliğinden ve bu konuda okulla ilgili yapılan gazete röportajlarından derlenmiştir.

anlaşıyorlar. Bu nedenle de okul çalışanlarının donanımlarını artırmak üzere kapsamlı bir eğitim çalışması gerçekleştiriyorlar. Diğer konuyu ise çocuk katılımını, hak-sorumluluk bağlamında ele alarak, hakların beraberinde sorumluluklar getirdiği konusunda farkındalık uyandırarak ele almaya karar veriyorlar. Hak-sorumluluk bağı çoğunlukla yetişkinler tarafından “Önce sorumluluklarını yerine getir, sonra haklar” yani “Ödevini yap, oyun oynamayı hak et” türünden değerlendirilir. Bu okulda kurulan bağın ise bu değerlendirmeden kesinlikle uzak bir yaklaşım olduğu görülüyor. Çocuğun, haklarının farkında olduğu kadar hem kendinin hem başkalarının haklarının hayata geçirilmesi konusundaki sorumluluğunu da eşzamanlı fark etmesi ve yaşama geçirmesi üzerine kurulan bir yaklaşım, hem okul meclisi çalışmalarında hem de okul yaşamının tüm alanlarında hayata geçirilmeye çalışılıyor.

Aktif çocuk katılımını sağlamak ve okula ilişkin kararların uygulanması önündeki engelleri en aza indirmek için, özellikle okuldaki yetişkinlere yönelik, okul meclisinin işleyişini detaylandıran bir yönerge bulunuyor. Yönerge çocuk katılımını gözeten bir şekilde hazırlanmış olsa da, yönergeyi hazırlayan ekip, hem öğretmenler hem de çocuklar için yönergenin hayata geçme sürecinin zorlu ve öğretici olduğunu gözlemliyorlar. Örneğin; yönergenin 6. maddesi şöyle diyor: “Okulun ilk haftasında tüm çocuklara okul meclisinin genel işleyişi, moderasyon, raportörlük, gündem belirleme ve mecliste karar alma mekanizmalarının ilkeleri bir öğretmen tarafından açıklanır.” Bu madde doğrultusunda, Eylül 2013’te okulun açılmasıyla beraber, yetişkinler ilk haftaları çocuklara meclisi anlatmaya, meclisin işleyişini açıklamaya ayırmışlar. Toplantıların okul meclisi hakkında bilgi vermeye odaklanması ile toplantılardaki yetişkinlerin baskın hale geldiği ve bu nedenle çocukların sıkıldığı, meclise olan ilginin ve yetişkinlere olan güvenin azaldığı gözlemlenmiş. Okul meclisinin okul yaşamına ilişkin kararların alınması için önemli bir ihtiyaç olarak sadece yetişkinler tarafından görüldüğü, çocukların meclisi bir ihtiyaç olarak görmedikleri sonucu ortaya çıkmış. Neden meclise ihtiyaç duyulabileceğini çocuklara anlatabilmek ve çocukların güvenini tekrar kazanabilmek için, çocukların meclisin işlevini okul yaşamı içinde deneyimlemeleri sağlanıyor. Çocuklar okulla ilgili kurallara ve taleplere ilişkin sorunlarını ve sorularını yetişkinlere ilettiğinde; bunların okuldaki herkesi ilgilendirdiği hatırlatılarak, çocuklar okul meclisine yönlendiriliyor. Yetişkinlerin bu yaklaşımı, çocukların okul meclisine ihtiyaç hissederek katılmalarını ve okulla ilgili sorunların çözümünü konusunda kendilerinin de sorumluluğu olduğunu fark etmelerini sağlıyor.

Yaklaşık üç eğitim-öğretim dönemi boyunca çalışmalarını sürdüren okul meclisinde; okul yaşamını düzenleyen kuralların oluşturulması, okulun fiziki koşullarını iyileştirilmesi, çocukların fark ettiği toplumsal sorunlara ilişkin kendi çözümlerini üretebileceği sosyal sorumluluk projeleri geliştirilmesi, okuldaki öğrenme süreçlerinin düzenlenmesi, ÇAÇÖ ekibinin belirlenmesi ve meclis çalışma kurallarının belirlenmesi gibi farklı konular gündeme alınıyor ve karara bağlanıyor.

Okul meclisine veliler katılmıyor, sadece dernek ve kooperatiften birer kişi gözlemci olarak katılabiliyor. Velilerin senede iki kere yaptıkları kendi meclisleri oluyor; bu meclisten çıkan kararlar öneri olarak okul meclisine gidiyor ve karara orada bağlanıyor. Okul meclisiyle ilgili yönergede okuldaki karar alma mekanizması detaylı bir şekilde tanımlanıyor. Teoride belirgin biçimde çocuk katılımı ilkelerine dayanan yapının uygulamaya geçmesi için çalışılıyor. Yapının hayata geçmesi konusunda yetişkinlerin oldukça fazla sorumluluğu oluyor. Alınan kararların uygulanması konusunda yetişkinlerin takibi ve desteği gerekiyor. Okul meclisinde çıkan bir okul kuralının okulda varlığının hissedilmesi ve gerektiğinde de okul meclisine referans verilerek hatırlatılması gerekiyor. Kararların uygulandığını görmek, çocuklar için okul meclisinin işlevini somutlaştırıyor ve meclise katılımı ile ilgili motivasyonunu artırıyor.

Okul meclisindeki öğrencilerin katılımı ile alınan kararların okulun yaşamına etkisi

Meclis yönergesi, öğrencilerin çabalarının sonuç vermesi için yetişkinlerin uygun ortamı ve alanı sağlama sorumluluğunu üstlenmesini sağlıyor. Bu nedenle okul meclisinde alınan birçok karar okulda gerçekleşebiliyor. Çocukların aldıkları kararların okulda hayata geçtiğini görmesi ise çocukların okulla ilgili kararlara ilişkin görüş geliştirme motivasyonlarını artırıyor ve kendilerini okulun bir paydaşı olarak görmelerini sağlıyor. Aşağıdaki tabloda, okul meclisinde gündeme getirilen farklı örneklerin okulun yaşantısını, öğrencileri etkileme süreci aktarılıyor:

ÖRNEK KARARLAR	KARAR VERME VE ETKİLEME SÜRECİ
Okul yaşamını düzenleyen kuralların oluşturulması	Mutlu Keçi İlkokulu'nda yetişkinlerin koyduğu tek kural var: "Biz yetişkinler olarak sizin güvenliğinizi ve sağlığınıza sorumluyuz bu nedenle okul dışına çıkamazsınız." Bunun dışında; beslenme, derslerin işlenişi ve davranışlar gibi okul yaşamının farklı alanlarına ilişkin tüm kurallar okul meclisinde belirleniyor. Örneğin bir öğrencinin mecliste herkes bağırdığı için çalışmadığını ifade etmesi üzerine "Atölyelerde ve dersliklerde sessiz olunacak; dışarıda istediğimiz kadar sesli olabiliriz." kuralı koyuluyor. Okulun tüm yaşantısına ilişkin kurallar, okul meclisi katılımcılarının ihtiyaçları ve talepleri üzerine, birlikte tartışılarak oluşturuluyor ve bunların uygulanmasında herkes sorumluluk alıyor
Okulun fiziki koşullarını iyileştirmeye yönelik, okul spor salonunun açılması	Spor salonunun açılması ve kullanımı, moderasyonu çocuklar tarafından yapılan ilk meclis toplantısında gündeme getiriliyor. Toplantı başında "Koşu bandı alalım." gibi uygulanması daha zor öneriler geliyor. Öneriler tartışılarak yapılabilir olanlara karar veriliyor. Spor salonunun yerlerini boyamak, çizgiler çekmek ve kale yapmak için bir çalışma grubu oluşturuluyor. Bu çalışma grubu, öğretmenlerin desteğiyle verilen kararı uygulamaya geçiriyor.

Toplumsal sorunlara ilişkin harekete geçmeye yönelik sosyal sorumluluk projesinin hayata geçirilmesi	<p>Okuldaki ahşap oyuncak atölyesini seven çocuklardan bir tanesi mecliste "Annesi-babası olmayan çocuklara oyuncak yapalım." önerisini sunuyor. Bunun üzerine meclis kendi içinde bu konuyu tartışırken başka bir öğrenci "Van'da çocuklar evsiz kalmış, biliyor musunuz?" diye soruyor. Çocuklar Van'daki durum hakkında daha çok bilgi almak ve oraya oyuncak göndermek istediklerine karar veriyor. Yetişkinler Van'daki durumu çocukların yaşlarına uygun görsellerle anlatıyor. Bunun üzerine çocuklar; Van'daki çocukları Bodrum'a getirme fikriyle başlayan tartışmaları sonucunda bir yardım kampanyası düzenlemeye karar veriyorlar. Oyuncaktan başka ihtiyaçlar olduğunu da düşünerek kampanyayı başka kişilere de duyuruyorlar. Böylelikle okul meclisi, okul çevresini de dahil eden, duyuru ve eşyaların paketlenmesinde çocukların aktif yer aldığı bir sosyal sorumluluk çalışmasına imza atıyor.</p>
Öğrenme süreçlerine yönelik, Hayat Bilgisi gezilerine ve açılacak atölyelere karar verilmesi	<p>Okulda Hayat Bilgisi dersi okul sınırlarının dışında işleniyor. Haftanın dört günü öğleden sonraları da çocukların seçimiyle oluşturulan atölyeler yapılıyor. Okul meclisi, atölyeleri ve Hayat Bilgisi derslerini çocukların yapılandırmasına açık bir hale getiriyor. Örneğin bir çocuk annesiyle sinemaya gittiğini, sinema salonunda ışığın geldiği yeri çok merak ettiğini ve makine dairesine giderek okulla burayı ziyaret ederlerse filmin nasıl gösterildiğini anlatabilirler mi diye sorduğunu anlatıyor. Bunun üzerine böyle bir gezi gerçekleştiriliyor. Çocuklar, kendi ihtiyaçları üzerinden oluşturulan öğrenme süreçleri ile ilgili sorumluluk hissediyorlar ve süreçlere daha istekli katılıyorlar.</p>
Okuldaki tüm paydaşlar ile iletişimi güçlendirmek için meclis gazetesinin oluşturulması	<p>2014-2015 eğitim-öğretim yılının başında mecliste alınan karar ile bir gazete atölyesi açılıyor. Mecliste gazete yapma sorumluluğunu alan dört kişilik bir çocuk ekibi o atölyede meclisin gündemini ve kararlarını yazıyorlar ve yazmayı henüz öğrenemeyenler resim yapıyor. Bu gazete hem okula asılıyor hem de basılıp ailelere gönderiliyor. Böylelikle aileler mecliste alınana kararlara ilişkin bilgi sahibi oluyorlar. Bu uygulama, okul meclisi kararlarının okuldaki tüm yetişkinler ve çocuklara ek olarak okulun farklı paydaşları (veliler, okul kooperatifi, BBOM derneği temsilcileri) tarafından da bilinmesini ve çalışmaların bu kararlar doğrultusunda planlanmasını sağlıyor.</p>

Mutlu Keçi İlkokulu'nda uygulanan model çocuğun katılım hakkının ve diğer haklarının hayata geçmesi üzerine kurulu ve bu ruh okuldaki tüm kültüre eşlik ediyor; öğrencilerin görüşlerinin ve kararlarının okul yaşamına etki etmesini sağlıyor. Okuldaki yetişkinler de model geliştirilirken çocuk katılımı konusunda yetersiz kaldığını fark ediyorlar; uygulama sırasında çocukların katılımı için uygun ortamları kurarak çocukların uygulamaları yönlendirmelerini sağlıyor, modelin çocukların talepleri ile şekillenmesine olanak veriyorlar. Yetişkinlerin bu yaklaşımı, hem çocuklar ve yetişkinler arasında kurulmaya çaba harcanan eşitler ilişkisini güçlendiriyor, hem de karşılıklı öğrenme ortamı oluşturuyor.

“Burak [Ülman],¹¹¹ ‘Bu modeli de nihai olarak yetişkin kafasının oluşturduğunu, bu yüzden kaçınılmaz olarak bugünün yetişkinleri tarafından bulunmuş bugünün doğruları olduğunu, ama çocukların okulda kurulan demokratik mekanizmalarla süreç içerisinde kendi doğrularını tespit ederek uygulayacaklarına’ işaret ediyor. (...) Temelde kısır yetişkin dertleri olan farklı siyasi görüş ve ideolojilerin, bilcümle ritüellerinin çocuklar tarafından özellikle talep edilmediği sürece yapılmaması konusunda uzlaşmış.”

Solmaz, 2013.

Mutlu Keçi ilkokulu’nda öğrenci katılımını kolaylaştıran etmenler

BBOM modelinin ilkeleri, modelin öngördüğü ders programı ve okul meclisini destekleyen diğer uygulamalar, çocuklarla katılımcı şekilde çalışabilen yetişkinler ile desteklendiğinde çocuk katılımının önündeki engellerin ve zorlukların aşılması kolaylaşıyor.

“Herkesin duyması gerekenleri okul meclisine getiriyoruz. Yani atölyeler, yeni projeler hepsi orada açıklanıyor.”

Öğrenci görüşü¹¹²

Sınıflarda her günün başında güne hazırlık için, günün sonunda ise günü değerlendirmek için “çember uygulaması” yapılıyor; çocuklar bir araya toplanıp paylaşımda bulunuyorlar. Bu uygulama çocukların iletişim, kendilerini ifade etme ve moderasyon becerilerini geliştiren bir süreç oluyor. Küçük gruplar halinde bu uygulamayı sürekli deneyimleyen çocuklar için çember uygulaması aynı zamanda okul meclisi için prova görevini de görmüş oluyor. Böylece çocuklar her hafta daha büyük bir topluluk halinde yapılan okul meclislerine hazır oluyorlar; bu da meclisin etkililiğini artırıyor ve uygulamayı kolaylaştırıyor. Çocuklar sınıfı ilgilendiren konuları günlük çemberlerde, okulun tümünü ilgilendiren konuları ise mecliste tartışabileceklerini keşfediyorlar ve gündemlerini buna göre oluşturuyorlar. Böylelikle, örneğin sadece iki kişi arasında geçen bir sorun ile ilgili çocuklar çemberde kendilerini ifade edecek alan bulabildiğinden, okul meclisinde gündeme daha genel ve herkesin duyması gerektiğine inanılan konular getiriliyor.

“[Burak Ülman’a göre] ‘Doğru ortamı hazırlarsanız, çocukların birbirine öğreteceklerini hiçbir yetişkin öğretemez.’”

Ayman, O., 2014.

¹¹¹ Burak Ülman, BBOM derneği kurucu üyelerindedir. Şu an BBOM derneği yönetim kurulu üyesidir.

¹¹² Okulun öğrencileri ile yaptığı video röportajlardan alınmıştır.

Çocuk katılımının önündeki en büyük güçlükler, çocuklardan değil yetişkinlerden kaynaklı engellerdir. Yetişkinlerin çocukları hak sahibi bireyler olarak görmeleri bu engelleri ortadan kaldırmak için oldukça önemlidir. Bu nedenle, okuldaki tüm yetişkinlerin çocukların potansiyellerine inanması, okul içinde eşit söz sahibi paydaş olduklarını kabul etmesi ve katılımı bir ilke olarak tüm okul yaşamına yansıtması büyük önem taşıyor. Mutlu Keçi'de okul meclisinde okuldaki tüm çocukların ve yetişkinlerin bir araya gelmesi, her hafta aynı ortamda eşit değerle rollere sahip olarak bulunmaları çocuk-yetişkin ilişkisinin daha eşitlikçi hale gelmesine zemin hazırlıyor.

Okul meclisine çocukların katılımı her hafta aynı seviyede olmuyor. Özellikle mecliste alınan kararların uygulanmasında sıkıntılar yaşanıyor ve uygulama gecikiyorsa meclise katılan çocukların sayısı düşüyor. Böyle durumlarda yetişkinler meclise ilişkin motivasyonu artıracak çalışmalar planlamaya çalışıyorlar. Örneğin meclise katılımın azaldığı bir dönemde, yetişkinler moderasyonu yapan çocuklarla işbirliği içinde meclisin nasıl çalışacağına ilişkin tüm hafta çocuklardan görüş toplamışlar. Bir toplantı sadece meclisin nasıl bir yer olmasını ve nasıl işlenmesini istediklerine ilişkin çocuk görüşlerinin konuşulmasına ayrılmış. Bu toplantı en kalabalık ve aktif katılımlı meclis toplantılarından biri olmuş. Yetişkinler çocukların katılımını sağlamak için uygun ortamı hazırlamaya çalışıyorlar. Örneğin, okulun ikinci yılının başında yeni gelen çocukların meclis hakkında düşünmeleri ve bilgi edinmeleri için hem eski hem de yeni öğrencilerle sokak röportajlarına benzer video çalışmaları yapılmış. Bu örnekte olduğu gibi; çocuklarla birlikte hareket edebilmek ve onları karar verme süreçlerine dahil edebilmek, onlara ne düşündüklerini sormanın ötesine geçmeyi, görüşlerin çocuk dostu yöntemlerle ve ortamlarda sorulmasını, bu tür unsurlara sürekli önem vermeyi gerektiriyor.

Örneğin sürdürülebilirliği açısından öne çıkan noktalar

Mutlu Keçi İlkokulu'ndaki okul meclisi uygulaması okuldaki diğer yapı ve uygulamalarla desteklendiği ve meclis için ders programında ayrı bir zaman tanımlandığı için okulun günlük yaşamının bir parçası halinde çalışıyor. Bu durum, uygulamanın sürdürülebilirliğini de destekliyor. Farklı şehirlerde açılacak ve BBOM modelini uygulayacak olan okullarda da okul meclisi çalışmalarının benzer ilke ve yöntemlerle yürütülmesi öngörülüyor. Bununla birlikte, okul meclisinin BBOM modelini benimseyecek okulların ihtiyaçları doğrultusunda uyarlanabileceği de ifade ediliyor.

Bu bağlamda, BBOM modelini uygulayacak okulların okul mevcutlarının en çok 200 kişi olarak belirlendiğini ve bu sayının Türkiye'deki okulların ortalama öğrenci sayısından yüksek olduğunu belirtmekte yarar vardır. Okul meclisinin kalabalık okullarda tamamen aynı şekilde uygulanması zor olabilir, ancak örnekte kullanılan yöntemlerden ve ilkelerden farklı koşullarda yararlanmak kesinlikle mümkündür.

BBOM Derneği diğer okullara ne öneriyor?

- Kararlara katılım için kurulan mekanizmalara çocukların ihtiyaç duyması ve kararların hayata geçmesi konusunda okuldakilere güvenmeleri gerekiyor.
- “Küçüklerle asla olmaz” diyenlerden olmayın; çocuklar değil, yetişkinler bariyer oluyor. Her yaş düzeyinde çocuk katılımı sağlanabilir. Yeter ki çocuklara inanın.
- Çocuk katılımını tek bir yapıda hayata geçirmek mümkün değil. Çocuk katılımı okul yaşamının düzenlenmesi aşamasında ilke olarak benimsenmeli ve hayata geçirilmeli.
- Katılım, kalabalık okullarda temsiliyet sistemi ile mümkün olabilir. Bu durumda, temsiliyet sistemini daha içermeci hale getirmek önemli.
- Küçük gruplarla çalışmalar, sınıf içi çember gibi uygulamalar çocuk katılımının sağlanması için oldukça yararlı yöntemler. Bu yöntemleri günlük rutinin içine almak, çocukların sınıf ve okul ile ilgili kararlara katılımını içselleştirmesini sağlıyor.
- Hak ve sorumluluk ilişkisini kırmamak gerekiyor. Hakların beraberinde getirdiği sorumluluklar konuşulmazsa özgürlük değil serbestlik oluyor ve yeni çatışmalara sebep olabiliyor.
- Çocuklar kural ve sınırlara ihtiyaç duyuyorlar ve bu sınırları birlikte koyduklarında içselleştiriyorlar.

Kaynaklar

Feyza Eyikul ile 26.11.2014 tarihinde yapılan görüşme

Başka Bir Okul Mümkün Derneği İnternet Sitesi, 9 Ocak 2015,
<http://www.baskabirokulmumkun.net/>

Mutlu Keçi İlkokulu öğrencileri ile yapılan video röportajlar

Başka Bir Okul Mümkün Derneği, BBOM Modeli Okul Meclisi Yönergesi

Aktaş Salman, U. (2013, 16 Ekim). “Başka Bir Okul Mümkün” sunar: Mutlu Keçi İlkokulu. *Radikal*. 26 Ocak 2015, http://www.radikal.com.tr/turkiye/baska_bir_okul_mumkun_sunarmutlu_keci_ilkokulu-1155794

Aktaş Salman, U. (2014, 31 Ekim). Fark yaratan okullar. *Al Jazeera*. 26 Ocak 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/fark-yaratan-okullar>

Ayman, O. (2014, 1 Eylül). Zil yok, ödev yok, hesap soran yok. *Al Jazeera Turk Dergi*. 10 Ocak 2015, <http://dergi.aljazeera.com.tr/2014/09/01/zil-yok-odev-yok-hesap-soran-yok/>

Solmaz, M. (2013, 10 Kasım). Ben gördüm: Başka bir okul mümkün. *Birikim Dergisi*. 10 Ocak 2015, <http://www.birikimdergisi.com/guncel/ben-gordum-baska-bir-okul-mumkun>

Mutlu Keçi ilkokulu'nun deneyimiyle ilgili ek bilgi için

Feyza Eyikul, Başka Bir Okul Mümkün Derneği

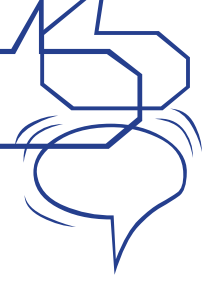
Derneğin web sitesi: <http://www.baskabirokulmumkun.net/>

Derneğin telefonu: 0 (533) 383 4316

e-posta: iletisim@baskabirokulmumkun.net, bodrum@baskabirokulmumkun.net

SONUÇ

Bu derlemede yer alan örnekler, çocukların gerekli rehberlik ve ortam sunulduğu takdirde okul yaşamını ilgilendiren pek çok alanda iyileşmeye öncülük edebileceklerini gösteriyor. Öğrenciler, kendi yaşamlarına ilişkin söz sahibi olabildikleri sürece, akranlarıyla ilişkilerden okulun fiziksel koşullarına, öğretim programları ve yöntemlerinden disiplin mekanizmalarına, ölçme-değerlendirmeden sosyal etkinliklere pek çok alanda önemli roller üstlenebiliyorlar. Çocukların eğitimle ilgili süreçlere katılımı farklı alanlarda iyileşmeyi destekleyebildiği gibi öğrencilerin bireysel gelişimine de belirgin biçimde katkıda bulunuyor.

Derlemede yer verilen örneklerin ideal birer çocuk katılımı süreci oluşturma iddiası yoktur; her örneğin geliştirilmeye açık yönleri de vardır. Bununla birlikte, her örnek çocuk katılımının çeşitli boyutlarıyla ilgili çok değerli deneyimler ve başarı öyküleri barındırıyor; çocuk katılımını güçlendirmenin okullarda katılımı ilişkilendirilmeyen sorunların dahi çözümüne katkı yapabileceğini gösteriyor. Örneğin, St. Joseph's ve Darüşşafaka Ortaokulu örneklerinde, çocukların yetişkinlerin farkında olmadığı deneyimleri akranlarından topladıkları bilgilerle ortaya koymaları ve okul politikalarında değişim yaratmaları özellikle dikkat çekiyor. Kuzey İrlanda'da pilot olarak uygulanan e-danışma çalışması ve Mutlu Keçi İlkokulu'nun deneyimindeyse tasarımın baştan çocuk katılımı odağa alınarak yapıldığı, ortamların ve yöntemlerin çocuk-dostu olmasına özen gösterildiği görülüyor. Çocukların kendi yöntemlerini oluşturma ihtiyacına işaret eden Nepal örneğinde, şiddetle mücadele gibi zorlu konularda çocuk örgütlenmelerinin potansiyeli gözler önüne seriliyor. Marquette Ortaokulu'nun deneyimi, çoğu zaman çocukların katılımına açılmayan bir alanda -müfredat ve ölçme-değerlendirme- sınıf düzeyinde yapılabilecekleri etkileyici biçimde ortaya koyuyor. Hamitler TOKİ MTAL ile Polis Amca Ortaokulu örnekleriyse, farklı paydaşları bir araya getirerek sürece hazırlamanın önemini ve zor koşullarda dahi, okul yönetiminin de desteğiyle motivasyonun ve yaratıcılığın okula ilişkin algıları olumlu yönde dönüştürebildiğini gösteriyor. Akşemsettin Ortaokulu'nun akran

arabuluculuğuyla ilgili deneyimi öğrencilerin üstlendikleri sorumlulukların okulun dışına taşan bir etkisi olduğuna işaret ediyor. Son olarak, Galler'in deneyimi, öğrenci katılımına dönük ulusal düzeyde atılabilecek adımlara ve okul çalışanları ile öğrencilere sunulabilecek araçlara ilişkin yararlı örnekler barındırıyor.

Sonuç olarak, ele alınan örnekler, çocukların eğitim yaşamlarında söz sahibi olabildikleri süreçler ve ortamlar yaratmanın zorlu koşullarda dahi mümkün olduğuna işaret ediyor. Okul düzeyindeki örnekler bir arada incelendiğinde ve bu süreçleri deneyimleyenlerin diğer okullara önerilerine bakıldığında bazı önemli ortak temalar beliriyor. Örneğin, okul yönetiminin farkındalığı, inancı, desteği ve süreçlerde aktif rol alması okullarda çocukların katılım haklarının yaşama geçmesi için büyük önem taşıyor. Hem yetişkinlerin hem de çocukların bu süreçlere hazırlanması, gereksinim duydukları bilgileri ve becerileri edinebilmelerinin sağlanması da önemli bir etmen olarak öne çıkıyor. Diğer önemli bir nokta ise, sadece sınırlı bir grup öğrenciyi değil, okuldaki tüm çocukları içermeyi hedefleyen çalışmaların varlığıdır. Bunlara ek olarak, öğrencilere görüş geliştirme fırsatları sunulması ve görüşlerinin nasıl değerlendirildiğine ilişkin geribildirim verilmesi de çok önemli. Ayrıca, yaratıcılığın teşvik edilmesi ve her paydaş açısından kritik önemde olan motivasyon düzeyinin artırılması için çabaları ve başarıları görünür kılmanın ve takdir etmenin iyi örneklerin gelişimine katkıda bulunduğu görülüyor. Son olarak, özellikle dünyadan örnekler söz konusu olduğunda Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin sıklıkla referans alındığı ve yapılan çalışmalarını yönlendirdiği fark ediliyor. Yukarıda sayılan tüm bu etmenler Türkiye'de okullarda çocuk katılımının artırılması için atılabilecek adımlara da ışık tutuyor.

Demokratik Okullara Doğru: Öğrencileri ve Okulları Güçlendiren Katılım Uygulamaları

Bu yayın Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımıyla hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ve Eğitim Reformu Girişimi sorumlu olup, herhangi bir şekilde AB ve Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.